SACROSANCTUM OECUMENICUM
CONCILIUM VATICANUM SECUNDUM

SCHEMATA CONSTITUTIONUM ET DECRETORUM

de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus

SERIES SECUNDA

De Ecclesia et de B. Maria Virgine

(Sub secreto)

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCMLXII

Ss.mus Dominus Noster IOANNES Pp. XXIII, in audientia hac die infrascripto impertita, statuere dignatus est ut haec Constitutionum et Decretorum schemata, in Concilio Oecumenico Vaticano secundo discutienda, ad eiusdem Concilii Patres transmittantur.

Ex Aedibus Vaticanis, die x mensis Novembris, anno MCMLXII.

HAMLETUS IOANNES Card. CICOGNANI
a publicis Ecclesiae negotiis

NOTAE, quae singulis schematum capitibus adiciuntur, schematum partem non habent: sed a Commissionibus Praeparatoriis ideo exaratae sunt, ut Patribus schemata pervestigantibus extent subsidio. Verba autem, initio singulorum numerorum characteribus cursivis inter uncos [ ] posita, in redactione definitiva tollentur.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE ECCLESIA

CAPUT I

DE ECCLESIAE MILITANTIS NATURA

1. [*Prologus*: *Dei Patris consilium*]. Aeternus Unigeniti Pater, cum liberrimo eoque arcano sapientiae suae consilio statuisset genus humanum, per peccatum Adami protoparentis ex statu iustitiae originalis misere delapsum, per Incarnati Filii sui mortem redimere et in regnum eius transferre,[1] ubi venit plenitudo temporis misit eum[2] qui per Spiritum Sanctum sese hostiam Deo immaculatam offerens[3] acceptabilem sibi populum mundaret;[4] complacuit enim Patri ut redempti, maxime in novo et aeterno Testamento, non plane singuli coram se, quavis habitudine connexioneque seclusa, sanctificandi consisterent, sed ut ex multitudine advocati, novum genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, novum scilicet Israël constituerent,[5] sub uno Capite Iesu Christo, cuius virtute omnes simul essent non solum redempti, sed in opere salutifero Christi perpetuando redemptores.[6]

2. [*Consilii Patris per Filium exsecutio*]. Cum igitur Unigenitus Dei Filius ex muliere factus habitavit in nobis,[7] ut novus Adam caput totius generis humani constitutus, voluntati Patris obsecutus est;[8] qui Magistri[9] Sacerdotis[10] Regis[11] munera pro nobis obivit et populum Dei[12] ad aeternam salutem non modo per se, sed et per electos a se praepositos multipliciter sanctificat sapienterque gubernat. Quos enim praepositos in eo populo instituit, eos muneribus praeconis, sacerdotis, regis, sub Petro exercendis, exornavit dicens: « Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » (Mt. 28, 18-20); et: « Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condemnabitur » (Mc. 16, 15-16).

Itaque novus hic populus, quem Paulus Apostolus Israël Dei appellavit,[13] non tamquam effusa turba, sed ut confertum agmen procedit, quod esca spirituali nutritum, et de spirituali consequente illud, petra potatum,[14] portis inferi [15] et insidiis diaboli victor adversans, ad finem usque saeculi, in unitate fidei, in sacramentorum communione et in apostolicitate gubernii, unum singulareque in spiritu et caritate iugiter perdurabit.

3. [*Israël Dei indoles, voce Ecclesiae variisque figuris expressa*]. Porro sicut Moyses, eum qui in deserto peregrinabatur, Israël secundum carnem,[16] Dei Ecclesiam nuncupavit,[17] ita et Christus Israël Dei, qui in praesenti saeculo incedens, futuram eamque manentem civitatem inquirit,[18] Ecclesiam edixit eamdemque suam esse praenuntiavit,[19] non modo quod eam suo sanguine acquisivit,[20] verum etiam quod eamdem debitis mediis ad finem proxime instructam, super Petrum [21] eiusque successores aedificavit in quibus idem Petrus perpetua sua esset auctoritate superstes.

Quo autem clarius definitiusque Ecclesiae suae indolem naturamque hominibus patefaceret, eam ipse sive per se, sive per Apostolos diversis figuris repraesentavit nominibusque appellavit, quibus socialis et mysticus ipsius aspectus potissime describerentur: itaque quae regnum [22] domus [23] templum [24] Dei praedicatur, eadem grex seu ovile,[25] sponsa [26] Christi, columna et firmamentum veritatis[27] edicitur.

4. [*Figura corporis Christi*]. Ex omnibus tamen figuris, ob elementum sociale una cum mystico clarius in eo expressum, principem locum figura corporis tenet, qua Christi instinctu [28] Paulus usus est: « Et ipse est caput corporis Ecclesiae » (Col. 1, 18); « quae est corpus ipsius et plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur » (Eph. 1, 23); etenim quotquot in Ecclesiam baptismate ingressi [29] et in sanctorum communione Christum induti sunt,[30] cum de uno pane eucharistico participent, in unitate unius Corporis consummantur: [31] « Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes enim ex uno pane participamus » (1 Cor. 10, 17 gr.).

5. [*Enucleatio figurae corporis*]. Ecclesia ergo, eo ipso quod corpus est, oculis cernitur, quod quidem ceterae quoque figurae eiusdem insinuant; ipsa porro est multorum membrorum, haud

sane aequalium, compages,[32] cum alia aliis subdantur, cumque clerici et laici, praepositi et subditi, magistri et discipuli, diversique status in ipsa consistant, quibus Christus Caput et loco et perfectione et virtute omnibus praestat.

In hac corporis compage membrorum praeter connexionem e vinculis socialibus, iuridicis et ministerialibus ortam, alia quoque connexio inest quae eorumdem augmento,[33] actibus,[34] passione [35] completur, immo vero naturae ac vitae ea conformitas quam Dominus illustravit quando et se viti et nos palmitibus comparavit dicens: « Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere » (Io. 15, 5).

Sicut autem Christus Caput est Corporis, ita et Spiritus Sanctus, in Capite et in membris inhabitans,[36] eius est Anima; qui unus cum sit, totum Corpus in unitate constituit et tenet [37] et membris omnibus, secundum mensuram donationis Christi,[38] gratiam et dona administrat et charismata confert.[39] Quam ob rem Ecclesia una persona, mystica sane, in Christo Iesu esse dicitur: « Omnes enim vos unus estis in Christo Iesu » (Gal. 3, 28 gr.).

In eo tamen non omnia membra sanctitate virescunt, quia aegrota in ipso membra consistunt quae nempe gratia et caritate privata, saltem virtute fidei cum Christo Capite iunguntur.[40] Horum tamen peccata Ecclesiam quidem offendunt; sed eiusdem sanctitatem essentialem non laedunt; Ecclesia enim sancta est potissimum quia, ut Sponsa Christi, in sanctitate constituta cum sit,[41] sua membra ad sanctitatem gignit, numquam membris sanctitate praestantibus caret,[42] et insuper non modo peccata membrorum suorum reprimit, sed et ipsa membra quae aegrota sunt suo ministerio in pristinam et aliquando uberiorem reddit sanctitatem. Ecclesia quippe pia Mater est, utpote quae non modo verbi praedicatione sua membra concipiat, baptismate pariat, sed et salutaris veritatis sacramentorumque pabulo enutriat, vitaeque divinae in dies magis unita faciat.

6. [*Ecclesia societas est mysticum Christi Corpus*]. Cum autem S. Spiritus multa charismata Ecclesiae elargitur, quae correspondent indoli eius sociali et missioni eius divinae, in variis officiis et ministeriis, eo fine, ut qui iisdem donati sunt, tamquam Dei adiutores [43] una secum in aedificationem corporis Christi operentur,[44] falso Ecclesia hierarchica seu iuris ab Ecclesia cha-

rismatica vel amoris, quam vocant, re differre dicitur. Quam ob rem Ecclesia societas et Mysticum Christi Corpus haud binae res sunt, sed una tantum quae humano et divino se praefert aspectu; quae ergo ob analogiam non parvam Incarnati Verbi mysterio assimilatur.[45]

Etenim sicut in Verbo Incarnato natura humana ut vivum instrumentum divinae eiusdem naturae, pro nostra et totius mundi salute inserviit et in caelis inservire perseverat, ita Ecclesia societas praeconis, sacerdotis, regis charismatibus exornatur, ut Spiritui Christi in aedificatione Corporis Christi serviat; haec enim charismata, non aliter atque cetera quae a S. Spiritu tribuuntur, tamquam veritatis et caritatis servitium ministeriumque exercenda sunt, ut parta per Christum salus simulque beneficia omnia quae inde proficiscuntur, in omnes homines atque ad omnes aetates propagentur.[46]

7. [*Ecclesia Catholica Romana est Mysticum Christi Corpus*]. Docet igitur Sacra Synodus et sollemniter profitetur non esse nisi unicam veram Iesu Christi Ecclesiam, eam nempe quam in Symbolo unam, sanctam, catholicam et apostolicam celebramus,[47] quam Salvator sibi in Cruce acquisivit[48] sibique tamquam corpus capiti et sponsam sponso coniunxit, quamque post resurrectionem suam S. Petro et Successoribus, qui sunt Romani Pontifices, tradidit gubernandam;[49] ideoque sola iure Catholica Romana nuncupatur Ecclesia.[50]

NOTAE

[1] Cf. Col. 1, 13.
[2] Cf. Gal. 4, 4.
[3] Cf. Hebr. 9, 14.
[4] Cf. Tit. 2, 14.
[5] Cf. 1 Pt. 2, 9 et Gal. 6, 16.
[6] Cf. Clemens Alexandrinus, *Strom.* 7, 2; Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), p. 221.
[7] Cf. Gal. 4, 4.
[8] Cf. Phil. 2, 8.
[9] Cf. Mt. 23, 8-10; Io. 13, 13-14.
[10] Cf. Hebr. 4, 14; 5, 10; 9, 11-14.
[11] Cf. Lc. 23, 3; Io. 18, 37. De triplici munere messianico cf. etiam Eusebius, *Hist. Eccl.* 1, 3; PG 20, 68-73 et *Demonstr. Evang.* IV, 15: PG 22, 290-291; Io. Chrysostomus, *in 2 Cor.* hom. 3, 5: PG 61, 411;

Fastid. Britt. De Vita Christi, 1: PL 50, 384; S. THOMAS, *Ad Rom.* lect. 1 et *Summa Theol.* III, q. 31, a. 2; *Catechismus Tridentinus* I, cap. 3, 7. Accedunt plura documenta pontificia Leonis XIII, S. Pii X et Pii XII.

[12] Cf. 1 Pt. 2, 10.

[13] Cf. Gal. 6, 16.

[14] Cf. 1 Cor. 10, 3.

[15] Cf. Mt. 16, 18 et Eph. 6, 11.

[16] Cf. 1 Cor. 10, 18.

[17] Cf. Num. 20, 4; Deut. 23, 2.

[18] Cf. Hebr. 13, 14.

[19] Cf. Mt. 16, 18.

[20] Cf. Act. 20, 28.

[21] Cf. Mt. 16, 18.

[22] Cf. Mt. 16, 19; cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-96) p. 724.

[23] Cf. 1 Tim. 3, 15; Mt. 16, 18; cf. LEO XIII, l. c.

[24] Cf. 1 Cor. 3, 16; 2 Cor. 6, 16; Eph. 2, 21.

[25] Cf. Io. 10, 16; 21, 15-17; 1 Pt. 5, 2-3; Lc. 12, 32; Mt. 26, 31; cf. LEO XIII, l. c.

[26] Cf. Apoc. 21, 9; 22, 17; Eph. 5, 22-32. Praedicatio Christi descripta ut sponsalia: Mt. 9, 15; Mc. 2, 19; Lc. 5, 34; Io. 3, 29.

[27] Cf. 1 Tim. 3, 15.

[28] Cf. Act. 9, 4; 22, 7; 26, 14; cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 193.

[29] Cf. Io. 3, 5.

[30] Cf. Gal. 3, 27.

[31] Cf. Io. 17, 23.

[32] Cf. Rom. 12, 4-8; 1 Cor. 12, 1-31; Eph. 4, 11-16; LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-90) p. 392; Id., Litt. Encycl. *Satis cognitum,* l. c. pp. 710 et 724 s.; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 199-200.

[33] Cf. Eph. 4, 11-14.

[34] Cf. 1 Cor. 12, 18-30.

[35] Cf. 1 Cor. 12, 26 coll. Col. 1, 24; 2 Tim. 2, 10.

[36] Cf. Rom. 8, 11.

[37] LEO XIII, Litt. Encycl. *Divinum illud,* 9 maii 1897: ASS 29 (1896-97) p. 650; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 219-220: DENZ. 2288; S. THOMAS, *in Col.* 1, lect. 5: Sicut constituitur unum corpus ex unitate animae, ita ecclesia ex unitate spiritus ».

[38] Cf. Eph. 4, 7.

[39] Cf. 1 Cor. 12, 4-11, coll. 1 Cor. 12, 28 et Eph. 4, 11-12.

[40] Cf. CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *de iustificatione,* c. 15: DENZ. 808, et can. 28: DENZ. 838; PIUS V, *Errores Baii,* prop. 63-64: DENZ. 1063-1064; Io. CHRYSOSTOMUS, in *ep. ad Eph.,* cap. 6, hom. 22, 4: PG 62, 161: « nam multi sunt uniti Christo, ipsum autem non diligentes »; AUGUSTINUS, *Serm.* 349, 2: PL 39, 1530, docet etiam in Corpore Christi meretricis amorem perducere ad gehennam; Id., *De abstinentia,* cap. 11: PL 40, 366, comparat Ecclesiam cum carne concupiscenti contra spiritum,

quatenus nondum pacem ex infirmitate languoris in membris habet: « Deinde, cur non confiteamur in hominibus spiritualibus Ecclesiam subditam Christo, in carnalibus autem adhuc concupiscere adversus Christum... Has enim carnis concupiscentias Christus in suis sanat, sed in nullis amat. Unde sancta Ecclesia quamdiu habet etiam membra talia, nondum est sine macula et ruga ».

[41] Cf. Eph. 5, 26-27.

[42] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 201.

[43] Cf. 1 Cor. 3, 9.

[44] Cf. Eph. 4, 11-16.

[45] Cf. Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum*: l. c. p. 712.

[46] Pius IX, Epist. *La Chiesa di Dio,* 2 marzo 1871: ASS 6 (1870) p. 267; Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* l. c. p. 710; Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 206-207; S. Thomas, in *Eph.,* 4, lect. 4; *Quodlib.* VII, q. 6, a. 2, ad 5.

[47] Cf. *Symbolum Apostolicum*: Denz. 6-9; *Symbolum Nic.-Const.*: Denz. 86, coll. *Prof. Fidei Trid.*: Denz. 994 et 999.

[48] Cf. 1 Pt. 2, 9; Act. 20, 28; Eph. 2, 15-16; Hymn. Vesp. in festo SS. Cordis.

[49] De identitate Ecclesiae Catholicae et Corporis Mystici cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 221 ss.; Id., Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 571: Denz. 2319. Sequitur Pius XII vestigia multorum praedecessorum.

[50] Ecclesia est Catholica Romana: cf. *Prof. Fidei Trid.*: Denz. 999, et Conc. Vat. I, Sess. III, Const. dogm. *de fide cath.*: Denz. 1782. Data opera in Conc. Vat. I dictum est « catholica apostolica Romana » et non Romano-catholica, quia ultimus dicendi modus sapit doctrinam trium ramorum.

CAPUT II

DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS EIUSDEMQUE NECESSITATE AD SALUTEM

8. [*Necessitas Ecclesiae ad salutem*]. Docet S. Synodus, sicut semper docuit sancta Dei Ecclesia, Ecclesiam esse necessariam ad salutem,[1] neminemque salvari posse, qui sciens Ecclesiam Catholicam a Deo per Iesum Christum esse conditam, tamen eam renuat intrare, vel in eadem perseverare.[2] Sicut autem nemo salvari potest, nisi per Baptismum re susceptum, quo quis non ponens obicem incorporationis [3] fit membrum Ecclesiae, vel saltem per votum Baptismi,[4] sic nemo salutem obtinere valet, nisi membrum Ecclesiae exsistat, vel voto ad eamdem ordinetur. Ut autem salutem quis acquirat, non sufficit, ut sit reapse membrum Ecclesiae vel voto ad eam ordinatus, sed insuper requiritur ut moriatur in statu gratiae, fide et spe et caritate cum Deo coniunctus.[5]

9. [*Quinam membra sensu proprio*]. Etsi plures relationes reales exsistunt in ordine iuridico [6] et sacramentali, immo exsistere queunt in ordine mystico,[7] quibus omnis omnino baptizatus cum Ecclesia connectitur, tamen ii soli ex antiquissima traditione vero et proprio sensu Ecclesiae membra vocantur, ex quibus ipsa Ecclesia, ut est una et indivisibilis, indefectibilis et infallibilis, in unitate fidei, sacramentorum et regiminis, coalescit. Ii igitur vere et proprie membra Ecclesiae dicendi sunt qui, regenerationis lavacro abluti, veram fidem catholicam profitentes et Ecclesiae auctoritatem agnoscentes,[8] in compagine visibili eiusdem [9] cum Capite eius, Christo videlicet eam regente per Vicarium suum,[10] iunguntur, nec ob gravissima delicta a Corporis Mystici compage seiuncti sunt.[11] Voto autem ad Ecclesiam ordinantur non catechumeni dumtaxat,[12] qui, Spiritu Sancto movente, conscio et explicito desiderio ad Ecclesiam aspirant, sed ii quoque, qui etsi ignorantes Ecclesiam catholicam esse veram et unicam Christi Ecclesiam, tamen, gratia Dei implicito et inscio desiderio simile praestant,[13] sive quod sincera voluntate id volunt quod vult ipse Christus, sive quod etsi ignorantes Christum, sincere adimplere desiderant

voluntatem Dei et Creatoris sui. Gratiae autem caelestis dona nequaquam illis defutura sunt, qui luce divina recreari sincero animo velint ac postulent.[14]

10. [*Unio cum separatis*]. Cum omnibus autem, qui veram fidem vel unitatem communionis sub Romano Pontifice non profitentur, tamen desiderio, etsi inscio, ea cupiunt, pia Mater Ecclesia semetipsam scit plures ob rationes coniunctam, singulari modo si baptizati christiano nomine gloriantur, et, quamquam non credunt fide catholica,[15] tamen amanter in Christum credunt Deum et Salvatorem, imprimis autem si fide et devotione erga Sanctissimam Eucharistiam et amore erga Deiparam eminent. Nam fidei illi communi in Christum accedit eiusdem consecrationis baptismalis participatio; orationum, expiationum et beneficiorum spiritualium aliqua saltem communio; [16] immo aliqua in Spiritu Sancto coniunctio, quippe qui non solum donis et gratiis in ipso mystico Corpore operatur, sed sua virtute, non exclusa gratia sanctificante, etiam extra venerandum illud Corpus agit, ut fratres separati, modo a Christo statuto, eidem incorporentur.[17] Ut autem illa Spiritus Christi ad Corporis Mystici augmentum operatio uberiorem consequatur effectum, Ecclesia precari numquam desinit, ut fratres separati internis divinae gratiae impulsibus ultro libenterque dociles se praebendo, ab eo statu exire studeant, in quo ad salutem sempiternam obtinendam tot tantisque caelestibus muneribus adiumentisque carent, quibus illis solummodo frui licet, qui reapse sunt membra Ecclesiae.[18] Memores igitur sint omnes Ecclesiae filii conditionis suae eximiae, non propriis meritis, sed gratiae peculiari Christi adscribendae, cui si cogitatione, verbo et opere non correspondeant, nedum salventur, severius iudicabuntur.[19]

NOTAE

[1] Doctrinam Patrum: Ignatii Antioch., Origenis, Cypriani, Hieronymi, Augustini, Fulgentii vide apud Tromp, *De Spiritu Christi Anima,* pp. 210-213. Quoad doctrinam Ecclesiae, cf.: *Symbolum Athanasianum*: Denz. 40; Pelagius II, Ep. *Dilectionis vestrae,* ann. 585: Denz. 247; Innocentius III, *Prof. fidei Wald.*: Denz. 423; Bonifacius VIII, Bulla *Unam Sanctam,* 18 nov. 1302: Denz. 468; Clemens VI, Epist. *Super quibusdam,* 29 sept. 1351: Denz. 570 *b;* Conc. Florent., Decr. *Pro Iacobitis*: Denz. 714; *Prof. fidei Trid.*: Denz. 1000; Bene-

DICTUS XIV, *Prof. fidei Maronitarum*: DENZ. 1473; GREGORIUS XVI, Litt. Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: DENZ. 1613; PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanto conficiamur moerore,* 10 aug. 1863: DENZ. 1677; *Syllabus,* n. 16-17: DENZ. 1716-1717; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis*: AAS 35 (1943) pp. 242-243; Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: DENZ. 2319; *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.,* 8 aug. 1949 [invenitur in tertia editione Encycl. *Mystici Corporis,* cura P. TROMP, in Appendice].

[2] *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.,* 8 aug. 1949.

[3] Obex poni potest tum ratione gratiae, tum ratione effectus iuridici, cf. CIC, can. 87. Obex gratiae v. g. habetur si adultus baptizandus non vult abstinere a peccato mortali; obex admembrationis, si adultus baptizandus caret fide. In documentis ecclesiasticis limitatio « nisi ponatur obex » saepius supponitur. Cf. *Prof. fidei Trid.*: DENZ. 996, ubi dicitur « sacramenta gratiam conferre » sine ulla restrictione, in oppositione ad Can. de Sacr. in genere: DENZ. 849. Generatim quoque definitur Sacramentum: « signum sensibile, a Christo institutum, conferens gratiam, quam significat », et nemo exigit, ut addatur « non ponentibus obicem ».

[4] CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *de iustificatione*: DENZ. 796, coll. cap. 14 *de lapsis*: DENZ. 807.

[5] *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.*: « Neque enim putandum est quodcumque votum Ecclesiae ingrediendae sufficere ut homo salvetur. Requiritur enim ut votum, quo quis ad Ecclesiam ordinetur perfecta caritate informetur, nec votum implicitum effectum habere potest, nisi homo fidem habeat supernaturalem (Hebr. 11, 6; Conc. Trid.: DENZ. 801) ».

[6] Omnis baptizatus vi baptismi est subiectus legibus Ecclesiae. Cf. BENEDICTUS XIV, Litt. Encycl. *Singulari nobis,* 9 febr. 1749, § 14; LEO XIII, Litt. Encycl. *Annum sacrum,* 25 maii 1899: ASS 31 (1898-1899) p. 647; PIUS XI, Litt. Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: AAS 17 (1925) p. 601: DENZ. 2196; Can. 12.

[7] Cf. § 10, de unione in Spiritu Sancto.

[8] Mutata sunt verba Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 202, quia inter baptizatos, qui auctoritatem Ecclesiae non agnoscunt, perplures sunt qui numquam sese personaliter ab Ecclesia separaverunt, ut v. g. omnes Baptistae, qui dum baptizantur ponunt obicem admembrationi.

[9] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 199-200; 223-224.

[10] BONIFATIUS VIII, Bulla *Unam Sanctam*: DENZ. 468; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 211.

[11] Cf. 1) CLEMENS VIII, Instr. *Magnus Dominus,* 23 dec. 1595: « § 1. Nuper vero venerabilis frater Michael, Archiepiscopus et Metropolita Kiovensis... et cum eo plerique eius Comprovinciales Episcopi... *divina Spiritus Sancti luce eorum corda collustrante,* coeperunt ipsi secum cogitare, et inter se multa consultatione, et prudentia adhibita conferre, et serio tractare, *se et greges quos pascerent, non esse membra Corporis Christi,* quod est Ecclesia, qui visibili ipsius Ecclesiae capiti, Summo Romano Pontifici non cohaererent... Quamobrem... decreverunt redire ad suam, et omnium fidelium Matrem, Romanam Ecclesiam »;

2) BENEDICTUS XIV, Litt. Encycl. *Singulari Nobis,* nn. 13 et 14:

« Compertum est, eum qui baptisma ab haeretico *rite* suscepit, illius vi Ecclesiae Catholicae membrum effici... Exploratum habemus, ab haereticis baptizatos, si ad eam aetatem venerint, in qua bona a malis dispicere per se possint, atque erroribus baptizantis adhaereant, illos quidem ab Ecclesiae unitate repelli, iisque bonis orbari omnibus, quibus fruuntur in Ecclesia versantes; non tamen ab eius auctoritate et legibus liberari »;

3) Pius IX, *In suprema,* 6 ian. 1852, *Acta,* P. I, vol. I, 89 s.: « Nec enim fieri unquam poterit, ut in Unius Sanctae Catholicae et Apostolicae communione sint, qui divulsi esse voluerint a soliditate petrae, super quam Ecclesia ipsa divinitus aedificata est... Itaque non aliud Vobis imponimus oneris, quam haec necessaria; nimirum ut ad unitatem reversi consentiatis Nobiscum in professione verae Fidei, quam Ecclesia Catholica tenet et docet, et cum Ecclesia ipsa, supremaque hac Petri Sedi communionem servetis »;

4) Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 202-203 et 242-243;

5) *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.;*

6) Vide etiam Pii V, Bull. *Regnans in Excelsis,* 25 februarii 1570: « § 3. ... Elisabeth haereticam... eique adhaerentes in praedictis, anathematis sententiam incurrisse, esseque a Christi Corporis unitate praecisos », et perplura alia similia;

7) Ut cognoscatur mens Ioannis XXIII, feliciter regnantis, cf. Alloc. *In sollemnis,* 14 nov. 1960: AAS 52 (1960) p. 1009: « [Fratres], qui a Nobis sunt disiuncti, quique extra saepta Ecclesiae catholicae sunt... ut... in eam unitatem coire aliquando possint, [de qua Io. 17, 19-21] »; et: *Orat. ad Spir. S.,* 24 nov. 1960: « Ti preghiamo ancora per le pecorelle, che non sono *più* dell'unico ovile di Gesù Cristo, affinchè anch'esse, che pur si gloriano del nome cristiano, possano finalmente ritrovare l'unità sotto un solo Pastore ». Quid ad mentem S. Pontificis sibi velint verba « si gloriano del nome cristiano », clare apparet ex *Allocutione ad fideles Irlandiae*: *L'Oss. Rom.,* 18 mart. 1961: « Siate *Romani* come siete cristiani. L'appartenenza alla Chiesa di Roma è il distintivo per ogni *vero* cristiano »;

Epist. *Quotiescumque Nobis,* ad Card. Tien-Chen-Sin, 29 iun. 1961: *L'Oss. Rom.,* 29 iun. 1961: « ... Atque in primis vos, Venerabiles Fratres, hortamur, ut has gravissimas ac salutares veritates in memoriam ovium vigilantiae vestrae creditarum redigere ne omittatis. Scilicet debitum Omnipotenti Deo exhibere cultum cum eoque coniungi neminem posse, nisi per Iesum Christum; non posse vero coniungi cum Christo, nisi in Ecclesia et per Ecclesiam, quae est mysticum eius corpus; non posse denique ad Ecclesiam pertinere, nisi per Episcopos, Apostolorum successores, cum Supremo Pastore coniunctos, qui successor est Petri »;

Litt. Encycl. *Aeterna Dei sapientia,* 11 nov. 1961: AAS 53 (1961) p. 794: « At illud perspectum habeatur necesse est, non esse christifidelium cum divino Redemptore omnium Capite perfectam illam unionem, qua videlicet iidem cum Ipso unum vivens et adspectabile corpus efficiunt, nisi, pariter iisdem animi virtutibus, religiosorumque communicatione

rituum et Sacramentorum alii cum aliis cohaereant, pariter omnes eandem fidem servent ac profiteantur ».

[12] De catechumenis, cf. S. AMBROSIUS, *De obitu Valentini* 51: PL 16, 1374; S. AUGUSTINUS, *De Bapt.* IV, 21, 28: PL 43, 172; INNOCENTIUS II, Epist. *ad Episc. Cremon.*: PL 179, 624 s., coll. DENZ. 388; INNOCENTIUS III, Epist. *ad Episc. Meten.*, 28 aug. 1206: PL 215, 986 s., coll. DENZ. 413.

[13] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 242-243; *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.*

[14] Cf. PIUS IX, Alloc. *Singulari quadam,* 9 dec. 1854: DENZ. 1648.

[15] Distinguendum est inter fidem divinam simpliciter, et fidem divinam catholicam. Potest autem fides catholica considerari obiective (cf. v. g. DENZ. 1000), et subiective (cf. DENZ. 1792). Fides catholica subiectiva supponit magisterium Ecclesiae ut normam fidei et motivum credibilitatis. Baptismus non facit membrum, nisi acedat fides catholica subiectiva. Quando in *Conc. Trid.*, Decr. *de iustificatione,* cap. 7: DENZ. 800, agitur de fide, qua quis vivum membrum Corporis efficitur, si accedit gratia, quaestio est de illa fide subiectiva quam catechumeni ab Ecclesia petunt, i. e. de fide *catholica,* formata caritate.

[16] Non adhibetur vox « Communio Sanctorum », quia in traditione diverse intelligitur.

[17] Nota distinctionem S. AUGUSTINI: « *Ducere in via* et *ad viam; ducere in Christo* et *ad Christum* ». Cf. *In Ps.* 85, 15: PL 37, 1092; CLEMENS VIII, Instr. *Magnus Dominus*: « § 1. ... Divina Spiritus Sancti luce eorum corda collustrante, coeperunt ipsi secum cogitare... se et greges quos pascerent non esse membra Corporis Christi, quod est Ecclesia ».

[18] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. pp. 242-243. Cf. CLEMENS VIII, *l. c.;* PIUS IX, *Syllabus* n. 17: DENZ. 1717; *Epist. S. C. S. Officii ad Archiep. Boston.*

[19] Mt. 5, 19-20; 7, 21-22; 25, 41-46; Iac. 2, 14.

Caput III

DE EPISCOPATU UT SUPREMO GRADU SACRAMENTI ORDINIS ET DE SACERDOTIO

11. [*Episcopatus ut Sacramentum*]. Apostolus et Pontifex confessionis nostrae, Iesus (cf. Hebr. 3, 1), Pastor et Episcopus animarum nostrarum (1 Pt. 2, 25), potestatem authentice docendi et gubernandi in Ecclesia ita instituit ut natura sua arcto vinculo coniungeretur cum potestate sanctificandi quae in Sacramento Ordinis confertur.[1] Episcopatus ergo, procul dubio, ad Sacramentum Ordinis pertinet, atque est praecellenti gradu sacerdotium, quod nimirum et voce sanctorum Patrum et rituali Ecclesiae consuetudine summum sacerdotium, sacri ministerii summa nuncupatur.[2] Immo, quia ex Traditione, quae praesertim liturgicis ritibus [3] et Ecclesiae tum Orientis tum Occidentis usu innotescit,[4] perspicuum est manuum impositione et verbis consecrationis episcopalis gratiam Spiritus Sancti conferri, dubitare nemo debet episcopatum esse vere et proprie gradum supremum Sacramenti Ordinis.[5] Praeterea Episcopus consecratus ita charactere sacramentali ordinis ornatur, ut numquam simplex sacerdos vel laicus rursus fieri, vel potestatem valide conferendi sacramentum confirmationis et ministros Ecclesiae ordinandi amittere possit. Proinde Sancta Synodus declarat Episcopos, etiam sola vi Sacramenti suscepti, presbyteris, in hierarchia nempe Ordinis, superiores esse.

12. [*De Presbyteris*]. Presbyteri, qui ab Episcopis ad ipsorum societatis et operis adiumentum ordinantur, et in quos veluti paternae plenitudinis abundantia transfunditur,[6] licet Pontificatus apicem non habeant, tamen sacramento recepto veri sunt sacerdotes.[7] In sacrificio Missae offerendo et sacramentis administrandis et ipsi in persona Christi agunt. Nullam tamen obtinent iurisdictionem vel curam animarum nisi, directe vel indirecte, ex collatione Romani Pontificis vel Episcopi competentis a quo ut cooperatores assumuntur, et cuius in pascendo grege vices agunt.

NOTAE

[1] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-1896) p. 723; PIUS XII, Alloc. *iis qui interfuerunt Conventui alteri catholicorum ex universo orbe, pro Laicorum Apostolatu,* 5 oct. 1957: AAS 49 (1957) p. 924.

[2] LEO XIII, Ep. *Apostolicae curae,* 13 sept. 1896: ASS 29 (1896-1897) p. 200.

[3] In omnibus documentis liturgicis, iam a primis saeculis Ecclesiae, consecratio episcopalis describitur ita ut clare appareat eius sacramentalitas; per eam enim confertur aliqua gratia Spiritus Sancti.

[4] Certum est saepe datam esse consecrationem episcopalem subiecto qui nondum erat sacerdos: cf. GREGOR. NAZ., *Orat.* 18, 33: PG 35, 1027-1030; IO. CHRYSOST., *De Beato Philogonio, Hom.* 6, 2: PG 48, 751; AUGUSTINUS, *Epist. 209*: PL 33, 953 s.; *Liber Pontificalis,* ed. Duchesne, I, 209; *Ordines Romani*: cf. M. ANDRIEU, *Les Ordines Romani du Haut Moyen-Age,* III, Louvain, 1951, p. 572 s., p. 608 et 610.

[5] Hoc etiam apparet ex modo loquendi Romanorum Pontificum: v. g. LEO XIII, Ep. *Apostolicae curae*: l. c. pp. 199-200; PIUS XII, Const. Apost. *Sacramentum Ordinis,* 30 nov. 1947: AAS 40 (1948) pp. 5-7; IOANNES XXIII, *Allocutio,* 8 maii 1960: AAS 52 (1960) p. 466: consecratio episcopalis transmittit et characterem episcopalem et gratiam.

[6] *Pontificale Romanum,* De Ordinatione Presbyteri. Imago desumitur ex Aaron et filiis eius, quae imago invenitur etiam in multis textibus liturgicis et in Patribus. Item verba *in adiumentum* habentur in *Pontificali Romano,* De Ordinatione Presbyteri: imago sumitur ex Septuaginta viris qui in adiutorium Moysis assumpti sunt, et invenitur in omnibus documentis liturgicis, iam a Traditione Apostolica Hippolyti Romani.

[7] INNOCENTIUS I, Epist. *ad Decentium*: PL 20, 554 s., cf. MANSI 3, 1029; DENZ. 98.

Caput IV

DE EPISCOPIS RESIDENTIALIBUS

13. [*Episcoporum munus et dignitas*]. Quos ipse Christus, qui « non venit ministrari, sed ministrare » (Mt. 20, 28), voluit usque ad finem temporum successores Apostolorum [1] in munere doctorum et pastorum ad aedificationem et in ministerium Ecclesiae suae, eosdem Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei (cf. Act. 20, 28).[2] Qui Episcopi singuli tamquam vicarii et legati Christi [3] singulas sibi commissas Ecclesias propria, ordinaria et immediata potestate episcopali in unitate cum Romano Pontifice et sub eius auctoritate [4] regunt ut fidelium patres et pastores gregum suorum,[5] memores semper moniti principis Apostolorum: « Pascite qui in vobis est gregem Dei providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam » (1 Pt. 5, 2-4). Episcopi non solum dirigere possunt et debent per consilia, suasiones, exempla, sed etiam veram et proprie dictam potestatem habent, quae non tantum est fori interni et sacramentalis, sed etiam externi et publici; habent enim potestatem iubendi per leges conscientiam obligantes, et quidem non in iis dumtaxat quae ad doctrinam et mores, ad cultum et sanctificationem spectant, sed in iis quoque quae ad disciplinam et administrationem ecclesiasticam externam pertinent; demum devios contumacesque externo iudicio ac salubribus poenis in bonum publicum et animarum, immo in bonum ipsius praevaricatoris, coercere, cogere atque punire possunt, necnon aliquando debent,[6] etsi magna cum prudentia et caritate. Omnis itaque Episcopus ex hominibus assumptus et circumdatus infirmitate condolere debet iis qui ignorant et errant (cf. Hebr. 5, 1-2), et resuscitans semper gratiam quae in se est per impositionem manuum (cf. 2 Tim. 1, 6), impleat oportet varia sui muneris officia ut imago viva Boni Pastoris qui animam suam posuit pro ovibus suis (cf. Io. 10, 11), atque pro animabus rationem redditurus Deo (cf. Hebr. 13, 17), curam etiam habens oratione, praedicatione et caritate eorum qui ex suo ovili nondum sunt.

14. [*Primatus et Episcopatus*]. Etsi sacra ordinatio summi gradus Sacerdotii cum munere sanctificationis munera quoque magisterii et regiminis, quibus iurisdictio constat, tribuat,[7] tamen Episcopi iurisdictionis exercitium non ipsa ordinatione sacra, sed missione, et quidem non ab Ecclesia, ut est congregatio fidelium, vel a fidelibus, etiam quam plurimis congregatis, neque a potestate civili, sed a regimine Ecclesiae supremo accipiunt. Nam, sicut ait S. Leo Magnus, beatissimus Petrus apostolus « ab ipso omnium charismatum fonte (*Iesu Christo*) tam copiosis est irrigationibus inundatus, ut, cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine ipsius participatione transierit ».[8] Quae missio fieri potest per legitimas consuetudines, a suprema et universali potestate Ecclesiae non revocatas, vel per leges ab eadem auctoritate latas aut agnitas, vel directe per ipsum successorem Petri; quo renuente, Episcopi in officium assumi nequeunt, a quo etiam deponi, transferri, restitui possunt.[9] Subsunt insuper ita supremae potestati Romani Pontificis, ut ipse exercitium eorum iurisdictionis ordinariae ampliare vel restringere possit, etiam subditorum exemptione: habet enim Romanus Pontifex super omnes alias ordinarias potestates principatum, et potestatem iurisdictionis immediatam et episcopalem, cum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores atque fideles.[10] Longe autem a vero aberrant, qui asseverant Episcopos habere tantum delegatam potestatem, non vero propriam et ordinariam, cum ipso officio episcopali coniunctam; vel per potestatem supremam pontificiam aboleri vel absorberi vel augeri posse ipsam Episcoporum potestatem; vel eam non esse iuris divini atque reapse propriam, ideoque eam ad ipsius Ecclesiae constitutionem non pertinere sed in aliud mutari posse. Minime igitur auctoritate Vicarii Christi iura Episcoporum minuuntur, cum e contra a supremo et universali Pastore asserantur, roborentur ac vindicentur, secundum illud sancti Gregorii Magni: « Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur ».[11]

15. [*Relatio Episcoporum ad totam Ecclesiam*]. Quoniam Episcopi singuli centrum et fundamentum et principium unitatis sunt in suis Ecclesiis particularibus, prout in illis et ex illis, ad imaginem Ecclesiae universalis formatis, una et unica Ecclesia Catholica exsistit, cuius centrum et fundamentum et principium

unitatis est successor Petri, ut ipsius Christi vicarius, hac de causa singuli suam, omnes autem simul cum Papa totam Ecclesiam repraesentant « in vinculo pacis » (Eph. 4, 3) et amoris.[12] Episcopi quamvis singillatim sumpti vel etiam quam plurimi congregati potestatem in universam vel in aliam ac sibi commissam Ecclesiam non habeant nisi ex participatione potestatis Romani Pontificis,[13] tamen erga universam Ecclesiam vera sollicitudine tenentur, quae quidem, etsi potestas iurisdictionis non est, nihilominus, ut in communione fraterna soliditatis robur, summopere confert ad Ecclesiae universalis emolumentum:[14] debent enim promovere et tueri unitatem fidei et disciplinam toti Ecclesiae communem, fideles suos edocere ad amorem totius Mystici Corporis Christi, praesertim membrorum dolentium et eorum qui persecutionem patiuntur propter iustitiam (cf. Mt. 5, 10), ac tandem promovere omnem actuositatem quae toti Ecclesiae communis est, praesertim ut fides incrementum capiat et lux plenae veritatis oriatur super eos qui in tenebris et in umbra mortis sedent (cf. Lc. 1, 79). Ceterum hoc sanctum est quod, bene regendo propriam suam Ecclesiam ut partem Ecclesiae Universalis, ad bonum totius Mystici Corporis quod teste S. Basilio etiam est Corpus Ecclesiarum,[15] efficaciter conferunt.

16. [*Collegium Episcoporum*]. Collegium Episcoporum quod Collegio Apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo Collegium Apostolorum continuo perseverat, quodque missionem Iesu Christi eiusdemque doctrinam et leges continuo testatur, una cum capite suo, Romano Pontifice et numquam sine hoc capite, unum subiectum plenae et supremae potestatis in universam Ecclesiam creditur.[16] Potestas tamen huius Collegii, etsi ordinaria, utpote officio inhaerens, nonnisi modo extraordinario[17] et in devota subordinatione Iesu Christi Vicario in terris quando, quomodo et quousque eidem id in Domino videtur expedire, legitime exercetur.[18] Quod vero ad constitutionem augusti huius Collegii attinet, omnes Episcopi residentiales in pace cum Sede Apostolica viventes suo iure eiusdem membra sunt,[19] et nemo Episcoporum, sive residentialium sive aliorum, ad hoc Collegium pertinere potest, nisi dedita opera vel consensu tacito a successore Petri, Christi Vicario et Capite Collegii, in idem assumptus sit.[20]

NOTAE

[1] CONC. TRID., Sess. XXIII, Doctr. *De sacramento Ordinis,* c. 4: DENZ. 960;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. Dogm. I *De Ecclesia Christi,* c. 3: DENZ. 1828;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: ASS (1895-1896) p. 732: « Quo modo Petri auctoritatem in Romano Pontifice perpetuam permanere necesse est, sic Episcopi, quod succedunt Apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt ... »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) p. 209: « Ac praeterea triplicem potestatem Apostolis eorumque successoribus impertiit... », et p. 212: « Quapropter ut Apostolorum ex divina institutione successores, a populo venerandi sunt... »;

Can. 329, § 1;

CONC. PROV. COLONIENSE, 1860: MANSI 48, 106: « Itaque inde a suo primordio Ecclesia universa Episcopos " Apostolis vicaria ordinatione succedere " [S. CYPR., *Epist. 69,* opp. ed. BALUZ., p. 122], " habere successionem ab Apostolis, et cum Episcopatus successione charisma veritatis certum " [S. IREN., *Adv. haer.,* lib. IV, cap. 26, al. 43, opp. ed. MIGNE 1053 c], Dei loco praesidere [S. IGN., *Epist. ad Magn.,* n. 6: PG 5, 667 A] credidit »;

CONC. PROV. QUEBECENSE III, 1863: MANSI 48, 411: « Episcopos enim esse principes Ecclesiae, Apostolorum successores, ipsiusmet Christi legatos, passim et aperte docent [Sancti Patres Doctoresque] »;

CONC. PROV. COLOCENSE, 1863: MANSI 48, 519: « Episcopos Apostolorum successores esse legitimos non ambigit, qui eorum in Ecclesia seriem ab Ascensione Christi Spiritu Sancto duce continuam novit... Episcopos qui in Apostolorum locum successerunt... »;

CONC. PLEN. BALTIMORENSE II, 1866: MANSI 48, 912: « Episcopi igitur, qui sunt successores Apostolorum... ».

[2] Textus, de quo exegetice disputari potest, sumitur quia in documentis Ecclesiae saepe saepius adhibetur, cf.:

CONC. TRID., Sess. XXIII, Doctr. *De Sacramento Ordinis,* c. 4: DENZ. 960;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. Dogm. I *de Ecclesia Christi,* c. 3: DENZ. 1828.

CONC. PROV. COLONIENSE, 1860: MANSI 48, 106;

CONC. PROV. COLOCENSE, 1863: MANSI 48, 519;

CONC. PLEN. BALTIMORENSE II, 1866: MANSI 48, 912;

CONC. PROV. RAVENNATENSE, 1855: MANSI 47, 201;

CONC. PROV. VIENNENSE, 1858: MANSI 47, 782.

[3] CONC. PROV. COLONIENSE, 1860, cf. supra nota [1];

CONC. PROV. QUEBECENSE III, 1863, cf. supra nota [1];

BENEDICTUS XIV, Br. *Romana Ecclesia,* 5 oct. 1752, § 1: *SS.mi D.ni Nostri Benedicti Papae XIV Bullarium,* t. IV, Romae, 1758, 21: « ut Episcopus, qui Christi typum gerit, eiusque munere fungitur »;

Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 211: « Christi nomine pascunt et regunt »;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* l. c. p. 732: « non tamen vicarii Romanorum Pontificum putandi » (Ergo: in quantum potestas Episcoporum non est delegata a Papa, non vicarii Romani Pontificis nominari possunt Episcopi. Ergo haec potestas vicaria Christi esse debet);

Id., Epist. *Officio Sanctissimo,* 22 dec. 1887: ASS 20 (1887), p. 264.

Iac. Lainez, *Disputationes Tridentinae,* t. I, Oeniponte, 1886, pp. 232 s.: « ... argumentantur [adversarii] a titulis et praerogativis quas Patres Episcopis tribuunt. Vocant enim eos *Christi vicarios...* Dicuntur etiam *Christi legatione fungi...* Respondemus, has praerogativas habere quidem Episcopos... *Licet enim Christi vicarii dicantur et sint,* non tamen sunt *vicarii generales* super totam Ecclesiam, sed in suis tantum dioecesibus. Et ideo a generali vicario creati sunt, qui solum a Christo potest praefici... ».

[4] Conc. Vat., Sess. IV, Const. Dogm. I *de Ecclesia Christi,* c. 3: Denz. 1828;

Schema Constitutionis Dogmaticae secundae de Ecclesia Christi, secundum reverendissimorum Patrum animadversiones reformatum, c. 4: Mansi 53, 310: « ... atque ecclesias sibi commissas propria et ordinaria potestate regere. Itaque et singuli in sua quisque ecclesia et congregati in Synodis de doctrina et disciplina decernunt, leges ferunt, iudicium exercent... Romano Pontifici ceteri praesules subiecti sunt, tum singuli in propriis ecclesiis administrandis, tum universi in communibus Ecclesiae negotiis gerendis »;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* l. c. p. 732 ss.;

Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 211 s.;

Can. 329, § 1; Can. 334, § 1;

Conc. Prov. Colocense, 1863: Mansi 48, 519: « ... gregem dominicum infra fines suorum dioecesium veluti legitimi ac proprii pastores pascunt, immediatam habentes in clerum et in populum auctoritatem ».

[5] « *Patres* »: Conc. Prov. Remense, 1857: Mansi 47, 562; Conc. Prov. Coloniense, 1860: Mansi 48, 107; Conc. Prov. Colocense, 1863: Mansi 48, 520; Conc. Prov. Ultraiectense, 1865: Mansi 48, 675; dicitur « fidelium patres », quibus verbis indicatur in Ecclesia esse potestatem patrisfamilialem, et potestatem iuridicam moderari spiritu pietatis, qui inter fideles et Episcopos intercedere debet;

« *Pastores* »: Conc. Vat., Sess. IV, Const. Dogm. I *de Ecclesia Christi,* c. 3: Denz. 1828; Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 211; Can. 334, § 1; Can. 2214, § 2.

[6] Benedictus XIV, Epist. *Ad assiduas,* 4 mart. 1755: *SS.mi D. N. Benedicti XIV Bullarium,* t. IV, Romae, 1758, 163: « § 1. Eo enim tendere, ac collimare videssetis execrandi foetus auctorem, ut collatam a Christo Domino et Salvatore nostro Ecclesiae suae potestatem, *non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam iubendi per leges, ac devios, contumacesque exteriore iudicio, et salubribus poenis, coercendi, atque cogendi,* labefactet, convellat, et prorsus eliminet; Ecclesiasticum ministerium ita saeculari dominationi subiiciens, ut ad hanc spectare pronun-

ciet, de externa omni ac sensibili gubernatione cognoscere ac iudicare. Pravum ac perniciosum systema, iampridem ab Apostolica Sede, praesertim a Ioanne XXII, Praedecessore nostro, Constitutione incipiente *Licet iuxta doctrinam* reprobatum, *ac pro haeretico expresse damnatum...* »;

PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794, prop. 4-5: MANSI 38, 1265: DENZ. 1504-1505; Can. 335, § 1; CONC. VAT., *Primum Schema Const. Dogm. de Ecclesia Christi,* c. 10: MANSI 51, 543: « Cum vero Ecclesiae potestas alia sit et dicatur ordinis, alia iurisdictionis: de hac altera speciatim docemus, eam non solum esse fori interni et sacramentalis; sed etiam fori externi ac publici, absolutam atque omnino plenam, nimirum legiferam, iudiciariam, et coercitivam. Potestatis autem huiusmodi subiectum sunt pastores et doctores a Christo dati, qui eam libere et a quavis saeculari dominatione independenter exercent; adeoque cum omni imperio regunt Ecclesiam Dei tum necessariis et conscientiam quoque obligantibus legibus, tum decretoriis iudiciis, tum denique salutaribus poenis in sontes etiam invitos, nec solum in iis, quae fidem et mores, cultum et sanctificationem, sed in iis etiam, quae externam Ecclesiae disciplinam et administrationem respiciunt »;

Ibid., Can. 11-12: MANSI 51, 552: « Canon XI. Si quis dixerit, Ecclesiam institutam divinitus esse tanquam societatem aequalium; ab Episcopis vero haberi quidem officium et ministerium, non autem propriam regiminis potestatem, quae ipsis divina ordinatione competat, quaeque ab iisdem sit libere exercenda; *A.S.;*

Canon XII. Si quis dixerit, a Christo Domino et Salvatore nostro Ecclesiae suae collatam tantum fuisse potestatem dirigendi per consilia et suasiones, non vero etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriori iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi; *A.S.* »;

Ibid., plura documenta: MANSI 51, 589-597, 625-626;

CONC. VAT., *Schema Const. dogm. de Ecclesia Christi,* c. 8: MANSI 53, 314: « Postremo adversus quorundam novatorum perversam doctrinam statuimus et declaramus, ecclesiasticum regimen divina ordinatione non esse fori tantum interni et sacramentalis, sed externi quoque et publici, plenamque Ecclesiae a Deo collatam esse potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salutaribus poenis coercendi atque cogendi. Qua quidem potestate cum in definiendis iis, quae fidem et mores, divinum cultum et sanctificationem fidelium respiciunt, tum in disciplina externa constituenda et sancienda et ipsos Apostolos et qui in eorum locum successerunt praesules omni tempore usos esse constat »;

Ibid., Can. 12: MANSI 53, 316: « Si quis dixerit, hanc potestatem esse tantum directivam, non vero legislativam, iudiciariam et coercitivam: *A.S.* ».

[7] Cf. « Praefatio » in Consecratione Episcopi.

[8] *Sermo* 4 *de natali ipsius*: PL 54, 149. Cf. Id. *Epist.* 10: PL 54, 629.

[9] CONC. TRID., Sess. XXIII, *Canones de Sacramento Ordinis,* Can. 8: DENZ. 968;

CLEMENS VI, Epist. *Super quibusdam,* 29 sept. 1351: C. BARONIUS, *Annales Ecclesiastici,* t. VI, Lucae 1750, p. 529; DENZ. 570 h, 570 p;

PIUS VI, Brev. *Super soliditate,* 28 nov. 1786, § 4: A. A. BARBERI, *Bullarii Romani Continuatio,* t. VII, Romae 1843, p. 672 s.: DENZ. 1500;

Ibid., § 16, *l. c.,* p. 675: « ... caeteris porro Episcopis suam cuique peculiarem gregis portionem non divino, sed ecclesiastico iure, non Christi ore, *sed hierarchica ordinatione assignari opus sit,* ut ordinariam regiminis potestatem explicare in eam valeat. Cuius assignationis summam auctoritatem quisquis Romano Pontifici abiudicare volet, eum necesse est in legitimam tot in orbe toto Episcoporum successionem invadere, qui ecclesias apostolica auctoritate de integro fundatas, aut ab aliis divulsas, aut invicem unitas regunt, ad easque regendas a Romano Pontifice missionem acceperunt; ut proinde sine ingenti Ecclesiae perturbatione, ipsiusque episcopalis regiminis discrimine tentari nequeat magnum hoc, et mirabile potentiae consortium, divina dignatione Petri cathedrae tributum, ut quemadmodum a Leone Magno dictum est, omnes proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus; et si quid Christus commune cum Petro caeteris voluit esse principibus, *numquam nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit* »;

PIUS IX, *Syllabus,* prop. 50-51: ASS 3 (1867) p. 173: DENZ. 1750-1751;

Can. 329, § 2; Can. 332, § 1;

CONC. VAT., *Schema Const. dogm. secundae de Ecclesia Christi,* c. 4: MANSI 53, 310: « At quoniam primatus Petro datus est, ut una Ecclesia Christi et cathedra una monstraretur, Romano Pontifici ceteri praesules subiecti sunt, tum singuli in propriis ecclesiis administrandis, tum universi in communibus Ecclesiae negotiis gerendis. Ad summum enim hierarcham pertinet, novas ecclesias instituere, iam institutas aliis finibus circumscribere aut prorsus abolere, *singulis proprios pastores vel eligere vel electos confirmare, horum potestatem etiam ordinariam ampliare et restringere,* acta sive singulorum sive synodorum diiudicare, ipsos quoque praesules, ubi opus est, a munere removere. Neque hi pro universa Ecclesia quidquam disponere vel decernere possunt, nisi a regnante Pontifice in partem sollicitudinis vocati... ».

[10] PIUS VI, Brev. *Super soliditate,* l. c.;

Id., Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794, prop. 6-8, 45: DENZ. 1506-1508, 1545;

CONC. VAT. Sess. IV, Const. dogm. I' *de Eccl. Christi,* c. 3: *Coll. Lac.* VII, 484-485: DENZ. 1827-1831; Can. 218, § 2.

LEO XIII, Const. *Romanos Pontifices,* 8 maii 1881: ASS 13 (1880) p. 483 ss.;

Cann. 893-894; 2245, §§ 2-3;

CONC. VAT., *Schema Const. dogm. secundae de Ecclesia Christi,* c. 4: MANSI 53, 310, cf. nota [6].

Iurisdictionis ordinariae exercitium Episcoporum ampliari vel restringi posse, probatur ex legibus communibus, probatur exceptionibus, etc.

[11] S. GREGORIUS, Epist. *ad Eulogium episc. Alexandrinum,* l. 8, c. 30: PL 77, 933;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. dogm. I *de Eccl. Christi,* c. 3: *Coll. Lac.* VII, 484: DENZ. 1828;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-1896) p. 737: DENZ. 1962;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c. p. 212;

LEO XIII, Epist. *Est sane,* 17 dec. 1888: ASS 21 (1888) pp. 321 s.: « Muneris enim Nostri est vigilare et conniti, ut divina Episcoporum potestas omnino incolumis atque inviolata consistat. Nostrum est pariter imperare et efficere, ut ea ubique honore vigeat suo, neve quidquam a catholicis iustae obtemperationis et reverentiae ulla in parte desideret. Divinum quippe aedificium, quod est Ecclesia, verissime nititur, tamquam in fundamento conspicuo, primum quidem in Petro et successoribus eius, proxime in Apostolis et successoribus Apostolorum Episcopis: quos qui audit vel spernit, is perinde facit ac si audiat vel spernat Christum Dominum. Ex Episcopis constat pars Ecclesiae longe augustissima, quae nimirum docet et regit homines iure divino: ob eamque rem quicumque eis resistat, vel dicto audientem esse pertinaciter recuset, ille ab Ecclesia longius recedit (Mt. 13, 17). Neque vero continenda obtemperatio est, quasi finibus, in rebus ad fidem christianam pertinentibus, sed multo amplius proferenda, videlicet ad res omnes, quascumque episcopalis potestas complectitur. Sunt illi quidem in populo christiano fidei sanctae magistri, at praesunt etiam tamquam rectores et duces, atque ita praesunt, ut de hominum salute, quos habent a Deo creditos, ipsi Deo ratio sit ab illis aliquando reddenda ».

[12] S. IGNATIUS, *Epist. ad Philad.,* 3, 2; 8, 1: PG 5, 700, 704 [*Rouët de Journel*: 56, 59]; *Epist. ad Smyrn.,* 8, 1: PG 5, 713 [*RJ* 65];

S. CYPRIANUS, *Epist. 69*: PL 4, 406 [*RJ* 587]; *Epist. 27*: PL 4, 298 [*RJ* 571]; *Epist. 76*: PL 3, 1140 [*RJ* 589]; *De cath. Eccl. unit.,* 4-6: PL 4, 498-501 [*RJ* 555-557];

S. LEO MAGNUS, *Sermo 4*: PL 54, 149 s.;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. dogm. I *de Eccl. Christi,* c. 1: *Coll. Lac.* VII, 482: DENZ. 1821; *Ibid.,* c. 3: *Coll. Lac.* VII, 484: DENZ. 1827; *Ibid.,* c. 4: *Coll. Lac.* VII, 486-487: DENZ. 1837;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* l. c. p. 733 s.: DENZ. 1960; Epist. *Testem benevolentiae,* 22 ian. 1899: ASS 31 (1898-1899) p. 479: DENZ. 1976;

Epist. S. C. S. Officii ad Episc. Angliae, 16 sept. 1864: ASS 2 (1866) p. 685 s.: DENZ. 1686;

MARTINUS V, Bull. *Inter cunctas,* 22 febr. 1418, prop. 5-6: MANSI 27, 1211: DENZ. 657-658;

PIUS VI, Brev. *Super soliditate,* § 1, § 5, § 20, § 22: A. A. BARBERI, *Bullarii Romani Continuatio,* t. VII, Romae, 1845, 671, 673, 676: § 20: « Praeclarum etiam, atque ut allatae Parisiensium doctorum sententiae, sic et constanti maiorum suorum traditioni plane consentaneum de Romani Pontificis primatu testimonium edidere Gallicani praesules in comitiis anno 1681: " Caput est, inquiunt, Ecclesiae, *centrum unitatis*: obtinet ille in nos primatum auctoritatis, et iurisdictionis sibi a Christo Iesu in persona sancti Petri collatum: qui ab hac veritate dissentiret, schismaticus, immo et haereticus esset " ».

[13] CONC. LAT. *IV,* c. 5: MANSI 22, 990 ss.: DENZ. 436;

CONC. LUGD. II, *Professio fidei M. Palaeologi*: MANSI 24, 71 ss.: DENZ. 466;

CLEMENS VI, Epist. *Super quibusdam,* l. c.;

Cann. 271-280;

CONC. VAT., *Schema Const. dogm. secundae de Eccl. Christi,* c. 4: MANSI 53, 310, 321; 310: « Neque hi pro universali Ecclesia quidquam disponere vel decernere possunt, nisi a regnante Pontifice in partem sollicitudinis vocati: et licet, ab eo congregati, tamquam veri iudices et fidei decreta et disciplinae leges condant; Romani tamen Pontificis est, generalia eorum concilia non solum convocare et dissolvere, sed etiam dirigere et confirmare ».

Omnis proinde potestas supra-episcopalis est participatio potestatis Papae, e. gr. potestas archiepiscopalis, patriarchalis, etc.

[14] S. GREGORIUS, Epist. *ad Eulogium episc. Alexandrinum,* l. 8, c. 30: « Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor »: PL 77, 933; PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: ASS 3 (1867) pp. 161 s.: DENZ. 1688;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 febr. 1926: AAS 18 (1926) p. 69: « ... unde liquet, propagandae fidei curam ita ad Nos pertinere, ut in laborum *societatem* Nobiscum venire Nobisque hac in re adesse, quantum singularis ac propria vestri perfunctio muneris sinit, sine ulla dubitatione debeatis »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Fidei donum,* 21 apr. 1957: AAS 49 (1957) p. 236 s.: « ... ma, se ogni Vescovo è pastore proprio soltanto della porzione del gregge, affidata alle sue cure, la sua qualità di legittimo successore degli Apostoli per istituzione divina lo rende *solidamente* responsabile della Chiesa ... ».

[15] S. BASILIUS, *In Isaiam,* 15, 296: PG 30, 637, collato S. GREGORIO MAGNO, *Moral.* 4, 7, 12: PL 75, 643. Similia apud Clem. Alex. Cyrill. Alex. Io. Damasc., alios.

[16] Doctrina habetur in theologia De Conciliis Oecumenicis et in doctrina de successione Apostolorum eorumque Collegii. Episcopi in Concilio adunati una cum Papa unum tribunal constituunt, veri iudices fidei et legislatores sunt, ius sedendi in Concilio omnibus Episcopis residentialibus competit: Relatio officialis relatoris Zinelli: MANSI 52, 1109 s.;

CONC. VAT., *Schema Const. dogm. secundae de Eccl. Christi,* c. 4: MANSI 53, 310 [cf. supra nota [8]], et insuper: « Verum etiam supremi muneris docendi et gubernandi universam Ecclesiam Episcopi expertes non sunt. Illud enim ligandi et solvendi pontificium, quod Petro soli datum est, collegio quoque Apostolorum, suo tamen capiti coniuncto, tributum esse constat, protestante Domino: " Amen, dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo " (Mt. 18, 18). Quapropter inde ab Ecclesiae primordiis oecumenicorum conciliorum decreta et statuta iure merito tamquam Dei sententiae et Spiritus Sancti placita summa veneratione et pari obsequio a fidelibus suscepta sunt »;

Ibid., Relatio Kleutgen de schemate reformato: pp. 321-322.

N. B.: Corpus seu collegium per se ab hoc praescindit utrum sit subiectum potestatis iurisdictionis tantum an etiam aliarum potestatum.

[17] Dicitur « modo extraordinario »; hoc sequitur ex eo quod Concilia Oecumenica absolute loquendo non necessaria sunt; ergo *actio* Corporis Episcoporum, inquantum agitur de actione *iuridica,* non est ex institutione divina permanens in Ecclesia.

[18] Doctrina continetur in theologia De Conciliis Oecumenicis, praesertim in veritatibus de convocatione iuridica necnon de confirmatione iuridica; CONC. LAT. V, Sess. XI, Bull. *Pastor aeternus,* 19 dec. 1516: MANSI 32, 967: DENZ. 740;

Cann. 222-229; cf. alia Documenta: H. SCHAUF, *De Conciliis Oecumenicis,* Romae 1961.

[19] Doctrina habetur in theologia De Conciliis Oecumenicis et speciatim in doctrina de iure sedendi in Conciliis Oecumenicis;

Can. 223, § 1, n. 2.

[20] Doctrina fluit et habetur in veritate de Primatu, de Romano Pontifice ut Capite Corporis Episcoporum et de munere episcopali.

Caput V

DE STATIBUS EVANGELICAE ACQUIRENDAE PERFECTIONIS

17. [*De consiliis evangelicis*]. Pastor magnus ovium Dominus Christus Iesus (cf. Hebr. 13, 20) Ecclesiam suam non modo salutaribus praeceptis communivit, quibus servatis credentibus in se omnibus ostium pateret salutis (cf. Mt. 19, 17-19), verum etiam consiliis instruxit sanctissimis, ut volentibus via praeberetur expeditior atque tutior ad impletionem caritatis, quae divinae est plenitudo legis (cf. Rom. 13, 10). Properante itaque vitae suae exitu, exemplo aperta etiam adiunxit invitationis verba, ut, qui vellent Ipsum perfectius imitari, sine proprio viverent (cf. Mt. 19, 21; Mc. 10, 21; Lc. 18, 22) et in castitate (cf. Mt. 19, 11-12), ac, sicut iam antiquitus intellexit et adprobavit Ecclesia, oboedientiam Eius ad Patrem (cf. Io. 6, 38; Phil. 2, 8) strictius sub constituta auctoritate prosequerentur.

Ne autem consilia haec oboedientiae, paupertatis et castitatis, a sanctis etiam Apostolis atque Patribus verbo et exemplo commendata, irrita manerent, invitationi addidit Dominus et gratiam, qua operante omnibus Ecclesiae aetatibus utriusque sexus fideles illa, sive ex parte sive ex toto, generoso animo amplexi atque fideliter secuti sunt. Horumque ideo vita multum contulit ut sanctitatis nota, qua divinus Conditor Ecclesiam suam voluit insignitam, perpetuo auctoque in dies splendore ante oculos omnium emicaret et colluceret.[1]

Idcirco sancta Synodus consilia haec eorumque exercitium originis esse divinae docet, eorum observationem enixe commendat, hancque inter elementa notae sanctitatis Ecclesiae constitutiva adnumerat.

18. [*De momento statuum perfectionis in Ecclesia*]. Siquidem Sancta Ecclesia, omnibus bonis inexhauste fecunda, consiliorum evangelicorum observatione indesinenter effulget. Spiritus Sancti namque gratia multos urgere numquam desinit ut et vitam supernae Ierusalem, quantum in carne possibile est, inchoatam ducant, et propinquiorem Christi imitationem prose-

quantur, unde ipsorum et apostolatus roboratur et meritum geminatur. Quo factum est ut, eodem Spiritu Christi impellente, paulatim ex germine divinitus dato variae vivendi formae ad illam perfectionem assequendam exortae sint veluti arbor mirabiliter in vinea Domini ramificata. Cum enim consilia evangelica necessario coniuncta sint cum imitatione Christi atque a curis saecularibus efficaciter animum liberent, eos prae aliis ad suam observationem attrahunt qui, sive oratione et contemplatione, sive labore apostolico, sive operibus misericordiae spiritualis et corporalis, saepe quoque in vita ducenda communi, vitam Salvatoris in se clarius exprimere cupiunt.

Haec autem consiliorum via, cum ad perfectionem caritatis in Deum et proximum ordinetur,[2] cum munere Ecclesiae intime cohaeret, quod in eo est ut Deus hominibus donetur hominesque Deo reddantur suo. Quapropter quisque suo modo missioni Ecclesiae salvificae prodest, quamcumque amplectitur formam evangelicae perfectionis acquirendae.

Meminerint ergo omnes ad perfectionem evangelicam peculiariter vocati suum esse officium ut per ipsos Ecclesia revera Christum in dies melius commonstret vel in monte contemplantem, vel concionantem ad populos, vel sanantem aegros et saucios, ac peccatores ad frugem bonam convertentem, vel denique bene facientem omnibus.[3] Unusquisque ideo sedulo curet ut in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat atque magis ac magis excellat.

19. [*De positione statuum perfectionis in Ecclesia*]. Ut autem observationem evangelicorum consiliorum tamquam rem sibi propriam [4] etiam publice sibi assumeret modoque adspectabiliore commonstraret, provida mater Ecclesia, motiones Sancti Spiritus assidue secundans, leges pro summa auctoritate ipsa tulit vel ab eminentibus viris ac feminis propositas probavit, quarum sectatores statum perfectionis acquirendae constituerent electamque portionem mystici Corporis Christi.[5]

Status perfectionis proprie non est intermedium quoddam inter clericalem et laicalem conditionem, sed utrique potest esse communis. Eo autem magis evangelicorum consiliorum observatio ab Ecclesia honoratur, quo intimior atque firmior fit cum Deo et Iesu Christo communio. Quare suapte natura haec observantia melior est ex voto quam ex promissione, cum ligamine perpetuo quam cum vinculo temporaneo assumpta.[6] Dispari enimvero fir-

mitate quis et conformis fit imagini Christi oboedientis, pauperis, virginis, ipsique sanctae Ecclesiae assimilatur utpote cum Christo sponso suo intime et indissolubiliter coniunctae cunctarumque gentium ad patriam peregrinantium portui salutis conspicuo. Haec autem conformitas cum Christo, qui homo etiam perfectissimus fuit, atque assimilatio Ecclesiae suae sanctae, quae societas est non modo humana verum etiam divina, sat superque ostendunt statum perfectionis, nedum personae humanae profectui obstet, summopere eidem prodesse.

Propterea sancta Synodus ut falsas declarat illorum sententias, qui affirmare contendunt eo magis eminere consiliorum evangelicorum observationem quo minus assumitur coram Deo et Ecclesia obligatio; aut statum perfectionis efformationem personalitatis impedire vel minuere.

Cum autem ad unam sacram hierarchiam spectet adprobare et invigilare qua ratione vita perfectioni dicata ducenda sit apteque componenda,[7] omnia idcirco instituta ad eam sectandam passim erecta, ut crescant ac floreant, semper et ubique vigilantiae et auctoritati Ecclesiae subesse debent. Ad hoc et quo melius necessitatibus totius dominici gregis provideatur, Romanus Pontifex, ratione sui in universam Ecclesiam primatus, quin principiis constitutionis divinitus Ecclesiae datae ullatenus officiat, quodcumque perfectionis institutum ac sodales singulos ab Episcoporum iurisdictione subtrahere sibique immediate subiicere potest.[8] Attamen etiam exempti ut tales Ordinariis locorum reverentiam et oboedientiam iuxta canonicas leges praestare debent in officio ecclesiastico adimplendo ex peculiari suae vitae forma defluente. Illud enim in eo est ut sacrae hierarchiae propinquiores sint adiutores in regno Christi provehendo ac stabiliendo atque cetera Ecclesiae membra omni nisu ad legem Domini impigre sectandam trahant.

Ideo sancta Synodus singulos ad perfectionem evangelicam peculiariter vocatos adhortatur ut factis illud divi Pauli sine intermissione repetere valeant: « Imitatores mei estote, fratres, et observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram » (Phil. 3, 17), ita ut ipsorum opera ad maiorem Dei gloriam conferant, odorque vitae delectamentum sit Ecclesiae Christi.

NOTAE

[1] Cf. CONC. VAT., *Schema Const. dogm. de Ecclesia Christi,* cap. XV, adnot. 48: *Coll. Lac.,* t. VII, 628 c.;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: AAS 17 (1925) p. 609.

[2] Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.,* II-II, q. 188, a. 2;

S. BONAVENTURA, *Apologia pauperum,* c. 3, 3 (ed. *Ad Claras Aquas,* t. VIII, 1898, p. 245 a).

[3] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) pp. 214-215.

[4] Cf. CONC. VAT., *Schema Const. dogm. de Ecclesia Christi,* cap. XV, adnot. 48; *Coll. Lac.,* t. VII, 628 c.

[5] Cf. LEO XIII, Epist. *Au milieu des consolations,* 23 dec. 1900: ASS 33 (1900-01) p. 355 ss.;

PIUS XII, Alloc. *Sous la maternelle protection,* 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 37.

[6] Alii adiungere volunt: « publice quam etiam privatim ».

[7] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 114.

[8] Cf. LEO XIII, Const. *Romanos Pontifices,* 8 maii 1881: ASS 13 (1880) p. 483;

PIUS XII, Alloc. *Annus sacer,* 8 dec. 1950: AAS 43 (1951 p. 28 s.

Caput VI

DE LAICIS

20. [*Principium*]. « Pastor aeternus et Episcopus animarum nostrarum, ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et caritatis vinculo continerentur ».[1] In ea omnibus fidelibus onus honorificum incumbit adlaborandi ut divinum salutis propositum ad universos homines omnium temporum magis magisque applicetur. Ad populum Dei vocati et in uno Corpore Christi sub uno Capite constituti, quicumque sunt, ut viva membra ad Ecclesiae incrementum eiusque continuam sanctificationem vires suas omnes, beneficio Creatoris et gratia Redemptoris acceptas, conferre tenentur. Ipse autem Dominus quosdam in Ecclesia pastores et doctores ad opus ministerii sanctificavit, ut fideles, non tamquam parvuli fluctuantes, sed secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum Corporis faciant, donec perveniant omnes ad aetatem plenitudinis Christi (cf. Eph. 4, 11-16). Pastores ergo instituti non sunt ut totum onus aedificandi corporis in se suscipiant, sed ut omnes fideles, quos regunt, eo adducant ut suo modo et ordine ad commune opus explendum cooperentur. Una est enim totius organici Corporis vocatio.

21. [*De sacerdotio universali et de sacerdotio ministeriali*]. Antiquus populus Dei ut « regnum sacerdotale et gens sancta » constitutus est (cf. Ex. 19, 5-6), cuius membra « sacerdotes Domini » vocarentur (cf. Is. 61, 6). In Christo autem novus populus in templum spirituale et sacerdotium sanctum per regenerationem baptismalem et Spiritus Sancti unctionem evehitur, ut spirituales offerat hostias, et tamquam genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, virtutes annuntiet Eius qui de tenebris eum vocavit in admirabile lumen suum (cf. 1 Pt. 2, 4-10). Ideo universi discipuli Christi, quos ipse Dominus regnum et sacerdotes Deo et Patri suo fecit (cf. Apoc. 1, 6 et 5, 9-10) sive ad hierarchicum ordinem pertineant sive non, seipsos ut hostiam viventem ac Deo placentem exhibeant

(cf. Rom. 12, 1), et testimonium praebeant ubique terrarum de Christo Eiusque virtutibus.

Hoc in Corpore omnia quidem membra baptismate et confirmatione Christo Sacerdoti ita dicantur, ut oratione, eleemosyna et abnegatione sui Deo spiritualia sacrificia offerant atque poscentibus rationem reddant de ea quae in nobis est spes salutis aeternae (cf. 1 Pt. 3, 15), immo in sacrificio Missae Corpus Christi, verbis consecrationis in altare positum, per manus ministri sacrificantis Deo offerant; attamen in eodem Corpore proprii quoque nominis sacerdotes sunt, qui sacramento ordinis consecrati, pro hominibus in iis quae sunt ad Deum constituti (cf. Hebr. 5, 1), sacerdotium hierarchicum ut ministri Christi exercent. Qui viri electi auctoritate sacra populi curam gerunt, eique media salutis praestant, cultumque administrant. Ipsi soli in sacrificio eucharistico verba consecrationis in persona Christi proferunt, et in eo offerendo totam Ecclesiam repraesentant, ut « quod populus agit voto, sacerdotes peragant mysterio ».[2]

Alterum autem alterum non elidit, sed e contra sacerdotium ministeriale et sacerdotium universale, quia non gradu tantum, sed etiam essentia differunt,[3] suo peculiari modo a Summo Sacerdote Christo profluunt, et ita ad invicem respiciunt, ut primum potestate sacra regnum sacerdotale diffundat et dirigat, alterum vero ad oblationem sacrificii concurrat[4] et in oratione, testimonio, abnegatione et actuosa caritate exerceatur.

22. [*Quinam nomine laicorum veniant*]. Sacrosancta Synodus hic sub nomine laicorum intelligit fideles, qui baptismate ad populum Dei appositi, attamen in saeculo commorantes, solis communibus normis vitae christianae reguntur. Animum scilicet dirigit ad fideles illos, qui neque hierarchiam ordinis, neque ad statum religiosum, ab Ecclesia sancitum, ex populo Dei vocati sunt, sed peculiari modo per opera quoque saecularia sanctitatem christianam ad gloriam Dei prosequi debent. In laboribus saeculi partes agunt, sed spiritu evangelico ducti, malitiae mundi valide opponuntur, immo vocatione sua christiana mundum velut ab intra sanctificant.

23. [*De iuribus et officiis laicorum*]. Iura et officia laicorum sunt igitur illa quae ad omnes et singulos christifideles, sola vi nominis christiani, pertinent. Ius habent, ut secundum capacitates suas opus salutare Ecclesiae etiam operose participent. Ius habent

ut de fide sua verbo et scriptis testimonium reddant. Ius habent a Pastoribus adiumenta ad salutem necessaria accipiendi, eisque necessitates et desideria sua reverenter patefacere possunt.[5] Pastores Ecclesiae, memores verborum S. Scripturae: « probate spiritus si ex Deo sint » (1 Io. 4, 1) et: « Spiritum nolite exstinguere » (1 Thess. 5, 19), coepta et vota a fidelibus proposita attente in Christo considerent, et fidelibus officium testimonium vitae integraliter christianae praebendi indesinenter inculcent.

Per *baptismum* enim in filios Dei regenerati, fidem christianam profitentur et ad cultum religionis christianae charactere deputantur. Sacramento *Confirmationis* ad fidem quam ab Ecclesia acceperunt simul diffundendam et defendendam roborantur. *Sacrificium eucharisticum* participantes, vota sua cum votis ministri litantis iungentes, divinam Victimam per manus sacerdotis Deo offerunt, et hac maxime ratione partes activas in liturgia agunt.[6] Simul sese Deo devoventes, sui abnegatione regnum peccati in seipsis et in aliis impugnant. Ita de munere Christi sacerdotali, prophetico et regali suo modo participes facti, mandatum Eius novum et fundamentale observant, *caritatem* videlicet, qua proximos amamus ea dilectione qua Ipse dilexit nos, praesertim minimos fratres, quos Dominus Sibi speciatim identificat. Ita autem missionem Eius salutarem non quidem auctoritate sed dilectione continuant.

24. [*De vita salutifera Ecclesiae a laicis active participata*]. Cum, teste Apostolo (Eph. 4, 16), Ecclesia corpus compactum et connexum sit per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, etiam laicis adlaborandum est, ut totum corpus augmentum faciat in aedificationem sui in caritate. Immo eorum operositas, quae apostolatus laicorum nomen habet, licet nec auctoritatem pastorum implicet, nec peculiarem vitae statum religiosum ferat, tamen ex eodem fonte fluit ac omnis operositas in Ecclesia, sive nobilior sit, sive humilior; ex superabundantia nempe gratiarum Christi Capitis. Gratia enim Christi, caritas Dei et communicatio Spiritus Sancti (cf. 2 Cor. 13, 13) omnes fideles attingit, eosque ad activitatem in totius Corporis Mystici bonum et incrementum impellit.

a) Eorum igitur socius labor est imprimis *indolis explicite religiosae,* ut iam patet in primaeva communitate, in qua baptizati, oratione, exemplo, sacrificio, verbo, Ecclesiam aedifi-

cabant (cf. Act. 2, 42; 4, 31; 8, 4; 11, 19-20). Laici proinde in Ecclesia non exclusive curis temporalibus deputantur, sed pretiosissimam actionem in ea exercent. Et ipsi servitio evangelizationis et sanctificationis suo modo mancipantur. Si quidam eorum, deficiente clero vel sub regimine persecutionis, officia sacra pro facultate supplent; si plures ex eis pro Regno Dei omnibus renuntiantes, totas vires suas operi apostolico impendunt; *omnes* oportet ad augmentum extensivum et intensivum totius Corporis Christi cooperari. Quod praeprimis faciunt coniuges qui se invicem in vita christiana ex virtute sacramentali sanctificant, parentes et educatores catholici necnon cuiusvis generis catechistae, qui ad fidem et gratiam proli vel fratribus suis impertiendam eximio fructu adlaborant.

b) Ad laicos spectat ut etiam *indirecte religionem promoveant,* quatenus in ipso saeculo viventes, mundum clausum et adversantem evangelico nuntio adaperiant eumque illuminent: ut Ecclesiae spatium vitae et operositatis obtineant atque communiant; ut denique instituta et conditiones mundi, si qua mores ad peccatum conducant, ita sanent, ut etiam ista mundana ad virtutem et iustitiam potius conferant. Ad quam apostolicam navitatem Ecclesia omnia sua membra instanter appellat.[7]

c) Ad laicos denique pertinet *consecratio mundi,* id est actio ut mundus in omni campo suae activitatis suique progressus Spiritu Christi imbuatur, quin ex proprio suo ordine exeant saeculari.[8] In quo officio universaliter adimplendo ipsi ob statum suum laicalem principem locum occupant. Sanctificando opera saecularia eo tendant, ut bona creata secundum Creatoris ordinationem humano labore, arte technica civilique cultura ad utilitatem omnium prorsus hominum excolantur, aptiusque inter illos distribuantur, et suo modo ad universalem progressum in christiana libertate conferant (cf. Io. 8, 32). Ita Ecclesia reapse tamquam principium supernaturaliter vivificans totius societatis eminebit. In quo sincero labore laici sedulo curent ut, Spiritu Sancto impellente, supernaturali principio ducantur, ultimatim ad finem supremum glorificationis Dei et aeternae felicitatis respiciant, et omnes actiones suas per gratiam Christi valore spirituali ac redemptivo intrinsecus augeant.

25. [*De collaborationis laicorum principalibus formis*]. Socia laicorum operositas seu apostolatus, spectata Ecclesiae indole, variis formis exerceri potest: modo scilicet individuali vel

collectivo; titulo missionis universalis baptizatorum vel insuper cum missione speciali; in re religiosa vel etiam sociali.

Prima forma collaborationis laicorum, tum virorum tum mulierum, est *personalis,* scilicet actio ab uno vel pluribus individuis suscepta, sive sponte ex universali vocatione christiana, sive ex particulari munere sibi a Pastoribus commisso, tam in ordine evangelizationis et testimonii quam in ordine consecrationis mundi. Nulla autem exstat fidelium categoria, quae ad tale opus magna cum efficacitate concurrere non valeat.[9]

Pastores dein Ecclesiae ius et nonnumquam obligationem habent commonendi laicos, ut etiam coetibus ad hoc ordinatis adscripti sacerdotes adiuvent *in rebus mere religiosis,* etiam ex mandato et cum vera missione canonica, qua accepta laici participant apostolatum hierarchicum Ecclesiae, quae participatio nomine actionis catholicae usu venit. Ideo huius generis associationes varias, pro locorum ac temporum diversitate, excitant vel approbant, sive ad diffundendam salutiferam doctrinam, sive ad promovendum orationis apostolatum, sive ad fovendam familiam catholicam, sive ad promovenda opera missionalia, sive ad alia bona, quae altare tangunt, obtinenda vel confirmanda.

Cum vero pia mater Ecclesia non solum verbo sed etiam exemplo praedicare debeat mandatum caritatis, ius habet publice exercendi *opera misericordiae spiritualis et temporalis,* etiam per instituta cum religiosorum tum laicorum, ad hoc data opera erecta.

Etsi *res oeconomico-sociales profanae* ad Ecclesiam directe non spectant, tamen, quia homines generatim vitam religiosam expedite agere nequeunt, nisi etiam in temporalibus modo humana persona digno vivere valeant, Ecclesia miserens super turbas (cf. Mc. 8, 2) ius et officium habet, speciatim ubi debitae conditiones deficiant, clerum fidelesque suos impellendi ut opera socialia promoveant, quae huiusmodi necessitatibus obvient. Eos data opera exhortatur ut talem conditionis vitae ordinationem promoveant, quae iustitiae et aequitati in dies melius congruat, utque principia christiana de re sociali, a Magisterio proposita, funditus cognoscant atque in praxim deducant.

Pastorum Ecclesiae denique est fideles commonere, ut *in rebus cuiusvis generis temporalibus* multiformem activitatem expleant, et satagant ut institutiones et opera culturae intellectuali et physicae, publicae et privatae, arti, scientiae, immo utili recreationi addicta, fini suo debite respondeant et, nedum religioni

officiant, supernaturali inspiratione et christiana virtute efficaciora reddantur. Laicis commendat ut libenter suscipiant onus, eis potissimum incumbens, in politica societatis ordinatione bonum commune temporale efficaciter et apte promovendi. In quo campo catholici, pacis ac cooperationis inter cunctos homines bonae voluntatis studio, activam et faustam praesentiam exerceant, ad prosperitatem tum propriae nationis, tum totius communitatis internationalis.

26. [*De sana autonomia civitatis terrenae*]. In mundo a Deo creato et Christi passione redempto, humana societas suis propriis principiis ad finem suum immediatum, bonum scilicet temporale commune, praesertim per laicorum operositatem perducenda est. Ex una parte laici confusionem vel indebitam permixtionem religionis et Ecclesiae cum rebus mere civilibus sedulo vitabunt; et ex altera parte totali separationi earumdem vel immo oppositioni societatis terrenae contra Deum Eiusque Ecclesiam legitime adversabuntur, memores omnem activitatem humanam etiam in re profana Dei legibus subesse. Unde sicut merito probari debet indoles laica terrenae civitatis, quae saecularibus curis iure addicta, propriis regitur principiis, ita infensus « laicismus » seu « saecularismus » qui societatem extra omnem religionem exstruere contendit et libertatem christianam impugnat et eruit, merito proscribitur.[10]

27. [*Adhortatio*]. Sancta Synodus, magna cum gratitudine conscia de ingentibus bonis, etiam ope laicorum ad continuam Corporis Christi aedificationem obtentis, omnes utriusque sexus fideles ex laicorum ordine amanter et instanter hortatur, ut collatis viribus cum clericis ac religiosis, una cum Hierarchia divinitus instituta, sub Capite Christo, Eiusque Spiritu animati, missionem suam caritatis apostolicae ad gloriam Dei Patris indesinenter expleant.

NOTAE

[1] Conc. Vat., Sess. IV, Const. dogm. I *de Ecclesia Christi*: Denz. 1821.

[2] Innocentius III, *De S. Alt. Myst.* 5, 2: PL 217, 888 *BC*.

[3] Pius XII, Alloc. *Magnificate Dominum,* 2 nov. 1954: AAS 46 (1954), p. 669.

[4] PIUS XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus Redemptor,* 8 maii 1928: AAS 20 (1928) p. 171 s.;

PIUS XII, Alloc. *Vous Nous avez,* 22 sept. 1956: AAS 48 (1956) p. 714.

[5] Can. 682;

PIUS XII, Alloc. *De quelle consolation,* 14 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 789: « Dans les batailles décisives, c'est parfois du front que partent les plus heureuses initiatives »;

ID., Alloc. *L'importance de la presse catholique,* 17 febr. 1950: AAS 42 (1950) p. 256.

[6] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) praesertim p. 552 ss.

[7] PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 221 s.;

PIUS XII, Alloc. *De quelle consolation,* l. c. p. 790 s.

[8] PIUS XII, Alloc. *Six ans se sont écoulés,* 5 oct. 1957: AAS 49 (1957) p. 927.

[9] PIUS XII, Alloc. *De quelle consolation,* l. c. p. 786 s.

[10] LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: ASS 18 (1885) p. 166 ss.; Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-1890) p. 397 ss.;

PIUS XII, Alloc. *Alla vostra filiale,* 23 mart. 1958: AAS 50 (1958) p. 220.

COMMENTARIUS

a) [*Principium*]. Ex constitutione et fine Ecclesiae patet, omnes in ea, ducentibus Pastoribus, partes activas exercendas habere.

b) [*De sacerdotio universali et ministeriali*]. Thema praedictum evolvitur per considerationem sacerdotii universalis et ministerialis. Allegantur pro *sacerdotio universali* textus praecipui tum Antiqui tum Novi Testamenti. Nititur autem haec dignitas in baptismate et confirmatione, ut ex contextu *I Petri* patet. Indicatur in quonam fundamento praecipue consistat hoc officium, quod ad omnes, etiam ad sacerdotes ordinatos, pertinet, nempe hostiam spiritualem, cum metaphoricam, tum eucharisticam offerendi, et testimonium ferendi. Est insuper textus sic redactus, ut appareat indoles tum metaphorica, tum analogica sacerdotii universalis.

Deinde agitur de *sacerdotio ministeriali,* quod nititur in sacramento ordinis; huiusque institutionis Dominicae declaratur officium specificum, a munere populi omnino distinctum eique supereminens.

Denique *relationes inter utrumque sacerdotium* exponuntur. In fontibus enim biblicis et in scriptis saeculi II, vox « sacerdos » nonnisi de Christo, de sacerdotibus Antiquae Legis et de populo adhibetur; ministri vero appellantur episcopi, presbyteri, praesides, etc. Neque exstat metaphysica definitio sacerdotii: elementa quae in definitionem intrant, v. g. oblatio

sacrificii, aliqua mediatio, instructio fidelium (cf. Malach. 2, 7) etc. nonnisi ex revelatione determinari possunt. Quia autem duo sacerdotia non gradu tantum, sed essentialiter differunt, — quod verbis Pii XII exprimitur, — requiritur ut ambo suo peculiari modo a Christo Sacerdote proveniant. Relationes autem principales sunt huiusmodi: sacerdotium ministeriale alterum diffundit et dirigit; universale autem ad oblationem sacrificii concurrit, — ut verbis Pii XI et Pii XII fulcitur, — et in variis actibus vitae christianae applicatur.

c) [*Quinam nomine laicorum veniant*]. Praetermissis quaestionibus de accurata iuridica delimitatione inter varias categorias in Ecclesia, exprimitur intentio Concilii loquendi de illis qui sensu vulgato « laici » vocantur. Determinantur autem imprimis *positive* per incorporationem baptismalem in Ecclesiam, apposita *duplici restrictione*: non pertinent ad sacerdotium ministeriale, et in statum religiosum non intrant. Ipsius autem Ecclesiae est statuere quibusnam hic status religiosus agnoscatur.

Deinde laici *secundum suam concretam conditionem* in societate ulterius describuntur. Etiam per opera saecularia sanctificari debent, v. g. vitam familiarem et professionalem ad salutem adhibentes. In mundo sunt et in eo laborant, sed « malitiae mundi » adversantes, « mundum ipsum » ab intra sanctificant. Haec antithesis correspondet duplici significationi vocis « mundi » in textibus biblicis: Christus mundum sub signo peccati et Satanae odio habet, sed homines in mundo viventes diligit et mundum salvat: similiter agere debent christiani.

d) [*De iuribus et officiis laicorum*]. Exponuntur nunc iura et officia laicorum. *Ius* habent, inter alia, ad media salutis; quapropter possunt necessitates spirituales suas suorumque fratrum, quas vivide persentiunt, pastoribus suis sub debita forma exponere, documenta proferre, remedia efflagitare et in apostolatu utilia incepta proponere, ut dixit Pius XII.

Officium eorum praecipuum est testimonium dare vitae integraliter christianae. Nititur in tribus sacramentis christianae initiationis cum obligationibus ex iis decurrentibus. Effectus baptismatis et confirmationis verbis S. Thomae Aq. exprimuntur. Cf. *Summa Theol.*, III, q. 63, a. 2, de baptismate; III, q. 65, a. 3; q. 72, a. 1 et a. 5, de confirmatione. Participatio fidelium in sacrificio Missae secundum doctrinam Pii XII in Encycl. *Mediator Dei* enuntiatur.

Sic laici de triplici munere Christi suo modo participant: de sacerdotali eius dignitate, fundamentaliter in baptismate, actu praesertim in Eucharistia; de prophetico autem munere, per robur spirituale confirmationis; de regali denique dignitate, secundum doctrinam SS. Patrum, per victoriam super regnum peccati.

Haec autem omnia fructificant *in caritate,* quam Dominus mandatum « suum » et mandatum « novum » appellat, tum propter illimitatam eius applicationem, tum propter Spiritum qui in eam influit: « Ut diligatis invicem sicut dilexi vos » (Io. 13, 34). « Et nos debemus pro fratribus animas ponere » (1 Io. 3, 16). « Ut omnes unum sint, sicut Tu, Pater, in Me, et Ego in Te, ut et ipsi in Nobis unum sint » (Io. 17, 21). « Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, Mihi fecistis »

(Mt. 25, 40). « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis » (Rom. 5, 5).

e) [*De vita salutifera Ecclesiae a laicis active participata*]. Obiectum hoc determinatur secundum obiectum missionis ipsius Ecclesiae. Laici enim non sunt profani, sed membra Ecclesiae in mundo profano; unde non per opera saecularia, sed per suam pertinentiam activam ad Ecclesiam distinguuntur. Eorum autem activitas ecclesialis triplex obiectum, gradatim dispositum, attingit.

Primum est *ordinis directe religiosi*. Quae activitas non est mere occasionalis et suppletiva, sed ordinaria et regularis. Quidam laudabiliter apostolatum pleni temporis cum totali dedicatione suscipiunt. Sed omnibus incumbit quaedam cooperatio ad diffusionem fidei et gratiae secundum adiuncta, signanter parentibus et educatoribus; ad officium autem patris et matris plerique christiani vocantur.

Obiectum secundum *indirecte ad religionem spectat,* in quantum in sociali et politica ordinatione civitatis terrestris aptas conditiones pro progressu fidei et moralitatis et pro salutari operositate Ecclesiae creare satagit.

Dum praedicta ad evangelizationem spectant, tertium ad *consecrationem mundi* respicit, quae in ipso textu concrete definitur ad quam Pius XII saepe saepius laicos diserte exhortatus est. Si obiectum quod hic attingitur est natura sua ordinis temporalis, per personam agentem, in variis campis activitatis humanae, ultimatim ad finem spiritualem est dirigendum. Sic labor sive materialis sive intellectualis christiana et homine digna ratione perficitur. Christiani, de huiusmodi ultimo laboris fine conscii, satagunt ut procedant ex superiori principio; ad superiorem finem respiciunt, et opera sua, etiam profana, intrinsecus per gratiam nobiliora efficiunt.

f) [*De collaborationis laicorum principalibus formis*]. Post obiectum apostolatus laicorum nunc consideratur modus illum exercendi, et in antecessum statuuntur criteria distinctionis.

Imprimis agitur de apostolatu *personali,* qui a nullo coetu, ad hoc instituto, sed a singulis exercetur. Non omnes enim in consociationes apostolicas intrare possunt, ut Pius XII ex professo docuit. Hierarchia autem uni vel pluribus christianis etiam missionem apostolicam particularem committere potest.

Secundo agitur de apostolatu *collectivo,* qui ab associationibus laicorum suscipitur. Associationes autem huiusmodi in quattuor categorias generales distribuuntur, ex quibus oriuntur formae mixtae.

Prima series invenitur in coetibus *ad actionem proprie religiosam* constitutis. Titulus quo designantur statuitur de consensu Hierarchiae, quae vario gradu et sollemnitate concedit approbationem, vel etiam missionem specialem impertitur.

Secunda series spectat *ad opera misericordiae,* quae inalienabiliter conveniunt Ecclesiae, quia praedicationem evangelicam in actu constituunt.

Tertia series praesertim respicit *opera socialia catholica,* quae modo magis indirecto religionem et moralitatem per aptiorem societatis ordinationem promovent, neque eodem rigore ac praecedentes associationes ab

Hierarchia pendent. Ecclesia huiusmodi opera etiam per se instituere potest, ut necessitatibus urgentibus suppleat.

Quarta series spectat ad diversissimam actionem catholicorum *in vita et societate civili,* ad consecrationem mundi susceptam. Haec in specie valent de actione politica, etiam in relationibus internationalibus. Haec etiam activitas, in qua laici propriam suscipiunt responsabilitatem, a vigilantia Ecclesiae non excipitur.

g) [*De sana autonomia Civitatis terrenae*]. In hac parte conclusiva statuitur, differentia inter tendentiam servandi legitimam autonomiam societatis civilis, et completam saecularizationem religioni adversam.

CAPUT VII

DE ECCLESIAE MAGISTERIO

28. [*De exsistentia et natura magisterii authentici*]. Ut officio evangelicum nuntium omnibus gentibus fideliter praedicandi Ecclesia sancte fungeretur, divinus eius Conditor dilectam sponsam suae veritatis magistram fidissimam effecit, eamque per Spiritum Sanctum charismate indefectibilis veritatis ditavit.[1] Hinc est cur ipsa semper sibi conscia fuerit et instanter proclamaverit se in mundo esse columnam et firmamentum veritatis (cf. 1 Tim. 3, 15).[2] Indefectibilitas igitur magisterii authentici idcirco Ecclesiae data est, ut indefectibilitas totius Ecclesiae, a Deo promissa, in tuto collocaretur.

Huius indefectibilis veritatis proximum principium et organum perpetuum constituit Dominus authenticum Ecclesiae magisterium, cui munus commissum est depositum fidei integrum servandi, fideliter exponendi, et ab omni errore immune semper custodiendi.[3] Apostolis enim, eorumque successoribus peculiare promisit Spiritus Sancti donum, quo testes evangelicae veritatis fierent usque ad ultimum terrae (cf. Act. 1, 8); ipsis potestatem docendi cum auctoritate tradidit dicens: « Euntes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis » (Mt. 28, 18-19); eis denique Spiritum veritatis (cf. Io. 14, 16-17; 16, 12-14) et suam praesentiam asseveravit usque ad saeculi finem duraturam (cf. Mt. 28, 20), qua in docendo gregem ab omni praemunirentur errore.[4]

Exsistit ergo in Ecclesia perenne et vivum magisterium, cui munus traditum est docendi cum auctoritate nomine Christi in rebus fidei et morum.[5] Hoc magisterium qui audit, non homines sed Christum docentem audit, iuxta verba Ipsius dicentis: « Qui vos audit me audit; et qui vos spernit, me spernit » (Lc. 10, 16);[6] eique adhaerendo fidelium populus in evangelica veritate servatur. Christus Dominus enim ipse, mystici sui corporis Caput in caelis semper exsistens, universam Ecclesiam illuminat, in omnia membra sua, in pastores nempe ut doceant, in fideles ut verbum Dei accipiant et apte intelligant, in utroque ut de fide sua testimonium reddant, Spiritum veritatis quem promiserat

immittens, qui omnes ab errore avertat atque ad agnoscendam et profitendam divinam veritatem perducat.[7]

Infallibilitatis praerogativa, qua Ecclesiae magisterium in docendo ornatur, distinguitur a charismate inspirationis, neque eo spectat ut Ecclesia quovis modo novis revelationibus ditescat, sed ut fidei depositum, ab Apostolis sive scripto sive ore traditum, in Ecclesia integrum custodiatur, praedicetur, transmittatur,[8] et semper eodem sensu eademque sententia, i. e. quin umquam a prioribus recedatur vel iisdem contradicatur, progressu temporis magis explicetur.[9]

29. [*De obiecto magisterii authentici*]. Ecclesiae authenticum magisterium imprimis in verbo Dei scripto vel tradito praedicando, custodiendo et interpretando versatur; sed ad ea quoque omnia, eadem ex auctoritate, se extendit quae, licet non expressis verbis vel implicitis revelata, tamen cum revelatis ita connectuntur ut ad depositum fidei integre custodiendum, rite explicandum et efficaciter tuendum necessaria sint.[10] Cum vero idem magisterium sit ministerium salutis, quo homines docentur quam viam sequi debeant ut ad aeternam vitam valeant pervenire, ideo munus et ius illi competunt non modo revelatam sed et naturalem legem interpretandi et infallibiliter declarandi, et de obiectiva conformitate omnium actionum humanarum cum evangelica doctrina et divina lege iudicandi. Nulla est ergo provincia humanarum actionum, quae sub adspectu ethico et religioso auctoritati magisterii a Christo instituti subtrahi possit.[11]

Ad illius quoque auctoritatem pertinet authenticum ferre iudicium de origine et natura ac potissimum de valore doctrinali et morali dictorum et factorum extraordinariorum, quae tamquam a Deo originem habentia proponuntur.[12]

30. [*De subiecto magisterii authentici*]. Authentici magisterii munus, charismate veritatis munitum, ex divina institutione in Ecclesia exsistens, quamvis a pluribus personis vel organis exerceatur, semper unum et indivisibile est. Ab uno enim eodemque supremo Magistro, Christo Domino, constitutum est; Eiusdemque auctoritatem repraesentat, eique unus Spiritus Veritatis adest, ut in exercendo munere suo Illius veritatem doceat. Imprimis autem a Romano Pontifice exercetur, cum idem pro universa Ecclesia ipsius Divini Magistri personam gerat, et ab Eodem non doctor fidelium dumtaxat, sed etiam Fratrum

suorum in Episcopatu fidei confirmator constitutus sit, dicente Domino: « Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos » (Lc. 22, 32).[13]

Est igitur Romanus Pontifex pro universa Ecclesia catholica veritatis supremus magister, illique praecipue officium et ius competit integre custodiendi, defendendi et infallibiliter proponendi doctrinam salutis pro christifidelibus universis. Quod cum facit, cum nempe pro suprema sua apostolica auctoritate nomine Iesu Christi ex cathedra in rebus fidei et morum loquitur, ipsius sententia ex sese, utpote nomine Christi prolata, non autem ex consensu fidelium vel aliorum Episcoporum, infallibilis ideoque etiam irreformabilis est,[14] atque divina operante Providentia fidem Ecclesiae saltem implicitam exprimit vel tuetur eiusque bonum promovet.[15] Tunc autem Romanus Pontifex, etsi propria auctoritate doceat, non tamen ut persona privata suam sententiam proponit, sed tamquam universalis Ecclesiae Pastor et Doctor et Collegii Episcoporum Caput divinam exponit vel tuetur veritatem, quae, scripta vel tradita, per legitimam Episcoporum successionem et imprimis ipsius Apostolicae Sedis studio integra transmittitur, et praelucente Spiritu veritatis in Ecclesia fideliter servatur; ad quam cognoscendam media apta a divina Providentia Romano Pontifici suppeditantur.[16] Quare cum doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, eo ipso certum est hanc in deposito revelato contineri vel cum eodem necessario cohaerere.

Romani Pontificis authentico magisterio, etiam cum non ex cathedra loquitur, religiosum voluntatis et intellectus obsequium praestandum est, quo nempe magisterium eius supremum reverenter agnoscatur, et sententiae ab eo propositae sincere adhaereatur, idque iuxta mentem et voluntatem manifestatam ipsius,[17] quae se prodit praecipue vel ex indole documentorum, vel ex frequenti propositione eiusdem doctrinae, vel ex dicendi ratione. Mens autem et voluntas Romanorum Pontificum manifestatur praesertim per acta doctrinalia universam Ecclesiam respicientia, ut sunt quaedam Constitutiones Apostolicae vel Encyclicae Litterae vel sollemniores Allocutiones: haec sunt enim praecipuum ordinarii Ecclesiae magisterii documenta, ad illudque declarandum vel efformandum imprimis conferunt, et quae ibi docentur et inculcantur plerumque iam aliunde ad catholicam doctrinam pertinent. Quodsi Summi Pontifices in his actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, om-

nibus patere debet rem illam, secundum mentem et voluntatem eorumdem Pontificum, quaestionem publicae inter theologos disceptationis iam haberi non posse.[18]

Munere authentici magisterii funguntur etiam ceteri Episcopi cum Romano Pontifice communionem habentes. Episcopis enim, Apostolorum successoribus, ex divina institutione officium et ius competunt tum gregi sibi commisso Evangelium praedicandi eiusque praecepta cum auctoritate proponendi, tum invigilandi ut depositum fidei ab Apostolis transmissum a suis subditis fideliter servetur, tum ex inexhausto revelationis thesauro « nova et vetera » proferendi (cf. Mt. 13, 52) animarum bono accommodata. Singuli Episcopi ergo per donum Sancti Spiritus, quod consecratione accipiunt, et vi missionis apostolicae,[19] dum per orbem dispersi suam quisque ecclesiam docent vel in particularibus Conciliis congregati, licet infallibilitatis praerogativa non polleant, sunt tamen pro suis fidelibus catholicae doctrinae veri doctores et magistri authentici,[20] et pro universa Ecclesia testes ex officio evangelicae veritatis; cum vero in Oecumenico Concilio collegium episcopale adunatur una cum capite suo, Romano Pontifice, numquam autem sine eo eique non subordinatum, Episcopi synodaliter congregati fiunt pro universa Ecclesia fidei et morum doctores et iudices, et una cum ipso supremam exercent docendi potestatem,[21] Synodique ipsius definitiones eadem infallibilitate gaudent qua Romani Pontificis definitiones ex cathedra.

Corpus legitimorum Ecclesiae pastorum et doctorum infallibilitatis praerogativa gaudet non tantum cum sollemni iudicio in Oecumenico Concilio potestatem docendi collegialiter exercet, verum etiam cum singuli in sua quisque dioecesi authentice docentes, una cum Romano Pontifice ut testes fidei in revelata doctrina tradenda in unam sententiam conveniunt. Quaecumque igitur in rebus fidei et morum ubique locorum ab universis Episcopis, una cum ipso Summo Pontifice, tenentur et ordinario magisterio docentur, ea etiam citra sollemnem definitionem tamquam irrevocabiliter vera eo sensu quo docentur tenenda sunt, et si tamquam divinitus revelata proponuntur fide divina et catholica sunt credenda.[22]

Singulorum vero Episcoporum de rebus fidei et morum authenticum magisterium, dum in communione cum Apostolica Sede ceterisque catholicae Ecclesiae Episcopis suum munus exercent, a subditis interiore religiosoque animi assensu est accipien-

dum, et ab omnibus christifidelibus tamquam divinae et catholicae veritatis testimonium est venerandum.

31. [*De organis subsidiariis magisterii authentici*]. Magistri Ecclesiae authentici, quo facilius munus sibi divinitus concreditum adimpleant, alios quos volunt sibi adsumunt in adiutorium auxiliares, quibus peculiaria munera conferunt atque determinant.[23]

Romanus enim Pontifex non per se solum magisterium suum exercet, verum id ex parte committere potest etiam Sacris Congregationibus aliisque peritorum Consiliis, quae ad hoc ab ipso instituuntur, ut, non tamen sine Spiritus Sancti adiutorio, qui charismata sua distribuit variis organis pro loco quem in mystico Corpore occupant, doctrinam salutis in Ecclesia tueantur intemerateque ut ab omnibus servetur invigilent. Decisionibus ideo ac declarationibus istorum quoque coetuum, quamvis infallibili atque irreformabili sententia non muniantur, non externum dumtaxat obsequium, sed religiosa debetur et de se interior mentis adhaesio.[24]

32. [*De munere et auctoritate theologorum*]. Sua quoque in Ecclesia competit auctoritas doctrinalis theologis. Singuli in explicandis S. Scripturis, documentis S. Traditionis et actis S. Magisterii; in determinanda doctrina catholica et nota theologica singularum veritatum; in defendenda fide eiusque articulis atque praeambulis; in deductione, speculatione et synthesi theologica, sua gaudent auctoritate, minore vel maiore, prout melius sunt scientiis sacris imbuti et donis Spiritus Sancti illuminati. Ceteris autem paribus eorum auctoritas magis viget, seu magis, ut aiunt, est qualificata, qui ab ipsa Ecclesia missione canonica donati, nomine Ecclesiae verbo scriptisve docent. Attamen auctoritas theologorum, etsi probatorum et publice agnitorum, et nomine Ecclesiae docentium, specifice ab auctoritate Episcopi differt, quippe qui solus nomine Christi doceat eiusque nomine assensum doctrinalem imponere possit.

Quod vero ad auctoritatem theologorum pertinet non singulorum, sed quatenus constanter et moraliter omnes per plura saecula in unam sententiam conveniunt, ea ex intima cum S. Magisterio Eclesiae connexione exoritur, quippe quod eisdem clerum efformandum concredit, eorumdem consilia rogat in praeparandis documentis ecclesiasticis, Synodis, immo Conciliis Oecume-

nicis; eosdem dirigit et invigilando adiuvat; pluriumque auctoritatem publice commendat etiam titulo Doctoris Ecclesiae. Omnes ergo admonet S. Synodus, nemini licere absque gravibus et vere probatis rationibus ab iis doctrinae capitibus discedere, quae communi theologorum consensu docentur; [25] ab illis vero doctrinis, quae unanimi et constanti catholicorum theologorum consensu retinentur et docentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae ut opiniones eisdem contrariae, quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram, absque temeritate et vel ipsius fidei periculo discedere neminem posse.[26]

Theologi autem singuli gravitatis sui officii sibi sint conscii, et ad magisterium ecclesiasticum tamquam ad normam veritatis proximam semper attendant,[27] memores sibi ad mentem Ecclesiae fideliter esse docendum.

33. [*De magisterii in pastorali munere auxiliaribus*]. Immensi ponderis officium transmittendi verbum salutis omnibus hominibus atque Christum eiusque doctrinam in baptizatorum animis efformandi apprime noscentes, Romanus Pontifex atque Episcopi, sicut Christus Dominus et Apostoli iam fecerunt, auxiliares sibi adsciscunt homines, sacerdotio auctos imprimis.

His sacerdotibus, qui a Romano Pontifice vel a legitimo Episcopo munus verbi Dei docendi acceperunt, fideles omnes dociles aures praebere tenentur. Si vero hoc munus cum cura animarum ipsis concreditum est, sciant fideles istis sacerdotibus praedicandi ab Ecclesia matre officium esse transmissum ut populum fidelem in catholica doctrina erudiant atque confirment.[28] Vult vero Sancta Synodus ut iidem christiani populi praeceptores non suam, sed Ecclesiae doctrinam certam et ad salutem necessariam, iuxta magisterii authentici edicta, exponant, devitantes profanas vocum novitates et falsi nominis scientiam (cf. 1 Tim. 6, 20).[29]

Alios quoque fideles in auxilium sibi assumit Ecclesiae magisterium, sive ex clericorum vel religiosorum ordine sive etiam laicos, ad filios Ecclesiae in christiana fide atque cultura religiosa instituendos. Peculiare vero munus atque officium parentibus christianis incumbit, quibus suavissimum onus concreditum est incunabula fidei in filiorum animis insculpendi, tamquam cooperatores ipsius Christi et matris Ecclesiae.

Sciant omnes magisterii Ecclesiae auxiliares sibi non deesse,

ut officium suum fideliter et fructuose possint adimplere, divina adiutoria, quibus studiose obsecundare tenentur; meminerint vero semper animas sibi concreditas emptas esse sanguine Christi atque ad Eius Ecclesiam pertinere; meminerint praesertim officium sibi prae ceteris incumbere ut bene noscant doctrinam Ecclesiae, quam verbo et vita discipulis vel filiis tradere debent.

34. [*De cooperatione omnium fidelium cum Ecclesiae magisterio*]. Gaudet Sancta Synodus plurimos esse christifideles qui, spiritu apostolico imbuti, suam conferunt operam ut divina missio docendi Ecclesiae hodiernis necessitatibus plene respondere possit.[30] Periti autem in quaestionibus quae ad medicinam, ius, scientiam socialem, oeconomiam, aliasque id genus disciplinas pertinent, ad efformandum iudicium morale de istis negotiis apte conferre possunt et quandoque debent, ut quaestiones recte ponantur riteque secundum principia christiana solvantur. Omnibus istis commendat S. Synodus ut, pro sua cuiusque intellectuali cultura, serio incumbant in profundiorem cognitionem veritatis revelatae atque catholicae doctrinae, tum pro sua cuiusque aedificatione, tum pro enodandis sui temporis quaestionibus; ipsisque ius esse libenter agnoscit ut, invigilante magisterio Ecclesiae eiusque praescriptionibus servatis,[31] tamquam fratres fratribus fructus suorum studiorum aliis, etiam scripto, proponere possint.

35. [*De erroribus praecavendis*]. Ne tamen errores oriantur et periculose propagentur, Sancta Synodus omnes Ecclesiae filios semper meminisse vult: christiani hominis proprium esse ut non facile se magistrum existimet in rebus theologicis; de istis vero non ex scientiarum profanarum placitis esse diiudicandum; christianam prudentiam et sanam procedendi methodum exigere ut, priusquam aliquid novi proponant, in doctrinam incumbant eorum qui cum laude Ecclesiae investigaverunt veritatem; omnium autem fidelium, clericorum pariter ac laicorum, officium esse ut fideliter obsequantur omnibus magisterii authentici decisionibus.[32] Tandem noverint omnes permitti non posse opinionem, qua false contenditur, laicos in studia sacra incumbentes, quippe quia non gererent munus officiale ecclesiasticum, non subesse invigilantiae praecautionibusque magisterii sacri.

Universos denique christifideles Sancta Synodus enixe hortatur ut non erubescant Evangelium, etiam cum in difficilioribus

adiunctis positi sunt; omnesque admonet de officio quod illis incumbit, ut crescant in cognitione fidei quam acceperunt, ita ut sint « parati semper ad satisfactionem omni poscenti rationem » de ea quae in illis est spe (cf. 1 Pt. 3, 15).

COMMENTARIUS

Circa magisterium Ecclesiae haec sunt quae in Votis Episcoporum, Congregationum Romanarum et Facultatum ecclesiasticarum praecipue proponebantur a Concilio determinanda:

a) Declaratio de relatione inter infallibilitatem Romani Pontificis et totius Ecclesiae docentis (ita Episcopi plurimi, Sacra Congr. de Seminariis et Universitatibus Studiorum; Pont. Univ. Gregoriana). « Immo utile videtur etiam agere de connexione inter infallibilitatem Ecclesiae hierarchicae et infallibilitatem Ecclesiae credentis, ut exponantur omnia elementa sese invicem complentia, doctrinae de infallibilitate Ecclesiae » (Pont. Univ. Gregoriana);

b) Declaratio de auctoritate magisterii ordinarii sive Romani Pontificis sive Episcoporum, et praesertim de auctoritate doctrinali Litterarum Encyclicarum atque de assensu ipsis debito (ita Episcopi plurimi; Sacra Congregatio S. Officii; Sacra Congregatio de Seminariis et Stud. Univ.);

c) Declaratio relationum intercedentium inter officia et munera theologorum et magisterium Ecclesiae authenticum (ita Episcopi plurimi, praesertim Galliae; Sacra Congregatio S. Officii; Sacra Congregatio de Seminariis et Univ.);

d) Declaratio de extensione obiecti secundarii magisterii Ecclesiae, et de eius delimitatione (ita plures Episcopi; Pont. Univ. Gregoriana);

e) Declaratio de oboedientia omnium fidelium, etiam laicorum erga Ecclesiae magisterium authenticum (Episcopi plures);

f) Declaratio quaedam de munere parochorum, praedicatorum, fidelium omnium in magisterio Ecclesiae.

Caput *De Ecclesiae Magisterio* compositum est ut plene fiat satis istis postulationibus, et exinde diiudicandae sunt doctrina et structura illius. Quae ut bene intelligantur haec notanda sunt, quae in sequentibus paragraphis exponuntur:

[*De exsistentia et natura magisterii authentici*]. *Tria declarantur*:

a) indefectibilitas universalis Ecclesiae in profitenda et praedicanda veritate revelata;

b) huius indefectibilitatis causa proxima: nempe exsistentia magisterii authentici et infallibilis;

c) et causa suprema: nempe actio illuminativa Christi Domini et assistentia Spiritus Sancti, quae per magisterium Ecclesiae authenticum universam Ecclesiam in evangelica veritate conservant, absque novis revelationibus quidem sed non sine profundiore, progressu temporis, intelligentia et propositione eiusdem veritatis.

[*De obiecto magisterii authentici*]. Declarantur obiectum primarium et secundarium magisterii. Circa hoc vero non visum est omnes casus enumerare hucusque a theologis consideratos; sed satis esse, sicut iam in schemate apparato a Concilio Vaticano I, ut proponatur principium generale, de cuius applicatione ipsum magisterium iudicat.

Sed, ex alia parte, videtur opportuna in hodiernis adiunctis declaratio explicita de auctoritate magisterii authentici Ecclesiae in interpretanda et applicanda lege naturali, quia in hac provincia maxima habetur difficultas etiam inter quosdam Ecclesiae filios; itemque declaratio de competentia magisterii Ecclesiae ad diiudicanda omnia « phaenomena » religiosa, vel quae ut talia portenduntur, sive in Ecclesia sive extra Ecclesiam, quia maximi momenti est ut in tuto ponatur essentialis distinctio Revelationis publicae ab omnibus aliis factis religiosis.

[*De subiecto magisterii authentici*]. Exponitur doctrina de organis magisterii authentici ex iure divino, cum propria uniuscuiusque competentia et auctoritate.

In prima paragrapho delineantur etiam relationes inter magisterium Pontificis et magisterium Episcoporum; in ultima vero effertur vis et auctoritas magisterii ordinarii, ut fere ab omnibus postulatur.

[*De organis subsidiariis magisterii authentici*]. Statuuntur principia dogmatica de auctoritate istorum, et relinquuntur omnes determinationes iuridicae sive Iuri Canonico, sive propriis decretis Sanctae Sedis, quae pro diversitate temporum aliam disciplinam proponere potest.

[*De munere et auctoritate theologorum*]. Intentio huius paragraphi non est omnia exponere quae de munere theologorum dici possunt, sed ea tantum declarare in quibus ipsi theologi magisterio Ecclesiae inserviunt, et eorumdem auctoritatem propriam dum haec munera adimplent; et exinde peculiarem eorum dependentiam essentialem ab Ecclesiae magisterio in munere suo exercendo.

Iuxta documenta Ecclesiae vero, duo distinguuntur classes seu categoriae doctrinarum theologicarum, quarum auctoritas respectiva declaratur:

a) sunt enim doctrinae vel sententiae theologicae, quae ab omnibus theologis proponuntur ut « doctrina certa » sed absque peculiari censura, circa quas Ecclesiae magisterium non requirit omnimodam adhaesionem, sed potius obsequiosum respectum tamquam probatae et venerandae theologicae traditioni, usquedum solida argumenta aliam probaverint esse veritatem (puta de interpretatione primi capitis Geneseos per longa saecula);

b) sunt vero doctrinae vel sententiae theologicae quae a theologis proponuntur « communi et constanti consensu » tamquam tali modo connexae cum deposito fidei ut sine temeritate vel errore in fide negari nequeant. Istae sententiae, eo ipso quod invigilante magisterio authentico tali modo proponuntur a theologis, proponuntur indirecte etiam ab ipso magisterio, quod theologis committit ut suo nomine doctrinaliter Eccle-

siam doceant. Cf. Votum Universitatis Lateranensis de necessitudine inter Magisterium Ecclesiae et sacram theologiam.

[*De magisterii in pastorali munere auxiliaribus et de cooperatione omnium fidelium cum Ecclesiae magisterio*]. Non omnia quae dici possunt de his argumentis hic proponuntur, sed ea tantum quae maiorem declarationem doctrinalem in hodiernis adiunctis exigere videntur, nempe:

a) auctoritas ministrorum verbi Dei erga omnes fideles cuiuscumque intellectualis culturae, eiusque fundamentum sive supernaturale (participant enim donum praedicationis fidei « in Spiritu et virtute », quod Ecclesiae competit ad efformandam fidem fidelium), sive iuridicum in missione praedicandi ab Ecclesiae magisterio accepta;

b) officium et cooperatio fidelium in magisterio Ecclesiae pastorali, eorum praesertim quibus competit educatio iuventutis: isti vocantur enim ad cooperandum cum Ecclesia in christiana educatione puerorum, vel ex natura rei ut parentes christiani, vel ex explicito mandato Ecclesiae ut catechetae, etc., vel ex iure Ecclesiae erga filios suos quam ipsi apud discipulos repraesentant; ideoque ad officium suum adimplendum et isti omnes peculiari dono supernaturali adiuvantur;

c) tandem officium omnium fidelium, eorum praesertim qui peculiaribus donis intellectualis culturae ditantur, atque relationes eorum sive ad Ecclesiae magisterium authenticum sive ad traditionem theologicam.

Quae omnia proponuntur stylo quodam pastorali ne textus dogmaticus nimis iuridicus appareat.

NOTAE

[1] Cf. Pius IX, Litt. Encycl. *Qui pluribus,* 8 nov. 1846: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. I, p. 9;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: ASS 28 (1895/96) pp. 721-723;

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 53-54.

[2] Cf. Conc. Trid., Sess. XIII, cap. 1: Denz. 874;

Gregorius XVI, Litt. Encycl. *Singulari nos,* 25 iun. 1844: Denz. 1617;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889/90) p. 398;

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri*: AAS 22 (1930) p. 53.

In his textibus explicite citatur vel commemoratur textus 1 Tim. 3, 15.

[3] Cf. Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum*: l. c. pp. 717-721;

Pius XII, Bulla dogm. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) pp. 756-757.

[4] Hi sunt praecipui textus Sacrae Scripturae, quibus in supra memoratis documentis, praesertim in Litt. Encycl. *Satis cognitum,* fulcitur auctoritas Magisterii Ecclesiae authentici et infallibilis.

[5] Cf. Leo XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum*: ASS 28 (1895/96) p. 721: « Quamobrem instituit Iesus Christus in Ecclesia vivum, authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit, eiusque praecepta doctrinae aeque accipi ac sua voluit gravissimeque imperavit ».

Pius XII, Litt. Encycl. *Orientalis Ecclesiae,* 9 apr. 1944: AAS 36 (1944) p. 144.

[6] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 568.

[7] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) p. 216, ubi agitur de influxu illuminanti Christi Capitis in universam Ecclesiam, eiusque diversa ratione.

[8] Cf. Conc. Vat., Const. dogm. *De Ecclesia Christi,* cap. 4: Denz. 1836; et apparatum *Schema Const. dogm. de Ecclesia Christi secundum RR. PP. animadversiones reformatum* (a P. Kleutgen, cap. 7: Mansi 53, 313.

[9] Cf. Pius XII, Bulla dogm. *Munificentissimus Deus*: AAS 42 (1950) pp. 757-758; coll. Vinc. Lirin., *Commonit.* 23: PL 50, 668.

[10] Cf. apparatum (Primum) *Schema* Const. dogm. *De Ecclesia Christi* pro Conc. Vat., cap. 9: Mansi 51, 542-543, et *Schema Const. dogm. De Ecclesia Christi secundum RR. PP. animadversiones reformatum,* cap. 7: Mansi 53, 313.

Formula ipsa qua indicatur obiectum secundarium magisterii authentici desumpta est e textu in quo Rev.mus D. Gasser explicat obiectum secundarium magisterii Summi Pontificis: cf. Mansi 52, 1226.

[11] In recentioribus documentis magisterii specialiter effertur auctoritas eiusdem in explicanda et applicanda lege naturali, quae ideo hic memoratur quia in hodiernis adiunctis maiorem parit difficultatem et maximam necessitatem habet.

Cf. Leo XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889/90) pp. 395-398;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) pp. 190-191;

Pius XII, *Nuntius Radiophonicus* in quinquagesimo anniversario Litt. Encycl. *Rerum novarum,* 1 iun. 1941: AAS 33 (1941) pp. 196-197;

Id., Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954:: AAS 46 (1954) pp. 671-673.

Verba textus desumuntur fere ad litteram ex Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 53-54, ubi citantur et adprobantur haec verba S. P. Pii X: « [Ecclesia] columna et firmamentum veritatis a Divino suo Auctore fuit constituta, ut omnes homines divinam edoceat fidem, eiusque depositum sibi traditum integrum inviolatumque custodiat, ac homines eorumque consortia et actiones ad morum honestatem vitaeque integritatem iuxta revelatae doctrinae normam dirigat et fingat ».

[12] Cf. Ioannes XXIII, *Nuntius Radiophonicus,* 18 februarii 1959: AAS 51 (1959) p. 147.

[13] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: AAS 46 (1954) pp. 314-315.

[14] CONC. VAT., Const. dogm. *De Ecclesia Christi,* cap. 4: DENZ 1838.

[15] CONCILIUM VATICANUM explicite quidem definivit tantum factum infallibilitatis definitionis Romani Pontificis ex cathedra loquentis; at, ex principio certissimo supernaturalis Providentiae qua vita Ecclesiae a Suo Capite caelesti dirigitur et a sua anima, Sancto scilicet Spiritu, praesenti ope adiuvatur, iure deducitur actus tam vitales pro Ecclesia, ut sunt definitiones ex cathedra, non posse inopportune evenire et non prodesse aedificationi Ecclesiae in fide et caritate.

Quae conclusio theologica confirmatur declarationibus ipsius magisterii de opportunitate definitionis sollemnis.

[16] Cf. Rev.mum GASSER, relatorem finalem Deputationis De Fide in cap. 4 Const. dogm. *De Ecclesia Christi*: MANSI 52, 1213: « Cooperationem Ecclesiae tum ideo non excludimus, quia infallibilitas Pontificis Romani non per modum inspirationis vel revelationis, sed per modum divinae assistentiae ipsi obvenit. Hinc Papa, pro officio suo et rei gravitate, tenetur media apta adhibere ad veritatem rite indagandam et apte enuntiandam; et eiusmodi sunt concilia vel etiam consilia episcoporum, cardinalium, theologorum, etc. Haec media pro diversitate temporum utique sunt diversa, et pie debemus credere quod in divina assistentia Petro et successoribus eius a Christo Domino facta, simul etiam contineatur promissio mediorum, quae necessaria aptaque sunt ad affirmandum infallibile Pontificis iudicium ».

[17] Cf. CONC. VAT., Const. dogm. *Dei Filius,* monitum post canones: DENZ. 1820;

Can. 1324;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae*: ASS 22 (1889-90) p. 395;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 580: « Et ne auxilio a Deo tam liberali benignitate collato se ipsi privent, necessario hanc oboedientiam praestare debent non solum sollemnioribus Ecclesiae definitionibus, verum etiam, servato modo, ceteris Constitutionibus et Decretis, quibus opiniones aliquae ut periculosae aut pravae proscribuntur et condemnantur ».

[18] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 568.

[19] De verbis: « Singuli enim Episcopi, *per donum Sancti Spiritus, quod consecratione accipiunt,* et vi missionis apostolicae, etc. » in Commissione theologica non erat consensio.

[20] Cf. CIC can. 1326;

PIUS XII, Alloc. *Si diligis.. pasce,* 31 maii 1954: AAS 46 (1954) pp. 314-315.

[21] Cf. CIC can. 228, § 1.

[22] Cf. CONC. VAT., Const. dogm. *De fide cath.,* cap. 3: DENZ. 1792; CIC can. 1321, § 1.

[23] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* l. c. pp. 314-315.

[24] Cf. documenta iam citata nota 14. Praeterea:

PIUS IX, Epist. *Tuas libenter,* 21 dec. 1863: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. V, pp. 642-643 (cf. etiam DENZ. 1684);

S. PIUS X, Decr. *Lamentabili,* 3 iul. 1907, prop. 7-8: ASS 40 (1907) p. 471 (cf. etiam DENZ. 2007-2008);

ID., Motu proprio *Praestantia Scripturae,* 18 nov. 1907: ASS 40 (1907) p. 724.

[25] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce*: l. c. pp. 315-316.

[26] Cf. PIUS IX, Epist. *Tuas libenter,* l. c. (cf. etiam DENZ. 1683-1684).

[27] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: AAS 42 (1950) pp. 567-569.

[28] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad catholici sacerdotii,* 20 dec. 1935: AAS 28 (1936) pp. 7, 15-16;

Can. 1329.

[29] Cf. CIC can. 1347, §§ 1-2.

[30] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae*: ASS 22 (1889/90) pp. 390-392.

[31] Cf. CIC liber III, Titulus XXIII.

[32] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce*: AAS 46 (1954) pp. 315-317.

Caput VIII

DE AUCTORITATE ET OBOEDIENTIA IN ECCLESIA

36. [*De crisi et vera notione auctoritatis*]. Sacrosancta Synodus, divinae veritatis et legis custodiendae et propagandae in hodiernis adiunctis sollicita, vehementi afflictione percellitur videns in mundo quamdam adesse crisim auctoritatis, tum ex erroneis doctrinis et defectu disciplinae exortam, tum quandoque ex non bene intellecta et minus recte exercita potestate; quae crisis nonnullos quoque Ecclesiae filios afficere contendit.[1] Quae omnia, pro sua docendi obligatione corrigere volens, ea quae sequuntur principia, e lege evangelica et catholica traditione deprompta, ab omnibus christifidelibus retineri et, pro sua cuiusque conditione, in praxim deduci vult.

Omnis potestas legitima a Deo est (cf. Rom. 13, 1), et vim obligandi in conscientia nomine Dei habet non ex scientia, prudentia, vel quacumque dote praepositorum, quae in auctoritatis exercitio requiritur, sed ex voluntate Dei.[2] Ideo qui legitimae potestati legitime suam auctoritatem exercenti resistit, « Dei ordinationi resistit » (Rom. 13, 2).

37. [*De origine et natura auctoritatis in Eclesia*]. Omnis potestas legitima in Ecclesia a Christo est, eiusque regalem potestatem repraesentat, et ad hunc supernaturalem finem ordinatur, quem Ipse suae Ecclesiae commisit, scilicet extendendi ad omnes homines universalis redemptionis munera.

Qua supernaturali praerogativa tum auctoritas tum oboedientia in Ecclesia ad altiorem excellentiam et dignitatem elevantur: auctoritatis enim exercitium est humana cooperatio, voluntate Christi imperata et gubernata tamquam humile servitium fratribus praestitum ad supernaturalem redemptionis finem assequendum ab Eo volitum; oboedientia vero, et ipsa ad eumdem finem tendit, tum personalem tum socialem, et supernaturale habet principium, mysterium scilicet Christi Redemptoris per cuius oboedientiam homines iusti constituti sunt (cf. Rom. 5, 19). Auctoritatis vero atque oboedientiae exercitium, Spiritus Sancti

gratia adiuvatur ut illum attingat finem verae libertatis filiorum Dei ad quem ordinatur, atque ut sive auctoritatis sive oboedientiae exercitium Christum exemplar valeat imitari. Omnibus enim christifidelibus omnium temporum et cuiuscumque conditionis Christus Dominus proponitur imitandus,[3] sive tamquam bonus pastor qui venit « non ministrati sed ministrare et dare animam suam redemptionem pro multis » (cf. Mt. 20, 28), sive tamquam « factus oboediens usque ad mortem » ut omnes faceret salvos (cf. Phil. 2, 8), atque Mariae et Ioseph subditus ut in illorum Dei Patris auctoritatem honoraret (cf. Lc. 2, 51).

Errant igitur qui docent nullam in Ecclesia Christi potestatem adesse nisi ipsum Christum eiusque divinam legem; errant qui docent christianam oboedientiam cum dignitate hominis et iuribus personae liberae, vel cum libertate filiorum Dei componi non posse; vel qui docent quosdam esse christianos homines, qui ob peculiaria charismata vel speciales missiones, quae tamquam a Deo accepta sibi vindicant, ecclesiasticae hierarchiae a Christo institutae parere non teneantur; errant qui tenent legitimam auctoritatem imperandi ius non habere, nisi praepositi causa cum subditis discussa, in idem placitum conveniant; [4] vel nullum auctoritatis iussum esse legitimum, nisi in casu optimum videatur; [5] vel qui tenent subditorum esse ultimum ferre iudicium de necessitate vel opportunitate eorum quae praecipiuntur ad Ecclesiae finem et commune bonum.

38. [*De relatione inter praepositos et subditos et de iure criticae liberae*]. Ex his fidei et rectae rationis principiis mutua illuminantur officia et iura, quae tum praepositis tum subditis in Christi Ecclesia competunt.

Omnes praepositi in bonum communitatis et animarum positi sunt, nullamque legitimam auctoritatem habent, quae non a Christo Domino originem ducat et iuxta instituta Ipsius non exerceatur. Ideo in suae potestatis exercitio divinam legem, tum naturalem tum positivam, adamussim cognoscere et sequi debent; leges et constitutiones Ecclesiae tam generales quam particulares fideliter observare, non autem suae potestatis fines superare; fidelis oboedientiae erga superiores suos subditis exemplum praebere; aptis mediis pro gravitate rerum prudens iudicium sibi efformare de illis quae iubere intendunt, adhibitis praesertim consiliariis qui ex officio vel ex natura rei sunt aptiores; immo recusare non debent, si in Domino opportunum videbitur, ut

rectum iudicium sibi efformare valeant, subditorum etiam mentem audire; nec prohibere ut locus sit coeptis, a subditis vel suggestis, vel etiam ab iisdem sponte inchoatis. Christi auctoritate ornati, sciant etiam se induere debere imaginem boni Pastoris; subditos sincera caritate diligant, et studeant plus amari quam timeri,[6] semper memores subditorum et praepositorum unum esse Dominum in caelis, apud quem nulla est acceptio personarum (cf. Eph. 6, 9).

Subditi vero in praepositis suis, in illis praesertim, quorum auctoritas a Christi Domini institutione originem ducit, Christum oculis fidei semper inspicere debent, eisque oboedire « in simplicitate cordis, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo » (Eph. 6, 5-6) nec omittant precibus suis praepositos Deo commendare, ut iidem quasi rationem pro animabus subditorum reddituri, munus suum adimplere queant cum gaudio et non gementes (cf. Hebr. 13, 17). Quod si haec cum gaudio fiant, subditi quoque experientur, quomodo oboedientia, quae excludat omnem timorem proprie servilem, pari gressu procedat cum vera libertate filiorum Dei.

Subditi et ipsi, pro scientia, competentia in rebus, et auctoritate qua pollent facultatem habent, immo aliquando et officium, suam sententiam declarandi in iis quae ad Ecclesiae vel suae communitatis bonum pertinent. Hoc tamen inceptum, ut christiano more adimpleatur, ante omnia per praescripta Ecclesiae instituta, si quae adsint, est exercendum; semper vero cum christiana prudentia, veracitate, humilitate, fortitudine et caritate, et debita reverentia servata erga illos qui Pastorem Christum repraesentant etiam si Illum non perfecte imitantur.[7] Cum vero legitima auctoritas aliquid iusserit, tum omnes qui christiano spiritu ducuntur, nedum liberae criticae aditum aperiant, in id potius intendant ut proprium iudicium de agendis iudicio superioris submittant, atque prompta voluntate oboedientes praecepta executioni mandent.[8]

Publica denuntiatio malorum quae in Ecclesia contingunt, per scripta praesertim, probari non potest nisi servato ordine a Christo Domino commendato (cf. Mt. 18, 15-7), quantum fieri potest vitato scandalo, et reverentia erga auctoritatem servata, ita ut non in destructionem sed in aedificationem fidei et disciplinae cedat. Nulla vero malorum Ecclesiae publica denuntiatio talis formae admitti potest, quae essentialem indefectibilitatem Sponsae Christi in missione sua salvifica adimplenda in dubium revocet.

39. [*De opinione publica in Ecclesia*]. Ne Ecclesiae natura et ratio cum civilis societatis perperam confundantur, haec retinenda sunt quod attinet ad valorem et ius opinionis publicae in ea.

Est quidem in Ecclesia Christi, ut bene notum est, quidam supernaturalis sensus fidei populi universi christiani, qui semper bonus est et indefectibilem peculiaremque proprietatem constituit catholicae Ecclesiae: ex alto provenit, et nihil aliud est nisi consensus fidelium et pastorum in rebus fidei et morum, authentico magisterio gubernatus. Ultimatim exsuscitatur a Spiritu Sancto, qui, dum eidem magisterio adest in catholica doctrina proponenda, idem in fidelibus operatur ut doctrinam propositam oboedienti animo accipiant, recte intelligant, et profundius scrutentur; eoque plurimum divina missio salvifica Ecclesiae adiuvatur.[9]

Alia vero est opinio publica, quae in ordine agendi versatur, et est spontanea et vitalis quaedam reactio fidelium ad ea omnia quae, sive in singulis communitatibus, sive in universali Ecclesia eveniunt.[10]

Eius tamen singulae manifestationes erunt providae vel imprudentes, aut etiam erroneae et malae, prout procedunt a vera cognitione rerum et spiritu vere catholico, vel non. Quare, sicut sana opinio publica bonum Ecclesiae promovere potest, et a pastoribus Ecclesiae in suo regimine exercendo magni facienda est, et non solum toleranda; sic opinio publica, quando sive debita scientia rerum, sive spiritu sentiendi cum Ecclesia destituitur, res est Mystico Corpori Christi funesta, et aptis remediis emendanda. Ubi verum de rebus in Ecclesia agendis habeantur variae opiniones, quae singulae sua gaudeant probabilitate, necdum a competenti auctoritate decisio facta est, nemo competens impediendus est, ne quid sentiat libere exponat; in re autem controversa discutienda regnet caritas, qua quis unice quid melius sit quaerat, non vero ut suam imponat sententiam.

Pastores Ecclesiae satagere quidem debent ut aequo animo causas ab omnibus, et a rerum peritis praesertim, prolatas iudicent; sed reprobanda est omnino illorum sententia, qui tenent praepositos in Ecclesia publicam opinionem necessario et semper consulere debere, vel ad mentem maioris partis fidelium omnia diiudicare et disponere. Sacrosancta Synodus denique sententiam reprobat, quae tenet in Ecclesia inconsulte et sine causa omnium gravissima appellari posse ad opinionem publicam ut decretorum Sacrae Hierarchiae mutatio obtineatur.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: AAS 46 (1954) p. 314;

ID., Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: AAS 46 (1954) pp. 673-674.

Plura de his rebus videri possunt in thesi Pont. Univ. Gregorianae: R. TORRELLA CASCANTE, *Lo humano y lo divino en la Iglesia.* Aspectos del reformismo católico contemporáneo, Romae 1958.

[2] Cf. 1 Pt. 2, 13-17, et explicationem theologicam de natura oboedientiae apud S. THOMAM, *Summa Theol.* II-II, q. 104.

[3] Cf. LEO XIII, Epist. *Testem benevolentiae,* ad Card. GIBBONS, 22 ian. 1899: ASS 31 (1898/99) p. 476: « Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot avent beatorum sedibus inseri ».

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 548.

[4] Cf. PIUS XII, Alloc. *Congregationi generali Societatis Iesu,* 10 sept. 1957: *Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII,* XIX, pp. 384-385.

[5] Cf. PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* l. c. p. 672.

[6] *Regula* S. Patris Benedicti, cap. LXIV; cf. etiam S. AUGUSTINI *Regula* ad Servos Dei, XI: PL 32, 1384.

Cf. PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* l. c. pp. 675-676.

[7] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889/90) pp. 400-401.

[8] Cf. LEO XIII, Epist. *Epistula tua,* ad Card. Guibert, 17 iun. 1885: ASS 18 (1885) pp. 3-8;

PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* l. c. pp. 673-675.

[9] Cf. PIUS XII, Bulla dogm. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) p. 756.

Intentio paragraphi non est proponendi omnia quae proponi possunt de natura sensus fidei populi christiani, sed ea tantum quae necessaria sunt ut clare distinguatur a « publica opinione », sic dicta, quae circa agenda versatur.

[10] Cf. PIUS XII, Alloc. *L'importance de la presse,* 17 febr. 1950: AAS 42 (1950) p. 256.

Caput IX

DE RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM ET STATUM

40. [*Principium: Distinctio inter Ecclesiam et Societatem civilem, et subordinatio finis Civitatis fini Ecclesiae*]. Homo a Deo destinatus ad finem supernaturalem indiget tum Ecclesia, tum Societate civili ad plenam perfectionem assequendam. Dum autem Societati civili, cui homo adscribitur vi indolis suae socialis, competit, ut bonis terrenis intenta, conditiones illas inducat, in quibus cives obtinere possint perfectionem, homine vere dignam, atque hisce in terris « quietam et tranquillam vitam » peragere queant (cf. 1 Tim. 2, 2): Ecclesia, cui homo incorporetur necesse est vi supernaturalis suae vocationis, a Deo condita est ut, semper magis ac magis sese extendendo, doctrina, sacramentis, oratione et legibus fideles conducat ad finem sempiternum.[1] Utraque haec societas ditata est facultatibus ad propriam cuiusque missionem rite explendam necessariis; utraque quoque perfecta est, id est in suo ordine suprema ideoque alii non subiecta, instructa potestate legifera, iudiciaria et exsecutiva.[2] Quae distinctio utriusque civitatis, ut constans docet traditio, verbis Domini innuitur: « Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo » (Mt. 22, 21).

Quia vero ambae societates potestates suas exercent erga easdem personas neque raro circa eadem obiecta, idcirco, licet inter se prorsus remaneant distinctae, se invicem negligere non possunt, immo harmonice procedant omnino oportet, ut haud minus ipsae prosperent quam sodales communes.[3]

Sacra Synodus, docere intendens quaenam relationes inter utramque potestatem ex natura utriusque vigere debeant, imprimis statuit firmiter esse tenendum tam Ecclesiam quam Societatem civilem constitutas esse ad hominis utilitatem;[4] temporalem autem felicitatem, quam Potestas civilis curare debet, homini nihil valere si perdat animam suam (cf. Mt. 16, 26; Mc. 8, 36; Lc. 9, 25). Quare finem Societatis civilis numquam esse appetendum excluso vel laeso fine ultimo,[5] salute videlicet aeterna.

41. [*De potestate Eclesiae eiusque limitibus, et de officiis Ecclesiae erga Potestatem civilem*]. Cum igitur Ecclesiae potestas sese extendat ad omnia quibus ab hominibus salus aeterna attingitur; ea vero quae tantum ad felicitatem temporalem pertinent sub auctoritate civili ut talia posita sint: idcirco Ecclesia temporalia non curat nisi quatenus ad finem supernaturalem ordinantur. In his vero quae tam ad Ecclesiae quam ad Civitatis finem ordinantur, ut sunt matrimonium, puerorum educatio et alia huiusmodi, sic iura Potestatis civilis exerceantur, ut, iudicio Ecclesiae, bona superiora ordinis supernaturalis detrimentum non patiantur. In aliis vero temporalibus quae, salva lege divina, variis modis recte obtineri vel fieri possunt, Ecclesia nullo modo sese immiscet. Custos iuris sui, observantissima alieni, non ad se putat Ecclesia pertinere, statuere quae forma civitatis praeferenda sit, quibus institutis res christianarum gentium civilis melius geratur; ex variisque reipublicae generibus nullum non probat, dum religio morumque disciplina salva sit.[6] Sicut enim suae libertati Ecclesia non renuntiat, sic non impedit quominus Potestas civilis suis iuribus et legibus libere utatur.[7]

Quanta bona missionem suam adimplendo Societati civili Ecclesia procuret, Rectores gentium ignorare nequeunt.[8] Ipsa enim Ecclesia cooperatur ut virtute et pietate christiana boni fiant cives, qui si tales sunt quales esse praecipit doctrina christiana, Augustino teste, sine dubio magna erit reipublicae salus.[9] Civibus quoque imponit ut legitimis ordinationibus obtemperent « non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam » (Rom. 13, 5).[10] Illos vero quibus reipublicae gubernatio concredita est, monet ne dominandi cupiditate, sed boni civium gratia illud munus exerceant, tamquam Deo reddituri rationem (cf. Hebr. 13, 17) de divinitus tradita sibi potestate.[11] Legum tandem tam naturalium quam supernaturalium observantiam inculcat, quibus totus ordo civilis tam inter cives quam inter gentes ad normas pacis et iustitiae componatur.[12]

42. [*Officia religiosa Potestatis civilis*]. Ipsum bonum Civitatis exigit, ut Potestas civilis sese erga religionem indifferenter non habeat. A Deo cum instituta sit, ut homines iuvet ad perfectionem vere humanam acquirendam, non solum sociis facultatem sibi procurandi bona temporalia, sive materialia, sive humaniora praebere debet, sed eos etiam adiuvare ut bona spiritualia ad vitam humanam religiose peragendam facilius affluere

queant. Inter ea bona autem, nihil pluris aestimandum est quam cognoscere et agnoscere Deum, et adimplere officia Deo debita: fundamentum enim sunt omnis virtutis privatae, immo et publicae.[13]

Quae officia Deo debita divinae Maiestati praestanda sunt non tantum a singulis civibus, sed etiam a Potestate civili quae in actis publicis Societatis civilis personam gerit. Deus enim est auctor Societatis civilis et fons omnium bonorum quae per ipsam in omnia membra profluunt. Licet autem, in hoc ordine a Christo volito, cultus liturgicus unice spectet veram Dei Ecclesiam, tamen etiam communitas civilis modo quodam sociali Deum colere debet.[14] Quod autem, spectata eius indole, tunc maxime praestabit, si in procurando bono communi fideliter servabit leges Dei, pro hac oeconomia salutis a divina Maiestate conditas. Quod ante omnia postulat, ut plena libertate Ecclesiae concessa, excludantur a legislatione, regimine et actione publica omnia ea, quae assecutionem finis aeterni impedire Ecclesia iudicet; immo id intendatur, ut facilior fiat vita, principiis christianis innixa et ad vitam aeternam conducens.[15]

43. [*Principium generale applicationis*]. Sicut autem nullus homo Deum modo a Christo statuto colere potest, nisi ipsi constet Deum per Iesum Christum esse locutum,[16] immo nisi cognoscat missionem salutiferam Ecclesiae, sic etiam Communitas civilis ad id faciendum non obligatur, nisi prius factum revelationis a civibus acceptum sit, itemque a Potestate civili, quatenus populum repraesentat. Pro ratione igitur, qua Potestas civilis personam agens populi, Christum cognoscit et ab Eo conditam Ecclesiam, aliter ac aliter ad invicem se habere utramque potestatem ad profectum utriusque civitatis, Ecclesia semper agnovit. Civibus autem in bonum ipsius communitatis plena libertas concedatur eligendi, ut vita civilis secundum principia catholica informetur, adeoque secundum verba Sancti Gregorii Magni « caelorum via largius pateat ».[17]

44. [*Conclusio*]. Sancta Synodus agnoscens principia de mutua relatione inter Potestatem ecclesiasticam et Potestatem civilem non esse nisi cum moderamine supra exposito applicanda, tamen permittere nequit, ut eadem falso quodam laicismo, etiam sub praetextu boni communis, obscurentur. Haec principia enim innituntur iuribus Dei absolute firmis, constitutione et missione Ecclesiae immutabilibus, natura quoque sociali hominis, quae

per omnia tempora semper eadem manens, finem essentialem ipsius societatis civilis determinat, non obstantibus regiminum politicorum diversitatibus aliisque rerum vicissitudinibus.[18]

NOTAE

[1] LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: ASS 18 (1885) p. 166: DENZ. 1866;

PIUS IX, Litt. Encycl. *Etsi multa luctuosa,* 21 nov. 1873: ASS 7 (1872) p. 471: DENZ. 1841.

[2] BENEDICTUS XIV, Epist. *Ad assiduas,* 4 mart. 1755: Benedicti XIV Bullarium, t. IV, Romae 1758, p. 163;

PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794: DENZ. 1505;

PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: ASS 3 (1867) pp. 164-165: DENZ. 1697-1698;

ID., *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 19: ASS 3 (1867) p. 170; prop. 20: ibid., p. 171; prop. 54: ibid. p. 174: DENZ. 1719, 1720, 1754;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* l. c. p. 174: DENZ. 1869;

CIC: multi canones sunt in quibus indoles Ecclesiae societatis perfectae supponitur ut sunt can. 109, 120, 121, 265, 1160, 1322, § 2, 1495, § 1, 1496, 2214, § 1, 2390;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: AAS 14 (1922) pp. 697 ss.;

ID., Litt. Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: AAS 17 (1925) pp. 604 ss.: DENZ. 2197;

ID., Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930), pp. 52-53: DENZ. 2203;

PIUS XII, Alloc. *Ad Sacram Romanam Rotam,* 2 oct. 1944: AAS 36 (1944) p. 289;

ID., Alloc. *Ad Sacram Romanam Rotam,* 29 oct. 1947: AAS 39 (1947) p. 495;

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: AAS 47 (1955) p. 677.

[3] De necessaria concordia inter utramque societatem:

GREGORIUS XVI, Litt. Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: ASS 4 (1868) p. 344: DENZ. 1615;

PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanta cura,* l. c. p. 161: DENZ. 1688;

ID., *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 55: *ibid.,* p. 174: DENZ. 1755;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* l. c. pp. 166, 173: DENZ. 1866-1867;

ID., Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: ASS 20 (1887), pp. 603 et 611;

S. PIUS X, Litt. Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: ASS 39 (1906) pp. 12-13: DENZ. 1995;

ID., Litt. Encycl. *Pascendi,* 8 sept. 1907: ASS 40 (1907) pp. 614-615: DENZ. 2092;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* l. c. pp. 55-56: DENZ. 2205;

PIUS XII, Alloc. *ad Populum Romanum,* 20 febr. 1949: AAS 41 (1949) pp. 75-76;

ID., Alloc. *Conventui I universali de catholico laicorum apostolatu,* 14 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 785;

ID., Alloc. *Sociis Sodalitatis Scriptorum Ephemeridum exterarum Nationum in Urbe degentibus,* 12 maii 1953: AAS 45 (1953) pp. 399 s.;

ID., Alloc. *Conventui X internationali de Scientiis Historicis,* l. c. p. 679: In hac Allocutione sese refert explicite PIUS XII ad doctrinam LEONIS XIII citando Encyclicas *Diuturnum illud, Immortale Dei* et *Sapientiae christianae.*

Cum Legati exterarum nationum litteras suas publicas porrigebant, saepe saepius PIUS XII in memoriam revocabat necessariam istam concordiam. Sic inter alia: Legato Italiae, 7 dec. 1939: AAS 31 (1939) p. 705; Legato Rumeniae, 15 nov. 1940: AAS 32 (1940) p. 501; Legato Argentinae, 22 nov. 1941: AAS 33 (1941) p. 503; Legato Galliae, 10 maii 1945: AAS 37 (1945) p. 147; Legato Reipublicae Chilensis, 29 ian. 1952: AAS 44 (1952) p. 185.

[4] LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889/90) p. 385;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 mart. 1937: AAS 29 (1937) p. 79;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 433;

ID., *Nuntius Radiophonicus,* 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) pp. 12, 14;

ID., Alloc. *Em.mis Cardinalibus recenter creatis,* 20 febr. 1946: AAS 38 (1946) pp. 145 ss.

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui I Internationali de Hispathologia Systematis nervorum,* 13 sept. 1952: AAS 44 (1952) p. 786.

Haec doctrina de Ecclesia explicite proponitur a PIO XI, Praedicatoribus tempore Quadrages.: *Civiltà Cattolica,* 78, vol. I (1927), pp. 554-555;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) pp. 222 ss.

[5] LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* l. c. p. 164: « Civilem igitur societatem communi utilitate natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes quascumque possit, opportunitates afferat »;

ID., Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* l. c. p. 595;

S. PIUS X, Litt. Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: ASS 39 (1906) p. 5: De lege gallica qua Status ab Ecclesia separatur scribitur: « ... actionem civitatis sola vitae mortalis prosperitate metitur, in qua consistit causa proxima civilis societatis: causam ultimam civium, quae est sempiterna beatitudo extra hanc brevitatem vitae hominibus proposita, tamquam alienam rei publicae, plane negligit. Quod contra, ad adeptio-

nem summi illius absolutique boni, ut hic totus est fluxarum rerum ordo dispositus, ita verum est rempublicam non modo non obesse, sed prodesse oportere »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 433: inter finem Status ponit: « utque cives adiuvet ad supernum sibi destinatum finem assequendum »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept. 1959: AAS 51 (1959) p. 676.

[6] LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae*: l. c. p. 396.

[7] Articulus primus Cleri Gallicani ut irritus declaratus a Constitutione *Inter multiplices* ALEXANDRI VIII, 4 aug. 1690: DENZ. 1322;

Rursus damnatus in Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794, inter errores pseudo-Synodi Pistoriensis a PIO VI: DENZ. 1598-1599;

PIUS IX, Damnatio propositionis Ioannis Nep. Nuytz *Ad Apostolicae,* 22 aug. 1851: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. I, p. 287, quae invenitur in *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 24: ASS 3 (1867) p. 171: DENZ. 1724;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: ASS 18 (1885-86) pp. 166-167: DENZ. 1866: « Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animarum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae », refertum a PIO XII in Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* l. c. pp. 677-678.

Inde ius competit Ecclesiae de legibus civilibus iudicandi sub aspectu religioso: LEO XIII, Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* l. c. p. 397.

In Epistola conscripta a Card. MERRY DEL VAL *ad Em.mum Cardinalem Sevin,* Lugdunensem Archiepiscopum, occasione Congressus Catholicorum Iurisconsultorum, anno 1913 habiti de hac re, commendantur opera Tarquini, Cavagnis et Billot: AAS 5 (1913) p. 559.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: AAS 14 (1922) p. 698;

PIUS XII, Alloc. *Cardinalibus et Episcopis,* 2 nov. 1954: AAS 46 (1954) pp. 671-673;

ID., Alloc. *Sociis Sodalitatis Scriptorum Ephemeridum exterarum Nationum in Urbe degentibus,* 12 maii 1953: AAS 45 (1953) p. 400.

[8] A Summis Pontificibus saepe ex tempore Conversionis rerum politicarum in Gallia docentur pericula civitati incumbentia ex neglectu religionis et legis Christi.

Citantur ad exemplum:

PIUS VI, Alloc. *in Consistorio,* 29 mart. 1790. Citantur: S. AUG. *Epist. ad Marc.* 138, 15: PL 33, 532 et *Contra Faustum,* 21, 14: PL 42, 398;

ID., *Epist. ad Ludovicum XVI,* 17 aug. 1790;

GREGORIUS XVI, Litt. Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: ASS 4 (1868) p. 343, cum citatione S. AUG. *In Ps.* 124, 7: PL 37, 1654;

PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: ASS 3 (1867) pp. 166-167.

In Schemate apparato pro Conc. Vat. [Mansi 51, 545 ss.]: virtute et pietate bonos facit cives; in auctoritate divina fundatur officium oboedientiae civilis; principes edocet non ad proprium commodum, sed ad bonum commune ordinari gubernium.

Leo XIII, Litt. Encycl. *Diuturnum illud,* 29 iun. 1881: ASS 14 (1881) pp. 3-14, ubi [p. 13] citatur S. Aug. *De moribus Ecclesiae,* I, 30: PL 32, 1336;

Id., Litt. Encycl. *Cum multa sint,* 8 dec. 1882: AAS 15 (1882) p. 242: « Nam ubi religio tollatur, vacillare necesse est illorum stabilitatem principiorum, in quibus salus publica maxime nititur quaeque vim a religione capiunt plurimam, cuiusmodi potissimum sunt, iuste moderateque imperare, propter conscientiam officii subesse, domitas habere virtute cupiditates, suum cuique reddere, aliena non tangere ».

Id., Litt. Encycl. *Nobilissima Gallorum gens,* 8 febr. 1884: ASS 16 (1883), pp. 242-243;

Id., Litt. Encycl. *Humanum genus,* 20 apr. 1884: Ibid. pp. 417-433;

Id., Litt. Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* 16 febr. 1892: ASS 24 (1891-92), p. 520;

Id., Litt. Encycl. *Caritatis,* 19 mart. 1894: ASS 26 (1893-1894) p. 525;

Id., Ep. Apost. *Praeclara gratulationis,* 20 iun. 1894: ASS 26 (1893-94) p. 715;

Id., Epist. *Longinqua oceani,* 6 ian. 1895: ASS 27 (1894-95) p. 389;

Id., Litt. Encycl. *Tametsi futura,* 1 nov. 1900: ASS 33 (1900-01) pp. 283-285;

S. Pius X, Litt. Encycl. *Iucunda sane,* 12 mart. 1904: ASS 36 (1903-04) p. 520;

Benedictus XV, Litt. Encycl. *Ad Beatissimi,* 1 nov. 1914: AAS 6 (1914) pp. 567-568 et 571;

Id., Epist. *Anno iam exeunte,* ad R. P. Ios. Hiss, Societatis Mariae Praepositum Generalem, 7 mart. 1917: AAS 9 (1917) p. 172;

Pius XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano,* l. c. pp. 683 et 687;

Id., Litt. Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: AAS 17 (1925) pp. 604-605;

Pius XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) pp. 423-424;

Id., Alloc. *Puellis ab Actione Catholica ex Italiae dioecesibus,* 6 oct. 1940: AAS 32 (1940) p. 411;

Id., Alloc. *Adulescentibus ab Actione Catholica ex Italiae dioecesibus,* 10 nov. 1940: ibid. pp. 495-496;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) pp. 528 et 529: « Atque id potissimum pro certo habendum esse putamus: neglectis nempe, vel proculcatis sacrosanctis Dei religionisque iuribus, ipsa humanae societatis fundamenta serius ocius labare ac pessumdari, secundum sapientissimam Decessoris nostri imm. mem. Leoni XIII sententiam: " Consequens... est, ut vis frangatur legum et omnis debilitetur auctoritas, si summa atque aeterna ratio iubentis vetantis Dei repudietur " [Epist. *Exeunte iam anno,* 25 dec. 1888: ASS 21 (1888), p. 327]. Cui quidem sententiae illud Ciceronis effatum consonat:

" Vos, Pontifices... diligentius... urbem religione, quam ipsis moenibus cingitis " [*De nat. deor.* III, 40] ».

[9] S. AUGUSTINUS, *Epist. ad Marcellinum,* 138, 15: PL 33, 532: « Proinde qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem quales doctrina christiana esse milites iussit; dent tales provinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores et exactores, quales esse praecipit doctrina christiana, et audeant eam dicere adversam esse reipublicae; immo vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicae ».

[10] Cf. etiam Tit. 3, 1; 1 Pt. 2, 13-15.

[11] Cf. etiam Sap. 6, 4-6; Rom. 13, 1.

[12] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus,* 24 dec. 1942: AAS 35 (1943) p. 10.

[13] LEO XIII, Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: ASS 20 (1887) p. 603: « Cum enim clamet ipsa natura, oportere civibus in societate suppetere copias opportunitatesque ad vitam honeste, scilicet secundum Dei leges, degendam, quia Deus est omnis honestatis iustitiaeque principium, profecto illud vehementer repugnat, posse iisdem de legibus nihil curare, vel etiam quidquam infense statuere civitatem. Deinde qui populo praesunt, hoc omnino rei publicae debent, ut non solum commodis et rebus externis, sed maxime animi bonis, legum sapientia, consulant »;

ID., Litt. Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-1890) p. 385;

ID., Litt. Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* 16 febr. 1892: ASS 24 (1891-92) p. 520.

[14] LEO XIII, Litt. Encycl. *Humanum genus,* 20 apr. 1884: ASS 16 (1883) p. 427: « Revera humani generis societas, ad quam sumus natura facti, a Deo constituta est naturae parente: ab eoque tamquam a principio et fonte tota vis et perennitas manat innumerabilium, quibus illa abundat, bonorum. Igitur quemadmodum singuli pie Deum sancteque colere ipsa naturae voce admonemur, propterea quod vitam et bona quae comitantur vitae a Deo accepimus, sic eamdem ob causam populi et civitates »;

ID., Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: ASS 18 (1885) p. 163;

ID., Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* l. c. p. 604: « Quamobrem Deum civilis societas, quia societas est, parentum et auctorem suum cognoscat necesse est, atque eius potestatem dominatumque vereatur et colat »;

ID., Litt. Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* l. c. p. 520;

S. PIUS X, Litt. Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: ASS 39 (1906) p. 5: « ... qui [Deus] ipse humanae societatis non minus quam hominum singulorum conditor et conservator est; propštereaque non privatim tantummodo colatur necesse est, sed etiam publice »;

ID., Alloc. habita *in Consistorio,* 21 febr. 1906: ibid. pp. 30-31: « Atqui non singularium modo hominum dominus ac dominator, sed gentium etiam ac civitatum Deus est: quem proinde agnoscere, vereri, colere ipsas nationes, quique illis praesunt, oportet publice »;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quas primas,* l. c. p. 609;

Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) pp. 525 ss.

[15] Cf. quae referuntur supra in nota 5, quibus addenda sunt:

Pius VII, Litt. Encycl. *Diu satis,* 15 maii 1800: *Bullarii Rom. Continuatio,* t. XI, pp. 21 ss.;

Pius IX, Litt. Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: ASS 3 (1867-68) p. 166;

Pius XI, Litt. Encycl. *Ad salutem,* 20 apr. 1930: AAS 22 (1930) pp. 219 et 220.

[16] Pius IX, Litt. Encycl. *Qui pluribus,* 9 nov. 1846: Denz. 1637.

[17] S. Gregorius M., *Epist. 65, ad Mauricium*: PL 77, 663.

De conditione hic posita ut possit applicari doctrina catholica, cf. Taparelli D'Azeglio, *Essai théorique de droit naturel,* ed. 4, Paris-Leipzig-Tournai, t. I, pp. 388-390.

[18] Multi scriptores diebus nostris docuerunt principia hic exposita non esse nisi normas contingentes datas a Summis Pontificibus relate ad rerum adiuncta iam amplius non vigentia:

Pius VI, Hieronymo Mariae, Archiepiscopo Burdigalensi, 10 iul. 1790: « Immutabilia certe sunt sua [regis] erga Deum officia, neque unquam ullam ob causam dissimulanda; etiamsi in animo habeat, ut immutatis tam perversis temporibus ad eadem praestanda revertatur ».

Non potest dubitari Leonem XIII voluisse doctrinam immutabilem « de constitutione christiana civitatum » per Litt. Encycl. *Immortale Dei* tradere. Etenim istam doctrinam proponit tamquam in revelatione fundatam et cum ratione naturali conformem.

Successores Leonis XIII docuerunt doctrinam eius esse immutabilem prout in principiis tribus illis fundatam, quae sunt: iura Dei, natura hominis socialis ex qua profluit finis essentialis Status, et natura immutabilis Ecclesiae.

S. Pius X, Epist. *Notre charge apostolique,* 25 aug. 1910 [Condamnation du *Sillon*]: AAS 2 (1910) pp. 612, 625, 627;

Benedictus XV, Epist. *Anno iam exeunte,* ad R. P. Ios. Hiss, Societatis Mariae Praepositum Generalem, 7 mart. 1917: AAS 9 (1917) pp. 171-175;

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 65-66: « Quae omnia hucusque... diximus... doctrina catholica de *Civitatum constitutione christiana,* tamquam firmissimo et immutabili fundamento, innituntur, quae tam egregie a Decessore Nostro Leone XIII, praesertim in Encyclicis Litteris *Immortale Dei* et *Sapientiae christianae* exposita est ».

Citatis verbis Litt. Encycl. *Immortale Dei* quibus exponuntur distinctio utriusque potestatis necnon relatio, et potestas Ecclesiae indirecta, additur: « Quicumque haec principia recipere eademque proinde ad educationem applicare recusat, is necessario cum neget Christum ob sempiternam hominum salutem Ecclesiam suam condidisse, tum affirmat societatem civilem et Statum Deo eiusque naturali ac divinae legi non subiici. Quod quidem manifesto impium est, sanae rationi... »;

Lettre de la Secrétairerie d'Etat à M. Duthoit, 12 iul. 1933; Ed. Bonne Presse, t. X, p. 241;

ID., Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 mart. 1937: AAS 29 (1937) p. 81;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) pp. 432-433: « Etenim civitatis imperium, quemadmodum per Encyclicas Litteras *Immortale Dei* sapientissimus Decessor Noster p. m. Leo XIII edocet, idcirco a summo omnium Creatore statutum est, ut ex illius ordinis praescriptione, qui in universalibus, quibus *regitur, principiis ac normis incommutabilis consistit,* publicam rem moderetur; ut humanae personae, in praesenti hac vita, ad corporis mentisque vires quod attinet et ad rite componendos mores, perfectionis adeptionem faciliorem reddat; utque cives adiuvet ad supernum sibi destinatum finem assequendum »;

ID., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 6 oct. 1946: AAS 38 (1946) p. 393;

ID., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 29 oct. 1947: AAS 39 (1947) p. 495;

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: AAS 47 (1955) pp. 677-678: « Léon XIII a enfermé, pour ainsi dire, dans une formule, la nature propre de ces relations, dont il donne un exposé lumineux dans ses Encycliques *Diuturnum illud* [1881], *Immortale Dei* [1885] et *Sapientiae christianae* [1890] ».

De oppositione inter laicismum hodiernum et doctrinam christianam, sic docet IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept 1959: AAS 51 (1959) p. 677: « Animadvertendum praeterea est talia ratiocinandi ac philosophandi genera haberi, itemque tales instituendae vitae rationes hodie in usum invectas esse, quae cum christiana doctrina concordare nullo modo possunt. Id Nos serena sed firma certaque mente asseverare desistemus numquam. Sed Deus sanabiles fecit homines ac Nationes! [cf. Sap. 1, 14]. Futurum igitur speramus ut, aridis postulatis ac propositis tandem posthabitis, ex cogitandi agendique ratione ortis, et crystalli instar concretis ac duratis, quae, ut norunt omnes, " laicismi " et " materialismi " commentis imbuta sunt, in sana illa doctrina, quam quotidie magis rerum experientia confirmat, opportuna remedia quaerantur et inveniantur. Haec autem doctrina Deum esse auctorem vitae eiusque legum testatur; eumque esse vindicem iurium humanaeque personae dignitatis. Deus igitur est " salus et Redemptio nostra! " [ex sacra liturgia] ».

Caput X

DE NECESSITATE ECCLESIAE ANNUNTIANDI EVANGELIUM OMNIBUS GENTIBUS ET UBIQUE TERRARUM

45. [*Exsistentia et fundamentum muneris*]. Dominus noster Iesu Christus, qui de semetipso testatus est: « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur » (Lc. 12, 49), cum ex hoc mundo reversurus esset ad Patrem, Apostolis, ut omnibus gentibus Evangelium praedicarent, mandatum dedit dicens: « Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae » (Mc. 16, 15). Apostoli autem hoc mandatum experiebantur et agnoscebant ut veram necessitatem sibi impositam. Ait enim Apostolus: « Si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi si non evangelizavero » (1 Cor. 9, 16). Maximum illud et sanctissimum munus eorum terrestri vita non erat terminandum, sed usque ad finem saeculorum ab Ecclesia perpetuandum;[1] et reapse ad illam capitalem Ecclesiae missionem refertur, qua verum Dei cultum in fide viva et caritate usque ad extremas terrae partes propagat omnesque homines participes facit Redemptionis Christi, ut ad sempiternam perveniant beatitatem.[2] Officium autem Evangelii omnibus gentibus annuntiandi et ius illud exercendi ab ipso iure nativo Christi derivatur, sollemniter dicentis: « Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes » (Mt. 28, 19).

46. [*Natura muneris*]. Officium illud, cum sit Ecclesiae a suo divino Fundatore collatum, est originis divinae. Ut ex ipsis verbis Christi patet, extenditur ad omnes homines omnesque universi orbis terrarum partes:[3] debet enim Ecclesia opus Christi perenne reddere, qui pro totius mundi salute descendit de caelo et incarnatus est. Ubicumque igitur terrarum Ecclesia, independenter a quavis humana potestate, ius inalienabile habet praecones evangelicos mittendi,[4] communitates christianas stabiliendi, homines sibi incorporandi per baptismum in eosque sibi subditos suam exercendi potestatem tam docendi quam regendi et sanctificandi.[5]

Quare adimpletioni huius missionis Ecclesiae pro toto mundo divinitus collatae nulla communitas civilis sese legitime opponere posse existimet.[6] Doctrina enim catholica nihil continet, quod non sit rationi naturali summe congruens, dignitati humanae maxime conveniens, et vitam hominum tam individualem quam socialem ita perficiens, ut cives si reapse spiritu Christi imbuti bono communi dent operam, id in civitate sint, quod in corpore sano est anima.[7] Multo minus societas civilis exercitium huius missionis a se impediri posse arbitretur, ut sibi commoda procuret temporalia. Sic enim transeundum est per bona temporalia, ut non amittantur aeterna.[8]

Nec solum a vero, sed etiam a bono proprii populi sui aberrant, qui putent praedicationi evangelicae opponi posse iustum legitimumque desiderium vera ea beneficia tuendi, quae veluti per sacram hereditatem peculiares cuiusvis nationis notas proprietatesque constituunt. Etenim in formis humanae civilisque vitae cuivis genti propriis, in moribus a maioribus receptis necnon in Institutis translaticiis, evangelica lex non respuit nisi ea quae sunt rationi naturali legique divinae contraria. Quidquid veri, quidquid boni, quidquid honesti ac pulchri habet unaquaeque natio ex propria indole proprioque ingenio, Ecclesia praecipit ut servetur, et pro munere suo ad altiorem ordinem evehit.[9]

Ius evangelicae praedicationis a se alienari Ecclesia nec tolerare, nec umquam ab eo decedere potest: missionem enim suam capitalem non adimpleret, a Deo Salvatore glorificando deficeret, hominesque ordinariis salutis mediis privaret. Civilibus ergo societatibus, si impedire conantur quominus libere exerceat suum ius et officium sanctissimum, Ecclesia non cedere potest sed usque ad sanguinem resistere debet, cum Apostolis dicens: « Oboedire oportet Deo magis quam hominibus » (Act. 5, 29).

Quare Sancta Synodus ius Ecclesiae Evangelium annuntiandi omnibus gentibus ubique terrarum necnon omnibus praebendi auxilia salutis, ante faciem omnium populorum sollemniter proclamat, omnesque qui potestatem super populos exercent monet ut Ecclesiae plenae libertati huius muneris adimplendi non sese opponant, sed potius in gentibus Providentia divina sibi concreditis eius exercitio faveant.

47. [*Quibus et quomodo conveniat potestas et officium Evangelium praedicandi*].[10] Cura Christi Evangelium annuntian-

di ubique terrarum ad corpus Pastorum simul cum Christi Vicario pertinet, quibus omnibus in commune Christus mandatum dedit imponendo commune officium.[11] Omnes ergo Episcopi, et non solum Episcopi et Vicarii Apostolici in missionibus degentes, simul cum suo Capite huius apostolici muneris fidem annuntiandi omnibus gentibus sint solliciti.[12] Attamen quod Apostolis omnibus eorumque successoribus mandabatur, id principaliter Petro eiusque successoribus, Romanis Pontificibus incumbit, quibus Dominus gregis sui universitatem concredidit. Ipsi ergo Romano Pontifici competit ius supremum, absolutum et universale fidei praecones in totum orbem terrarum mittendi eiusque officium est omni sollertia niti, ut Ecclesia ubique dilatetur hominesque universi Redemptionis Christi participes fiant.[13] Singuli autem Episcopi non tantum ius et officium habent omnibus suis viribus procurandi ut infideles in suo territorio degentes evangelizentur,[14] sed etiam, sollicitudine illa qua bonum Ecclesiae universalis in propriis dioecesibus promovere tenentur, vocationes missionales foveant, neve desinant ex toto corde opera illa missionalia provehere quibus tam spiritualibus quam temporalibus evangelizationis universalis necessitatibus providetur.[15] Sacerdotes vero tam saeculares quam regulares, religiosi et religiosae, fidelesque omnes a Sacra Hierarchia mandato instrui possunt ut unusquisque suo modo adiutricem operam ad adimplendum supremum illud Ecclesiae munus conferat. Omnes enim ut membra Corporis Christi mystici, eius incremento pro viribus subministrare debent (cf. Eph. 4, 16; Col. 2, 19).[16] Religio et caritas insuper ab omnibus catholicis instanter postulant, ut, Deo grati pro pretiosissimo fidei dono accepto, nullam umquam opportunitatem praetermittant illud cum aliis communicandi [17] atque orationibus, eleemosynis aliisque mediis eos adiuvandi [18] qui operam dant mandato adimplendo Domini Nostri Iesu Christi, qui Ecclesiae semper aderit ne deficiat umquam in Evangelio omnibus gentibus annuntiando iuxta promissum divinum: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » (Mt. 28, 20).

NOTAE

[1] Cf. BENEDICTUS XV, Litt. Encycl. *Maximum illud,* 30 nov. 1919: AAS 11 (1919) pp. 440-455;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Princeps Pastorum,* 18 nov. 1959: AAS 51 (1959) pp. 834 ss., 845 ss.

[2] PIUS XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 febr. 1926: AAS 18 (1926) p. 65: « Neque enim ad aliud nata Ecclesia est, nisi ut, regno Christi ubique terrarum dilatando, universos homines salutaris redemptionis participes efficiat »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Fidei donum,* 21 apr. 1957: AAS 49 (1957) p. 237, ubi citatur Allocutio 24 nov. 1946: *Disc. e Radiomess.,* t. VIII, p. 328;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Princeps Pastorum,* l. c.

[3] Cf. Mt. 28, 18-20; Mc. 16, 15. 20; Lc. 24, 47; Act. 1, 8.

[4] CIC can. 1322, § 2: « Ecclesiae, independenter a qualibet civili potestate ius est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi ».

[5] S. AUGUSTINUS, Epist. *CXCIX* (ad Hesychium), c. 12: PL 33, 922-924: S. Aug. docet ad hoc spectare praedicationem evangelicam ut ubicumque stabiliatur Ecclesia reddens Deo cultum debitum; c. 923: « In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet ut sit »;

S. THOMAS, *Summa Theol.,* I-II, q. 106, a. 4, ad 4;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae*: l. c. p. 74: « Quorsum, quaesumus, sacrae missiones pertinent, nisi in tanta immensitate locorum Ecclesia instituatur ac stabiliatur? »;

PIUS XII, *Risposta all'Omaggio delle Pontificie Opere Missionarie,* 24 iun. 1944: AAS 36 (1944) pp. 207-8, 210;

ID., Epist. *Perlibenti quidem animo,* 9 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 727;

ID., Litt. Encycl. *Evangelii Praecones,* 2 iun. 1951: AAS 43 (1951) p. 507: « Eo autem, ut omnes norunt, hae sacrae expeditiones primo loco spectant, ut christianae veritatis lumen novis gentibus luculentius affulgeat, utque novi habeantur christiani. Ad illud tamen extremam veluti metam contendant necesse est... ut nempe Ecclesia apud alios populos firmiter constabiliatur, eidem propria, ex indigenis delecta, tribuatur hierarchia »;

ID., Litt. Encycl. *Fidei donum*: l. c. p. 228.

[6] Defendunt hoc ius per respectum ad potestatem civilem tam catholicam quam acatholicam:

Fr. SUAREZ, *De Fide,* disp. XVII, sect. I;

Fr. VITTORIA, *De Indis,* Rel. prior, sect. 3;

D. SCOTO, *In IV Sent.,* D. 5, q. un., a. 10;

DE LUGO, *De virt. Fidei Divinae,* d. XIX, sect. II, § 1;

SALMERON, *In Ev. et Act. Apost.,* l. XI, tract. XXXIII; l. XII, tract. XXXVIII.

Alludunt ad hoc ius Ecclesiae in quaestione de natura Magisterii:

FRANZELIN, *De Ecclesia Christi,* Theses, Romae 1887, pp. 58-60;

BILLOT, *Tractatus de Ecclesia Christi,* t. II, Romae 1899, pp. 64 ss.;

Salaverri, *De Ecclesia Christi,* in: *Sacrae Theologiae Summa,* t. I, Matriti 1950, pp. 525, 532 ss.;

Journet, *L'Eglise du Verbe Incarné,* t. II, Paris 1951, pp. 1223-1251 (Missiologie);

H. de Lubac, *Le fondement théologique des Missions,* Paris 1946.

Sacrorum Canonum periti magis explicite tractant de isto iure per respectum ad potestatem civilem. Citantur inter alios:

Wernz-Vidal, *Ius canonicum,* t. IV, vol. II, Romae 1935, pp. 6-7;

G. Vromant, *Ius Missionarium,* Lovanii 1934, P. II, c. 1, pp. 50-56;

G. Sartori, O. F. M., *Iuris Missionarii elementa,* Romae 1951, pp. 41-42.

[7] Cf. *Epist. ad Diognet.,* cap. 6: PG 2, 1176.

[8] Cf. *Orat.* Dom. III post Pentec.

[9] Haec paragraphus desumitur ex pluribus documentis Pii XII:

Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) pp. 428-429;

Allocutio *Vivamente gradito,* 24 iun. 1944: AAS 36 (1944) p. 210;

Litt. Encycl. *Evangelii Praecones*: l. c. pp. 521-524.

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Princeps Pastorum*: l. c. pp. 843 ss., 848, 854.

[10] Cf. pro tota paragrapho nota 6.

[11] S. Caelestinus, *Epist. ad Syn. Ephesinam*: Mansi 4, 1283;

Benedictus XV, Litt. Encycl. *Maximum illud*: AAS 11 (1919) p. 440;

Pius XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae*: AAS 18 (1926) pp. 68-69;

Pius XII, Litt. Encycl. *Fidei donum*: l. c. pp. 236-237.

[12] S. Caelestinus, l. c.

Benedictus XV, Litt. Encycl. *Maximum illud,* l. c. p. 440 et 442.

Pius XII, Litt. Encycl. *Fidei donum*: l. c. p. 237.

[13] Cf. documenta citata sub nota 11. Insuper:

Leo XIII, Litt. Encycl. *Grande munus,* 30 sept. 1880: ASS 13 (1880) p. 145: « Grande munus christiani nominis propagandi, beato Petro principi Apostolorum eiusque Successoribus singulari modo demandatum, Romanos Pontifices impulit ut sacri Evangelii nuntios ad varias orbis terrarum gentes diversis temporibus mittendos curarent »;

CIC can. 1327 et 1350, § 2;

S. Bernardus, *De Consideratione,* l. III, c. 1: PL 182, col. 757-760;

Thomas a Iesu (1564-1627), *De procuranda salute omnium gentium,* ed. Pammolli, Romae 1940, l. II, pp. 67-68: « Ad Romanum Pontificem tamquam ad Summum Ecclesiae pastorem, Petrique in apostolatu successorem, pertinere praedicatores pro fide propaganda mittere in universum orbem ».

[14] CIC can. 1350, § 1;

Synodus Vicariatus Sutchuens., 1803: *Coll. Lacensis,* t. VI, col. 633: « Inter praecipua muneris apostolici officia illud profecto primum locum obtinet fidem scilicet propagandi apud gentiles et eam integram illibatamque servandi apud fideles »;

Leo XIII, *Quae mari sinico,* 17 sept. 1902: Acta Leonis XIII, t. 22, p. 204: « Ubi igitur agrestes adhuc gentes occurrunt immani idolorum

cultui addicti, sciant Episcopi et sacerdotes teneri ad earum conversionem curandam »;

Litterae Encycl. S. Congr. de Prop. fide (1879) [*Coll. S.G.P.F.*, II, n. 1507];

Conc. Plen. Americae Sept. Romae celebratum anno 1898 (Ed. Romae 1900, p. 339): « Neque Episcopi neque parochi, qui in propriae iurisdictionis territorio exsistere sciunt Indos nondum ad fidem conversos, proprio pastorali officio satisfacerent, si solis fidelibus intenti, illos ab infidelitatis tenebris eruere et ad Christum vocare non studerent ».

Ratio theologica sic explicatur a Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, t. IV, vol. II, Romae 1935, p. 58, n. 653: « Quare exterae appellantur missiones potius a scopo principali, qui est *propagatio* fidei catholicae inter homines ab Ecclesia catholica *alienos*, quam a regionibus longinquis. Quo sensu unusquisque Episcopus in *sua* dioecesi, in qua sunt infideles, haeretici, schismatici, inde a primis temporibus Ecclesiae usque ad nostram aetatem tamquam verus successor Apostolorum constitutus est missionarius apostolicus ex officio ad illorum conversionem, et fidei catholicae propagationem perficiendam ».

[15] S. Ioannes Chrysostomus, *Ep. 123*: PG 52, 676-8;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Sancta Dei civitas*, 3 dec. 1880: ASS 13 (1880) pp. 242, 246 ss.;

Benedictus XV, Litt. Encycl. *Maximum illud*: l. c. pp. 451-455;

Pius XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae*: AAS 18 (1926) pp. 71-75;

Pius XII, Litt. Encycl. *Evangelii Praecones*: l. c. pp. 525-528; Litt. Encycl. *Fidei donum*: l. c. pp. 235-248.

[16] Cf. nota 15.

[17] Benedictus XV, Litt. Encycl. *Maximum illud*: l. c. p. 451;

Pius XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae*: AAS 18 (1926) p. 68.

Pius XII, Litt. Encycl. *Evangelii Praecones*: l. c. p. 526;

Id., Litt. Encycl. *Fidei donum*: l. c. pp. 225-227.

[18] Cf. documenta citata in notis 15 et 17. Insuper:

Pius XII, Epist. *Perlibenti quidem animo*, 9 aug. 1950: AAS 42 (1950) pp. 725-727.

Caput XI

DE OECUMENISMO

48. [*Introductio*]. Cum Ecclesia ut unum singulareque salutis institutum a Christo fuerit aedificata tamquam unum et unicum signum levatum in nationes, nihil umquam potest eiusdem unitatem intrinsecus violare.

Quae tamen, decurrentibus saeculis, ab Ecclesia Catholica ortae sunt separationes, manifestationem illius indefectibilis unitatis coram mundo universo quodammodo obscurant.[1]

Sacra Synodus, huiusmodi separationes summopere dolens, nihil omittendum esse declarat quod ad integram omnium christianorum unitatem restituendam conferat: ut voluntas Christi qua omnia membra Ecclesiae in Ipso unum sunt, ad omnes extendatur qui Eius nomine gloriantur, utque fides vera iis, qui nondum christiani sunt, efficacius annuntietur.

Quod quidem nostris temporibus eo magis urget, quo instantius, divina Providentia sic disponente, et ipsae communitates christianorum separatae ad unitatem omnium adspirant.

49. [*De vinculis exsistentibus et de unitate a Christo intenta*].[2] Ecclesia Catholica vincula agnoscens quibus fratres separati, et imprimis rituum orientalium, secum coniunguntur, omnes materno prosequitur amore[3] qui baptismate renati (cf. Tit. 3, 5), una cum ipsa Christum Deum eumdemque Salvatorem confitentur coramque mundo de Christo testimonium perhibent, maxime si et de vero corpore et sanguine Christi participant.

Quae autem mutuae coniunctionis vincula, etiam si sunt eucharistica, unitatem illam constituere non valent quam Christus inter omnes baptizatos iussit vigere quamque sive Sacra Scriptura sive veneranda Ecclesiae traditio tam manifeste ostendunt.

Etenim, inde ab initio ipse cultus eucharisticus cum verae fidei professione ab Apostolis traditae ita intime iungebatur ut fideles cuncti in doctrina Apostolorum et communione, in fractione panis et orationibus simul perseverare dicerentur (cf. Act. 2, 42).

Ecclesia a suis exordiis Eucharistiam consummationem unitatis in fide et communione habuit atque ut signum et fontem suae unitatis coram mundo universo; quare, schismatibus haeresibusque provocantibus, huiusmodi omnium christianorum unitatis necessitatem ita affirmavit, ut illos tantum ad cultum eucharisticum admitteret qui in communione sub Episcopo cum Sede Romana coniuncto fidem unam, veram et integram profiterentur.[4]

Tantum enim hoc modo communio eucharistica signum est perfectae illius unitatis totius Ecclesiae, quam Sanctus Paulus commendavit dicens: « Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes enim ex uno pane participamus » (1 Cor. 10, 17 gr.).

50. [*De habitudine Ecclesiae Catholicae ad christianos singulos separatos*]. Ecclesia Catholica porro sciens christianos separatos multis mediis salutis reapse privari, eorumque separatione manifestationem unitatis signi in nationes levati re obscurari, eos in caritate materna singulos respicit amanterque ad se invitat.[5]

Sacra propterea Synodus incepta catholicorum, quibus fratres separati de doctrina vitaque Ecclesiae illuminentur ut etiam singuli ad illam attrahantur, probat atque ut promoveantur inculcat.

51. [*De habitudine Ecclesiae Catholicae ad communitates christianas separatas*]. Christiani autem separati incitamenta inveniunt ut ad Ecclesiae unitatem accedant, non modo singuli in seipsis, verum etiam inter se uniti in propriis suis communitatibus. In iis enim elementa quaedam Ecclesiae exsistunt ut potissimum Scriptura Sacra et Sacramenta, quae, ut media et signa unitatis efficacia unionem mutuam in Christo producere possunt et natura sua, ut res Ecclesiae Christi propriae, ad unitatem catholicam impellunt.[6]

Attamen, quatenus hae communitates elementa servata ita detinent, ut ea segregent a plenitudine Revelationis, eatenus hereditatis Christi dividendae de facto causam praebent.

Sacra Synodus, dum elementa ab his communitatibus servata, ibi quoque salutifera esse atque fructus vitae spiritualis christianae producere posse non denegat, firmiter tamen docet plenitudinem Revelationis a Christo soli Ecclesiae Catholicae

commissam esse eamque dividi non posse,[7] atque proinde ab omnibus christianis ibi agnoscendam esse.

Monet propterea Sacra Synodus omnes fideles, ut fratribus separatis verbo et exemplo magis magisque ostendant plenitudinem Revelationis in sola Ecclesia Catholica vere et pure teneri, ita quidem ut tandem fratres nostri nobiscum iterum coniuncti, nobiscum etiam plenitudinem hereditatis Christi possideant.[8]

52. [*De habitudine Ecclesiae Catholicae ad motionem oecumenicam extra Ecclesiam*]. In pluribus orbis partibus apud multas communitates quae a Beati Petri Cathedra seiunctae sunt, quamdam motionem oecumenicam, quam vocant, exortam esse ut omnes qui in Christum Dominum credunt ad unitatem redeant, S. Synodus cum gaudio agnoscit atque eo magis conamina haec oecumenica benevolenti animo prosequitur quo manifestius divinum afflatum conspicit ibidem adesse.[9]

Quae autem manifestatio unitatis, ut voluntati Christi conformis sit, adamussim secundum ipsius Christi voluntatem efformanda est in unitate fidei, communionis sacramentorum ac regiminis. Quare qui voluntati Christi ex toto corde oboedire et in gradu « oecumenicitatis » crescere intendunt, Spiritus Christi ductu magis ac magis accedant necesse est ad Ecclesiam eam, quae licet domus Dei sit una et indivisibilis, tamen diversis mansionibus gaudet in universo mundo, in unitate fidei, regiminis et communionis sub uno Vicario Christi.

Sacra Synodus viam ad unitatem omnium christianorum restituendam varias ob causas difficillimam evasisse agnoscens, conatus sinceros christianorum dissidentium ad separationes superandas fidelium orationibus peramanter commendat.

53. [*De fine motionis oecumenicae intra Ecclesiam Catholicam et de periculis evitandis*]. Gaudet porro Sacra Synodus quod et in Ecclesia Catholica ipsa motio oecumenica in dies augetur, quae non tantum christianis seiunctis sincere unitatem quaerentibus effusa prece auxilium praestare intendit, sed etiam labore theologico et pastorali satagit ut Ecclesia domus paterna omnibus christianis clarius in dies appareat,[10] ipsaeque separatae communitates viam ad veram unitatem facilius inveniant.

Monet tamen Sacra Synodus universos fideles in hac operositate magna prudentia opus esse ne zelo quodam apostolico permoti, non tamen secundum scientiam, indifferentismi, vel inter-

confessionalismi, quem vocant, periculo exponantur, neve excitato procedendi modo rei propositae potius noceant quam serviant.[11]

Quam ob rem motionem oecumenicam Episcopis ubique terrarum commendat, ut, Apostolica Sede duce, eamdem sollerter promoveant ac prudenter moderentur.

54. [*De communione in sacris liturgicis*].[12] Quia in communitatibus ab Ecclesia separatis, praeter baptismum nonnumquam valide conferuntur Sacramenta, et fieri potest ut filii Ecclesiae iure rogare possint ac debeant a ministris separatis eorumdem dispensationem; quia ex altera parte pia Mater Ecclesia maxime desiderat, fratres separatos, quantum potest et ipsi indigent, participes facere multorum bonorum, quae Christus Sponsae suae unicae concredit:[13] etenim utpote rite baptizati iidem si bona fide sunt, per se capaces sunt fructuose accipiendi alia Sacramenta;[14] quia tandem Ecclesia licet invito animo, tolerat matrimonia mixta, in quibus ineundis pars catholica et pars baptizata acatholica sunt ministri Sacramenti: hac de causa non omnis assistentia activa, ea videlicet qua christiani dissidentes in liturgia catholica concursum quemdam effectivum praestant, vel catholici modo simili activo in fratrum seiunctorum liturgia assistunt, de se intrinsece mala dicatur oportet, etsi plerumque huiusmodi participatio graves ob rationes prohibenda est. Ideoque ius atque officium Ecclesiae est de communione in sacris leges condendi ad bonum tum filiorum Ecclesiae, tum eorum, qui ab ea dolorose separantur.

Principale autem obstaculum communionis liturgicae inter catholicos atque fratres separatos, natura est illius communionis in sacris, qua ipsa membra Ecclesiae inter se iunguntur. Communio enim membrorum Ecclesiae inter se in cultu sacro donum est ipsius Christi, uni suae Ecclesiae datum, quo unio in fide et communione sub uno supremo pastore consummatur, quodque signum exstat illius unitatis in veritate et caritate qua Ecclesia Corpus Christi mysticum est, et iam hic in terra figura et inchoatio unitatis in Christo caelestis.

Cum ergo in ipso cultu sacro liturgico, a ministris Christi nomine et mandato Ecclesiae peracto, communio fidelium fidem Ecclesiae confitetur (cf. Act. 2, 42), assistentia activa in sacris liturgicis de se quodammodo professio fidei habenda est. Quare assistentia activa christianorum dissidentium sive in ipso cultu Ecclesiae in genere, sive in specie per receptionem sacramento-

rum, generatim admitti nequit, utpote unitati fidei et communionis intrinsece contraria atque extrinsece obscuratio signi unitatis Corporis Christi, ex quibus defectibus pericula indifferentismi religiosi, vel interconfessionalismi vel scandali profluere solent.

Unde tantum graves ob causas et remotis periculis assistentia activa christianorum separatorum in ipso cultu Ecclesiae admitti potest; dum imprimis pro gravitate necessitatis vel magnae utilitatis spiritualis eorumdem diiudicandum est, an et sub quibusnam conditionibus Ecclesia eos qui non actu proprio ab Ea desciverunt, sacramentis succurrere possit.

Eadem inviolabilis de unitate Ecclesiae doctrina assistentiam quoque activam catholicorum in sacris ritibus seiunctarum communitatum generatim prohibet.

Etenim, non tantum quando catholicus, assistens cultui communitatis separatae, interne illum approbat, actus eius intrinsece malus est, ideoque numquam permittendus, sed etiam ubi catholicus — tali interna approbatione exclusa — in communitatibus, in quibus Sacramenta valide non conficiuntur, sacramentum putativum recipere audet. Talis enim receptio, cum ipse ritus offendat veritatem catholicam, intrinsece mala dicenda est, ideoque numquam permittenda; quare quaecumque assistentia activa catholicorum in tali cultu de se admitti nequit.

Imo, etiam in communitatibus ubi valide Sacramenta conficiuntur, communicatio in sacris ex indole rerum prohibetur. Cultus enim ab eis praestitus, quatenus a cultu Ecclesiae separatus, consummationem in unitate non perficit et unicitati signi, a Christo Ecclesiae in ipso cultu dati, contradicit nec legitime perficitur. Nec praetermittendum est assistentiam activam in sacris liturgicis communitatis seiunctae, etsi nullo modo in errorem consentitur, suapte natura tamen assensum in fidem illius communitatis significare, ideoque regulariter scandalum provocare et periculum fidei secum ferre. Quare et in hisce circumstantiis quaecumque assistentia activa catholicorum in illo cultu, etiam exclusa Sacramentorum receptione, tantum admitti potest graves ob causas, adhibitis cautelis ad scandalum et periculum perversionis fidei vel indifferentismi arcenda, atque permissione ab auctoritate legitima obtenta.

Ubi autem extrema necessitas spiritualis vel magna saltem utilitas urget, susceptio et petitio Sacramentorum a ministro talis communitatis separatae admitti potest, conditionibus modo enu-

meratis impletis. Agitur enim de Sacramentis Ecclesiae propriis quae in cultu obiective vero exhibentur; quare non necessario cum hac receptione adhaesio errori, huius communitatis proprio, coniungitur.

Quandoque insuper cultui in se obiective vero, accedunt tamen preces liturgicae falsae, vel etiam praedicatio non recta, in quibus casibus pericula perversionis fidei, indifferentismi et scandali difficillime removeri possunt.

Denique conditiones ad liceitatem ponendae variae sunt pro natura cuiuscumque Sacramenti.

Mera autem praesentia christianorum separatorum in sacris nostris liturgicis omnino licita est, immo optanda, dum ab alia parte catholici propter rationabilem causam periculis remotis mere praesentes esse possunt in cultu communitatis seiunctae.

Quod vero ad sacramentalia, preces, loca sacra, funera et alia huiusmodi attinet, in quibus ipsa doctrina unitatis Ecclesiae prohibitionem communicationis de se non exigit, Ecclesia ea praescribit quae pro animarum utilitate, tum catholicorum, tum christianorum dissidentium, secundum circumstantias loci et temporis rogantur.

Minime ergo veram communicationem in sacris considerare licet veluti medium universaliter adhibendum quod ad unitatem omnium christianorum in unica Ecclesia Christi restituendam conducere valeat. Non autem excluditur aliqua manifestatio religiosa conscientiae multiplicis coniunctionis nostrae cum christianis separatis, salvis principiis datis, et approbatione Praesulum pro loci atque temporis adiunctis.

55. [*De cooperatione inter catholicos et christianos separatos*]. Ubi de modo mediisque agitur quibus, collatis viribus, principia quaedam religionis christianae vel etiam iuris naturae defendantur, rectus socialis ordo instauretur, populi adiumento oeconomico vel culturali indigentes subleventur, catholici cum christianis separatis cooperari possunt et quandoque debent.[15]

Quae quidem cooperatio non modo in bonum humanae familiae cedit, verum etiam efficax potest praestare auxilium ad suspiciones mutuas mutuaque praeiudicia superanda.

Ut autem haec absque spirituali periculo evenire possint, monet Sacra Synodus ut catholici divinam Revelationem doctrinamque Ecclesiae, nominatim de rebus socialibus, prae oculis

habeant,[16] omniaque ipsorum istiusmodi incepta cum approbatione et sub vigilantia auctoritatis ecclesiasticae procedant.

Tandem, tam praeclarum opus unitatis omnium christianorum restituendae in unam veram fidem unamque Ecclesiam, magis in dies locum suum obtineat in cura animarum necesse est. Omnes fideles simul cum fratribus separatis ipsam unionem instanter a Deo implorent, sibique persuasum habeant nulla alia re efficacius christianis seiunctis sterni viam ad unicam Christi Ecclesiam agnoscendam atque amplectendam quam fide catholicorum probis moribus comprobata.[17]

NOTAE

[1] Cf. Instructio S. C. S. Officii *Ecclesia Catholica,* 20 dec. 1949: AAS 42 (1950) p. 144.

[2] Rationes cur par. 2 hoc modo proponitur, sunt sequentes:

1) Propter *Orientales orthodoxos dissidentes*: Illi enim cultum eucharisticum centrum habent totius religionis. Hodie, sententiam de structura democratica Ecclesiae (« sobornost ») generatim relinquentes, theologi orthodoxi maxime insistunt in elementa catholica, atque imprimis in doctrinam de cultu eucharistico, ut « koinonia ». Duce autem imprimis Prof. Afanassief multi theologi orthodoxi oppositionem creant inter ecclesiologiam universalisticam (i. e. ecclesiologiam Ecclesiae unius et universalis, iuridice hrierarchico modo organisatae — uti in Ecclesia Catholica) et ecclesiologiam eucharisticam (i. e. ecclesiologiam Ecclesiarum particularium, non iure divino auctoritative subordinatarum — uti in Ecclesia Orthodoxa). Quare utilissimum videtur indicare quomodo et Ecclesia Catholica incipiat ab ecclesiologia eucharistica quae simul est universalistica. Cf. N. Afanassief, N. Koulomzine, J. Meyendorff, A. Schmemann, *La primauté de Pierre dans l'Eglise Orthodoxe,* Neuchâtel 1960.

2) Propter Protestantes addictos « Ecclesiae superiori » (« High Church », « Haute Eglise », « Hochkirchliche Richtung »): Qui omnes conveniunt in hoc quod « koinoniam » eucharisticam signum habeant unitatis fidei et communionis ecclesiasticae; immo et generatim successionem apostolicam admittunt, unitatem communionis ecclesiasticae sub Papa autem nequaquam. Cf. E. Abbot, *Catholicity*: *A Study in the Conflict of Christian Traditions in the West,* being a Report presented to H. Gr. the Archbishop of Canterbury, London 1947; M. Thurian, *L'Eucharistie,* Neuchâtel-Paris 1959; H. Asmussen und W. Staehlin, *Die Katholizität der Kirche,* Stuttgart 1957.

3) Propter Lutheranos pure reformatoricos: Illi generatim cultum — imprimis cultum eucharisticum signum habent unitatis Ecclesiae, unitatem confessionis fidei exigens, non autem communionis ecclesiasticae. Cf. W. Elert, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche,*

hauptsächlich des Ostens, Berlin 1954; P. ALTHAUS, *Die Christliche Wahrheit,* Gütersloh 1952, pp. 507-527.

4) In « Consilio Oecumenico Ecclesiarum » desideratur unitas circa doctrinam et modum practicum agendi circa intercommunionem, quae opinionum discrepantia intime cohaeret cum problemate de unitate Ecclesiae: quare utile erit, indicare fundamentum dogmaticum atque biblicum signi unitatis in ipso cultu exhibiti.

5) Neque omnes Catholici perspectam habere videntur relationem essentialem inter communionem ecclesiasticam et eucharisticam; unde sententiae minus laudandae, tum de unitate et unicitate Ecclesiae, tum de unitate et unicitate cultus.

[3] Cf. IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) p. 515.

[4] Cf. HERTLING S. I., *Communio und Primat,* in: « Xenia Piana SS.mo D.no Nostro Pio Papae XII dicata » (*Miscellanea Hist. Pontif.,* edita a Fac. Hist. Eccl. in Pont. Univ. Greg., Romae 1943, vol. VII, pp. 1-48, praesertim, pp. 27-34); cf. quoque: G. BARDY, *La Théologie de l'Eglise de S. Clément de Rome à S. Irénée,* Paris 1945 et a parte protestantica: W. ELERT, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche, hauptsächlich des Ostens,* Berlin 1954, pp. 113-121.

[5] Cf. IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) p. 515 et p. 517.

[6] Cf. quoad communitates orientales dissidentes:

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) p. 515;

Cf. quoque J. GRIBOMONT, O. S. B., *Du Sacrement de l'Eglise et de ses réalisations imparfaites,* in: *Irénikon* 22 (1949) pp. 356-357.

Quidquid autem sit de natura talis communitatis separatae, certum est quod in traditione nomen « Ecclesiae » communitatibus orientalibus separatis *saepe* et *constanter* attribuitur: cf. sequentia documenta Ecclesiae:

1074-1075: GREGORIUS VII loquitur de « Ecclesia Constantinopolitana » (PL 148, 385-387) et de « Ecclesia orientali » (PL 148, 399-400).

1095: URBANUS II inter fines expeditionis Sacrae Crucis « liberationem Ecclesiarum orientalium » enumerat (ita VILLEY, *La Croisade,* p. 81).

1215: CONC. LATERAN. IV loquitur de « Graecorum Ecclesia » (MANSI 22, 989). Ita et GREGORIUS IX (MANSI 23, 58 A, C. E et 59, B et C).

1274: CONC. LUGDUN. II: Etsi hic non agitur de Ecclesiis orientalibus adhuc separatis, suum valorem habet id quod in fine professionis fidei Michaelis Palaeologi dicitur: « Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit: quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva » (MANSI 24, 70 A s.).

1439: CONC. FLORENT.: In Bulla *Laetentur caeli,* 6 iul. 1439 legitur:

« sublatus est enim de medio paries qui occidentalem orientalemque dividebat Ecclesiam ».

1848: PIUS IX, *In Suprema,* haec habet: « num ipsa haec Sanctae et Apostolicae Ecclesiae unitas in tanta illa vestrarum Ecclesiarum divisione, inveniri possit » (Pii IX P. M. Acta, vol. I, p. 85).

1867: PIUS IX, Alloc. in Consistorio *circa Patriarchatum Ciliciae Armenorum,* 12 iul. 1867, observat quod schisma orientale « ipsas Ecclesias ab unitate catholica iamdiu misere seiunxit et separavit... Etsi vero aliquae ex illis Ecclesiis ad catholicam unitatem... redierint... »: ASS 3 (1867) p. 345.

1868: PIUS IX, Litt. apost. *Arcano divinae Providentiae,* titulum habet: « Litterae apostolicae Pii IX ad omnes episcopos Ecclesiarum Ritus Orientalis communionem cum Apostolica Sede non habentes ». Aliquoties quoque in ipsa epistola communitates illae separatae « Ecclesiae » vocantur: ASS 4 (1868) pp. 129-131.

1894: LEO XIII, Litt. Encycl. *Praeclara gratulationis* loquitur de « Ecclesiis orientalibus » et dicit: « redintegrata nobiscum communione, mirum profecto quanta Ecclesiis vestris dignitas, quantum decus, divino munere accedit »: Leonis XIII P. M. Acta, 14 (1894) p. 202.

1898: LEO XIII, Litt. Apost. *Cum divini Pastoris* titulum sequentem habet: « Litterae apostolicae de erectione Archisodalitatis precum et piorum operum pro reditu Ecclesiarum dissidentium ad catholicam unitatem... »: Leonis XIII P. M. Acta 18 (1898) p. 49.

1907: S. Congreg. indulgentiarum dicit: « Ad impetrandam optatam inter Ecclesiam Catholicam et Ecclesias ab hac dissidentes unionem ».

1912: S. PIUS X, Const. Apost. *Tradita ab antiquis* haec habet: « pax Ecclesiae graecae cum latina »: AAS 4 (1912) p. 610.

1920: BENEDICTUS XV, Litt. Encycl. *Spiritus Paraclitus* dicit: « Atque utinam his monitis obsequantur orientales in primis Ecclesiae, quae iam nimium diu a Petri Cathedra averso sunt animo »: AAS 12 (1920) p. 421.

1924: PIUS XI, « de Orientis Ecclesiarum doctrinis institutisque »: AAS 16 (1924) p. 491.

1928: PIUS XI, Litt. Encycl. *Mortalium animos* loquitur de acatholicorum actione « ad consociandas christianas Ecclesias » (hic autem « Ecclesia » magis sumi videtur in sensu sociologico): AAS 20 (1928) p. 9.

1944: PIUS XII, Litt. Encycl. *Orientalis Ecclesiae decus* pluries communitates orientales separatas « Ecclesias orientales » vocat: AAS 36 (1944) pp. 129 ss.

1945: PIUS XII, Litt. Encycl. *Orientales omnes Ecclesias* agit de communitatibus separatis (patet ex AAS 38 [1946] p. 33) et dicuntur quandoque « societates » (p. 59), quandoque « Ecclesiae », v. g. p. 56: « Cum dissidente Ecclesia coniunctio »; insuper: AAS 38 (1946) pp. 35, 36, 42, 45, 46, 47, 48.

1953: PIUS XII, Litt. Encycl. *Orientales Ecclesias*: AAS 45 (1953) p. 5: agitur de communitatibus separatis. Cf. de materia huius notae im-

primis: CONGAR, *Chrétiens désunis,* pp. 381-382, cum complemento in: *Irénikon,* 23 (1950) pp. 22-24.

[7] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) p. 511; cf. quoque: Allocutio eiusdem Summi Pontificis, occasione « Horae Sanctae » in Basilica Vaticana, 5 iunii 1959: *L'Osserv. Rom.* 7 iunii 1959; eiusdem S. Pontif. Allocutio ad moderatores dioecesanos Act. Cath. Italicae: *L'Osserv. Rom.* 10-11 aug. 1959; eiusdem Summi Pontificis Litt. Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept. 1959: AAS 51 (1959) pp. 677-678.

[8] Cf. S. AUGUSTINUS, *Miscellanea Agostiniana, t. I, Sermones* (Morin), p. 575: « Non ei dico: Domine (dic) fratri meo dividat mecum haereditatem; sed dico, Domine, dic fratri meo teneat mecum haereditatem ». Insuper: *Sermo ad Caesareensis Ecclesiae plebem,* n. 5 PL 43, 694: « Veni ad haereditatem: maxime quia ipsa haereditas non est illa terra quae data est filiis Iacob. Filiis Israel data est terra: quanto a pluribus possidebatur, tanto plus angustabatur. Haereditas nostra pax vocatur. Testamentum lego: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Io. 14, 27). Simul teneamus quod dividi non potest. Non eam angustat numerosus possessor, quanticumque venerint ».

[9] Instructio S. C. S. Officii *Ecclesia Catholica*: l. c. p. 142.

[10] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram*: l. c. pp. 510-511.

[11] Instructio S. C. S. Officii *Ecclesia Catholica*: l. c. p. 144.

[12] Cf. MARTINUS V, Const. *Ad evitanda scandala,* a. 1418 in Concilio Constantiensi lata (MANSI 27, 1192-1193; cf. de hac constitutione: SUAREZ, *Disput., De Censuris,* disp. IX, sect. II, ed. Vives, Parisiis 1866, t. XXIII, pp. 262-270; F. CAPPELLO, *De Censuris,* ed. 4, Romae 1950, p. 133). Quoad documenta fere omnia praeteriti temporis, cf.: « Verbali delle Conferenze Patriarcali sullo stato delle Chiese Orientali e delle adunanze della Commissione Cardinalizia per promuovere la riunione delle Chiese dissidenti, tenute alla presenza del S. P. Leone XIII (1894-1902) con note illustrative e documenti (pro manoscritto) », Tip. Pol. Vat. 1945, pp. 537-637 (*de Communicatione in Sacris*); insuper: MARCO DELLA PIETRA, O. F. M., *Collectio Rescriptorum praesertim S. S. Congreg. S. Officii et de Prop. Fide,* a. 1933, in S. Congr. pro Eccl. Orient, prot. 38/29 asservata. Ad haec documenta imprimis addendum est: Decretum S. S. C. S. Officii de sacramentis sub determinatis conditionibus dandis alumnis, filiis « Orthodoxorum », in scholis catholicis, a. 1957 editum.

Insuper e CIC ad rem praesertim pertinent: cc. 731, 2; 1258, 1; 2259; 2260; 2261; 2262; 2263; 2267; 2238, 2; 2316 et 2314, 1, n. 1.

Rogant revisionem praescriptionum Romanae Curiae de relationibus cum acatholicis et speciatim mitigationem quoad communicationem in sacris cum « Orthodoxis » Orientalibus: plus quam 60 Episcopi e regionibus orientalibus et duo Superiores generales ordinum religiosorum. Contra falsum et periculosum « irenismum oecumenicum » votum dederunt 6 Episcopi armeni et nonnulli alii. Sed nullum de communicatione in sacris verbum faciunt S. E. Card. Agagianian cum 8 suis armenis Episcopis

(cf. *Acta et Documenta Conc. Vat. II apparando,* Ser. I, Vol. II, Pars IV, pp. 394-400 et Pars IV passim).

Rogat quoque mitigationem praescriptionum de communicatione in sacris Pontificium Institutum Orientalium Studiorum (cf. *Acta et Documenta...,* Ser. I, Vol. IV, Pars I, p. 158 sqq.).

[13] LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum*: ASS 28 (1895-96) p. 712.

[14] Cf. P. GASPARRI, *Tract. canonicus de SS. Eucharistia,* t. II, Parisiis, 1897, p. 354: « Viatores baptizati sunt iure divino per se capaces sacrae communionis. At... Ecclesia... prohibuit aliquibus, utcumqe iure divino capacibus, praeberi sacram communionem.

[15] Instructio S. C. S. Officii *Ecclesia Catholica*: l. c. p. 145.

[16] Ibid.

[17] Ibid., pp. 146-147.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE BEATA MARIA VIRGINE MATRE DEI ET MATRE HOMINUM

DE BEATA MARIA VIRGINE MATRE DEI ET MATRE HOMINUM *

1. [*De arcta necessitudine inter Christum et Mariam iuxta Dei beneplacitum*]. Immensae bonitatis Creator omnium sapientissimus Deus, qui omnimoda fruebatur libertate in determinanda via ac ratione qua generis humani liberatio a se perageretur, ab aeterno uno eodemque decreto cum divinae Sapientiae incarnatione beatissimam Virginem praestituit,[1] ex qua Verbum caro factum, in plenitudine temporis (cf. Gal. 4, 4) nasceretur. Cum autem Sacrae Litterae, sive diserte sive implicite, Mariam cum Iesu arctissimo et indissolubili vinculo coniunctam inde a praeannuntiatione prophetica (cf. Gen. 3, 15; Is. 7, 14; Mt. 1, 23) ac virginali conceptione (cf. Mt. 1, 18-25 et Lc. 1, 26-38), veluti ante oculos proponant, plane congruit ut Ecclesia quae a Spiritu Sancto assistitur et ad ea plene percipienda clareque intelligenda,quae in sacris Fontibus obscure et veluti implicite latent, secure ducitur (cf. Io. 14, 26) atque ab errore praeservatur (cf. Mt. 16, 18; 28, 18-20; Io. 14, 16; 15, 20) —, dum divini Redemptoris mysteria illustrat, mysterium quoque Dei Matris clariorem in lucem proferat.

Haec autem alma Parens, quae « cooperata est caritate ut fideles in Ecclesia nascerentur »,[2] non modo « supereminens » [3] prorsusque singulare membrum Ecclesiae est, verum etiam eiusdem exemplar,[4] immo et Mater [5] dicitur.

Quapropter S. Synodus, postquam de Corpore Christi Mystico locuta est, superioribus documentis inhaerens Magisterii vivi Eclesiae, unici authentici interpretis depositi revelati, opportunum censet summatim breviterque illustrare, tum locum quem Dei hominumque Mater in Ecclesia occupat, tum privilegia quibus Filius Matrem suam exornavit, tum nostra erga tam sublimem creaturam officia, ut scientia ac pietas marialis plane recteque florescant et praeiudicatae opiniones hac in re arceantur.

2. [*De munere beatissimae Virginis Mariae in oeconomia nostrae salutis*]. Cum igitur aeterni Patris Verbum hominis naturam ex muliere sumere voluerit ut, quemadmodum per feminam mors, ita et vita nobis per feminam oriretur, et sic liberatio

ope utriusque sexus haberetur,[6] non id ante perfecit quam designatae matris, ex praevisis meritis Christi sublimiore modo redemptae,[7] libera acceptatio accessiset (cf. Lc. 1, 38),[8] ut Filius Dei incarnatione eius quoque Filius ac novus Adam Salvatorque mundi fieret. Quo consensu, Maria, filia Adae, facta est non tantummodo mater Iesu, unici divini Mediatoris ac Redemptoris, verum etiam cum eo et sub eo operam suam consociavit in humani generis redemptione peragenda.[9] Huiusmodi autem Dei Genitricis salutaris consensus, unde et eius consortium in redemptionis opere perficiendo, a tempore virginalis conceptionis Iesu Christi usque ad eius mortem perseveravit,[10] maxime vero tunc enituit, cum iuxta crucem, non sine divino consilio, stetit (cf. Io. 19, 25); vehementer cum Unigenito suo condoluit; eum ut pretium redemptionis nostrae, cum Ipso et per Ipsum magno animo obtulit; [11] cumque demum ab eodem Christo Iesu in cruce moriente mater hominibus data est (cf. Io. 19, 26-27).[12] Quoniam vero humanae redemptionis sacramentum non ante perfectum erit, quam promissus a Christo Spiritus Sanctus, in die Pentecostes, advenerit, Mariam una cum Apostolis in oratione in Caenaculo contemplamur perseverantem (cf. Act. 1, 14), suis quoque precibus effusionem Spiritus implorantem.[13]

Cum itaque beatissima Virgo ab aeterno praedestinata ut esset Dei hominumque mater, divina Providentia sic disponente hisce in terris Christi passibilis fuerit generosa socia in gratia pro hominibus acquirenda, caelestium quoque gratiarum administra et dispensatrix iure meritoque salutatur.

Hinc sequitur Mariam, quae in corpore Christi mystico condendo partem habuit, quaeque assumpta in caelum ac Regina a Domino constituta, erga omnes maternum gerit animum, super omnes post Filium suum obtinere quemdam primatum,[14] ac proinde non, uti quidam aiunt, « in peripheria »,[15] sed in ipsomet « centro » Ecclesiae sub Christo collocari.

3. [*De titulis quibus consociatio Beatae Virginis Mariae cum Christo in oeconomia nostrae salutis exprimi solet*]. Quoniam in cooperatione Matris Dei cum Christo, novae veluti Hevae cum novo Adamo, in humanae redemptionis peragendo opere, multiplices variique tituli, quibus Magisterium Ecclesiae, veneranda Traditio fideliumque pius sensus Beatissimam Virginem salutare consueverunt,[16] tamquam solido fundamento, radice ac principio nituntur, nefas est dicere, eosdem titulos, in sensu

Ecclesiae intellectos, vacuos inanesque esse, immo Sacris Litteris adversari. Ita non immerito ab Ecclesia beatissima Virgo gratiarum Mediatrix nuncupatur.[17] Quod si hisce in terris S. Paulus Apostolus sine intermissione in orationibus memor erat fidelium,[18] et instanter subsidium precum eorum pro se poscebat,[19] multo magis expedit iuvatque ut nosmetipsos commendemus precibus seu intercessioni eiusdem beatissimae Virginis Mariae. Ipsa enim, strictius intimiusque quam alia quaelibet pura creatura, immo modo unice sibi proprio, Deo et Christo, Filio Dei et Filio suo, copulatur; vehementius item quam quae maxime ex puris creaturis Deum diligit ab Eoque vicissim diligitur; ut mater Salvatoris (cf. Lc. 1, 31), gladio transfixa anima (cf. Lc. 2, 35), sub cruce in Filio suo pro omnium salute moriente experta est amorem Dei in amore hominum quodammodo summum fastigium attingere (cf. Io. 19, 25-27). Tot igitur tantisque titulis fulta, suo amore continuo apud Deum et Christum pro nobis intercedit, et quia eius intercessio totam suam vim et efficaciam haurit ex sacrificio cruento Filii sui benedicti, haec eius mediatio minime efficit ut unus Mediator Dei et hominum desinat esse homo Christus Iesus (cf. 1 Tim. 2, 5), sicut ex eius bonitate non sequitur, ut solus bonus desinat esse fons bonorum omnium, ipse Deus (cf. Mt. 19, 17, coll. Rom. 2, 4).

Licet enim inter subordinatos mediatores, quibus Sapientissimus Deus in oeconomia nostrae salutis uti voluit, nemo unus cogitari possit, qui reconciliandis Deo hominibus parem atque Dei Genitrix operam vel umquam contulerit, vel aliquando sit collaturus, tamen semper verum est Ipsam quoque in sua praedestinatione et sanctitate item atque in omnibus donis, a Christo dependere Eique omnino subesse.[20]

Cum itaque haec humilis « Ancilla Domini », cui fecit « magna qui potens est » (cf. Lc. 1, 49), omnium gratiarum Mediatrix nuncupatur eo quod sociata fuit Christo in illis acquirendis, cumque advocata nostra et misericordiae mater ab Ecclesia invocatur, quoniam etiam nunc Christi gloriosi in caelis socia manens, pro omnibus per Christum intercedit, ita ut in omnibus gratiis hominibus conferendis adsit materna caritas B. Virginis,[21] nullo modo mediatio unici nostri Mediatoris, iuxta absolutam significationem verborum Apostoli (1 Tim. 2, 5): « Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus », obscuratur vel minuitur;[22] immo haec Christi mediatio extollitur et honoratur. Maria enim in Christo est mediatrix, eiusque

mediatio non ex aliqua necessitate, sed ex beneplacito divino et superabundantia ac virtute meritorum Iesu provenit, mediatione Christi innititur, ab illa omnino dependet ex eademque totam vim obtinet.

Quapropter Sacra Synodus theologos verbique divini praecones enixe hortatur ut sedulo adnitantur, studium imprimis Sacrae Scripturae et SS. Patrum ad sensum Magisterii Ecclesiae excolentes, in vera luce ponere munera et officia B. Virginis cum aliis dogmatibus connexa, potissimum vero quae spectent ad Christum, qui est centrum totius veritatis, sanctitatis et pietatis. Quo in labore semper servetur, ut dicitur, « analogia », seu dissimilis similitudo, quoties nomen aliquod aut officium simul de Christo et Virgine Maria praedicantur: etenim nullo modo Mater Dei aequiparanda est Christo.

4. [*De singularibus privilegiis Dei hominumque Matris*]. Maria Virgo a Deo, qui ineffabili eam prosecutus est amore, singularibus omnino privilegiis ornata est: mirabilis quippe fuit in suo ortu, ob immaculatam conceptionem; [23] mirabilis in sua vita, cum expers omnis culpae personalis,[24] insimul mater semperque, mente et corpore, virgo exstiterit; [25] mirabilis denique in suo exitu, quia etsi secundum antiquam et venerabilem traditionem mortem subiit temporalem,[26] quo plenius Filio suo assimilaretur,[27] nexibus tamen mortis cum deprimi minime potuisset, corpore et anima gloriose in caelum assumpta est.[28]

Quae singularia privilegia aliaque dona gratiae a Christo Redemptore profluentia ita in eius honorem redundant ut nequeamus Matris excelsa dona contemplari quin ipsius Filii divinitatem, bonitatem, amorem, omnipotentiam miremur atque celebremus.[29] Siquidem iniuria matris afficit filium, ita et gloria matris in filium redundat: proinde, cum Maria singularem affinitatem habuerit cum Filio suo, decuit ut ex praevisis meritis perfectissimi Redemptoris, auctoris omnis sanctitatis, — qui in hunc mundum venit ut peccatum destrueret, — in primo instanti conceptionis ab omni labe peccati originalis praeservaretur immunis, gratiisque ac donis longe ante omnes angelicos spiritus cunctosque sanctos ornaretur ut revera Mater Dei, filia Patris, sacrarium Spiritus Sancti, omnibus creaturis dignitate praecelleret.[30] Omnino quoque oportebat, ut Filius, qui peculiari dilectionis affectu Matrem prosequebatur — quique voluit corporalem integritatem Matris in ipsomet partu incorruptam atque illi-

batam manere,[31] ita ut « virginitatis gloria permanente lumen aeternum mundo » effunderet [32] — illud sacratissimum virgineum corpus, augustum divini Verbi tabernaculum, templum Dei, totum sanctum, totum castum, in cinerem resolvi non pateretur.[33]

5. [*De cultu erga beatissimam Virginem Mariam*]. Quoniam igitur beatissimae Virgini singularis competit excellentia,[34] ita ut et ab Archangelo nuntio Dei « gratia plena » (Lc. 1, 28), et ab Elisabeth, Spiritu Sancto repleta, benedicta inter mulieres (cf. Lc. 1, 42) salutari meruerit, nihil mirum si, quemadmodum ipsamet de seipsa prophetavit « beatam me dicent omnes generationes » (Lc. 1, 48), cunctis a gentibus et ab universis ritibus, suffragiis saeculorum decursu continuo crescentibus,[35] omni quidem cum laude « beata » praedicatur, colitur, amatur, invocatur, eademque in exemplum ad imitandum proponitur.[36] Tantum vero abest ut huiusmodi singularis cultus marialis cultui divino latriae — quo Verbo Incarnato quemadmodum et Patri ac Spiritui Sancto adoratio exhibetur — detrimento sit, ut potius illi quam maxime faveat. Variae igitur formae pietatis erga Dei hominumque Matrem, quas Ecclesia, — intra limites sanae et orthodoxae doctrinae pro temporum et locorum conditionibus et pro indole ingenioque fidelium —, approbavit, ad id spectant ut, dum Mater honoratur, Filius, in quo aeterno Patri complacuit omnem plenitudinem inhabitare (cf. Col. 1, 19), rite noscatur, ametur, glorificetur eiusque mandata serventur; et sic per Christum, qui est « via et veritas et vita » (Io. 14, 6), homines ad Dei unius ac trini cognitionem supremamque adorationem perducantur.

Quam sanam, catholicam doctrinam Sacra Synodus consulto fortiterque docet eodemque tempore admonet Episcopos, ut sedulo invigilent theologis divinique verbi praeconibus, ut ab omni falsa veritatis superlatione, quemadmodum et a nimia mentis angustia, in singulari Dei parentis dignitate consideranda abstineant.[37]

Meminerint porro utriusque sexus fideles veram devotionem in quodam unius momenti affectu minime consistere, prorsusque respuant omnem vanam credulitatem; e contra firmiter teneant devotionem ex vera fide procedere, qua omnes adducimur ad imitationem virtutum illius beatissimae Virginis,[38] quae fuit « ancilla Domini » (Lc. 1, 38), humillima et oboedientissima, quae-

que fidelissime servavit, ea « conferens in corde suo » (Lc. 2, 19), quaecumque ad Verbum Incarnatum pertinebant (cf. Lc. 2, 51), beata quia credidit (cf. Lc. 1, 45) salutata. Nihil enim materna propinquitas Mariae profuisset, « nisi felicius Christum corde quam carne gestasset ».[39]

Quo debito honore ac reverentia Matrem Domini et Salvatoris nostri ipsos quoque haud paucos fratres separatos, potissimum vero Orientales, — qui fervido quodam impulsu in Deiparam peculiari modo colendam feruntur [40] — prosequi, magnum Sacrae Synodo gaudium ac solatium affert.

Hinc manifesto patet perperam ac immerito exprobrari catholicae Ecclesiae erga Deiparam cultum, tamquam si exinde aliquid ex cultu uni Deo ac Iesu Christo debito subduceretur.

6. [*Maria Sanctissima Fautrix unitatis christianae*]. Maria, Mater et Virgo sanctissima, cum homines universos in Calvario habuerit materno cordi commendatos, vehementer cupit ut non modo illi qui uno donati sunt baptismate unoque Spiritu aguntur,[41] verum etiam illi qui se fuisse a Christo Iesu redemptos ignorant,[42] una eademque, tum cum divino Salvatore tum inter se ipsos, fide et caritate cohaereant. Quapropter S. Synodus certa spe ac fiducia nititur fore ut haec Mater Dei hominumque, — quae intercessit (cf. Io. 2, 3) ut Verbum Incarnatum primum signum operaretur in Cana Galileae, ex quo crediderunt in eum discipuli eius (cf. Io. 2, 11), atque nuper ortae Ecclesiae adstitit,[43] — patrocinio suo a Deo impetret ut tandem aliquando omnes in eumdem gregem sub uno Pastore conveniant (cf. Io. 10, 16).[44] Quamobrem omnes prorsus christifideles hortatur, ut preces supplicationesque ad hanc Fautricem unitatis,[45] atque Adiutricem Christianorum, instanter effundant, ut, ipsa intercedente, divinus eius Filius cunctas familias Gentium, et praeprimis illos qui christiano nomine gloriantur, in unum Dei populum congreget, qui Christi Vicarium in terris, beati Petri Successorem, — quem in Ephesina Synodo, ubi sollemniter dogma maternitatis divinae sancitum fuit, unanimi plausu Patres « Custodem fidei » merito consalutarunt,[46] — tamquam communem Patrem amanter agnoscat.

* PRAENOTANDA

I - Ad Commissionem Antepraeparatoriam Concilio Vaticano II apparando centena ac centena pervenerunt vota (circa 600), quibus postulatur ut hoc in Oecumenico Concilio sermo fiat de Beatissima Virgine Maria [cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix voluminis II, Pars I, 1961, pp. 131-142]. Immo, haud desunt qui velint ut Concilium sive specialem quemdam tractatum « de augustissima Christi Matre », sive « Encyclicam » edat [cf. *Acta et Documenta...,* Series I, Vol. II, Pars II, pp. 540-543; 549], eo vel magis quod videtur « futurum Concilium de Ecclesia valde imperfecte acturum esse nisi de Beata Maria Virgine quoque agatur, praesertim in hisce temporibus, ubi maximus conflictus adest fideles inter et Satanam » [cf. *Acta et Documenta...,* Series I, Vol. II, Pars V, p. 103]. Et sane, doctrina de Dei hominumque Matre tali via ac ratione hisce ultimis decenniis et a Summis Pontificibus et ab Episcopis et a theologis pertractata est, ut iure meritoque tum a catholicis tum ab acatholicis expectetur clarum verbum ex quo pateat quid reapse Ecclesia Catholica qua talis, de munere, privilegiis et cultu mariali credit, *tenet* docetque. Id autem opportune fit in *peculiari* Const.: *De Maria Matre Dei et Matre hominum.*

II - Quoniam « una cum sacris eiusmodi fontibus Deus Ecclesiae suae Magisterium vivum dedit, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito nonnisi obscure ac velut implicite continentur » [Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 569], et quoniam, uti notum est, potissimum Summi Pontifices huius ultimi saeculi doctrinam marianam in deposito fidei contentam illustrarunt, — praeprimis ac praecipue ad duas bullas dogmaticas, nempe: *Ineffabilis Deus* et *Munificentissimus Deus,* et deinde ad varia documenta Romanorum Pontificum remittimus. Quae quidem documenta coadunata inveniuntur in operibus:

— Marin H., S. I., *Doctrina Pontificia,* IV, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid 1954;

— *Notre-Dame,* coll. « Les enseignements pontificaux », par les Moines de Solesmes, 1957;

— Tondini H., *Le encicliche mariane,* Roma 1953;

— Lemieux E., *Marie: Documents pontificaux sur la Très Sainte Vierge, parus depuis un siècle,* 1854-1954, vol. I-IV, Québec, 1954.

Quae omnia, ut patet, desumpta sunt ex *Actibus Romanorum Pontificum* [scilicet ASS, AAS, Pii IX P. M. Acta, Leonis XIII P. M. Acta, Pii X P. M. Acta], ad quae generatim remittimus.

III - Hic illic remittitur ad quosdam fontes traditionis christianae. Attenta autem controversia inter theologos catholicos circa originem, auctoritatem et sensum talium fontium, hoc Schema opportune non singulis dictis sive Patrum sive theologorum, sed ipsius Magisterii Ecclesiae auctoritate nititur, *cuius doctrinae certitudo a speciali assistentia Spiritus Sancti provenit, ita ut ad sensum huius Magisterii et Scriptura et Patres interpretandi sint.* Neque silentio praetereundum ipsum quoque Pium XII, in Litteris Encyclicis *Ad Caeli Reginam* [cf. AAS 46 (1954) p. 628] allegare ma-

xime discussa opera S. EPHRAEM, nempe *Hymnos* et *Orationes,* minime sane volens ideo dare, ut dicitur, « garantiam » authenticitati talium operum. Unde potius quam singulae notae (hic a nobis interim, seu ad tempus positae, et quae habent *secundarium* momentum) singulae propositiones schematis, in quibus nullum novum dogma, ut ex ipso schemate clare apparet, sed solida et sana doctrina Magisterii ecclesiastici prostat, sedulo ponderandae et examini subiiciendae sunt.

IV - Collatis singulis propositionibus huius brevissimi « Schematis » de Matre Dei cum nonnullis textibus, quos ex tot tantisque documentis marialibus Romanorum Pontificum attulimus, statim apparebit quod:

1) Nulla prorsus est sententia in « Schemate » quae non fuerit a Summis Pontificibus prolata.

2) Varii errores qui hodie circa beatissimam Virginem sparguntur reiecti sunt, veritatem faciendo in caritate. Ita e. g. corriguntur erratae opiniones:

a) quod virginitas in partu B. V. Mariae sit univoca, identica, absque ullo alio elemento, cum virginitate ante partum;

b) quod beatissima Virgo tempore Annuntiationis prorsus ignoraverit Filium, quem conceptura erat, esse Deum;

c) reiicitur error tum « maximalistarum » qui vel ita loquuntur ac si B. Virgo nos eodem fere modo ac Christus redemisset, vel dicunt Mariam mortuam non esse, aut redemptam non esse; tum « minimalistarum » qui tali via ac ratione scribunt ac si Mater Dei esset eiusdem speciei membrum Ecclesiae sicut et ceteri filii Adae...

3) Etsi quoad argumenta pertractata « tota et integra doctrina catholica est proposita et exposita » [Instructio S. C. S. Officii *De motu oecumenico*: AAS 42 (1950) p. 144], Tamen iugiter prae oculis habiti sunt fratres separati eorumque modus cogitandi. Quapropter:

a) Omissae sunt expressiones et vocabula quaedam a Summis Pontificibus adhibita, quae, licet in se verissima, possent difficilius intelligi a fratribus separatis (in casu a protestantibus). Inter alia vocabula adnumerari queunt sequentia: « Corredemptrix humani generis » [S. PIUS X, PIUS XI]; « Reparatrix totius orbis » [LEO XIII]; « materna in Filium iura pro hominum salute abdicavit » [BENEDICTUS XV, PIUS XII], « merito dici queat Ipsam cum Christo humanum genus redemisse » [BENEDICTUS XV], etc.;

b) Inculcatum est quod oportet considerare oeconomiam nostrae salutis *non quo pacto id posse queat,* sed quo hanc oeconomiam Deus voluit [cf. dictum LEONIS XIII circa Ecclesiam in Litt. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: DENZ. 1954];

c) Explicatum est quomodo mediatio B. Virginis, nedum mediationi Christi officiat, potius illam exaltet et honoret; item quomodo cultus marialis nullo modo cultui Deo vel Christo debito detrimento sit, etc.;

d) Dogmata Immaculatae Conceptionis et Assumptionis, argumentis a ratione theologica desumptis et a *Patribus Graecis* diffuse expositis necnon in Const. dogmatica *Munificentissimus Deus* reassumptis, ita illustrantur ut saltem ipsum factum istius duplicis privilegii mariani cuique menti christianae obvium ac rationabile appareat;

e) Omnes christifideles invitantur ut effundant concordes preces ad Fautricem unionis christianae, ut tandem adimpleatur illud mandatum Christi: « ut sit unum ovile et unus Pastor »!

V - Notae et commentaria quae sequuntur ad id *unice* spectant ut auxilio possint esse ad recte ipsum textum huius Constitutionis diiudicandum. In ipsomet schemate definitivo, a Patribus approbato, possent retineri, una cum allegationibus Sacrae Scripturae, tantummodo paucissimae aliae allegationes et hoc etiam ne schema dogmaticum aspectum alicuius theseos doctoralis obtineat.

NOTAE

[1] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. I, p. 599: « vel ipsissima verba, quibus divinae Scripturae de increata Sapientia loquuntur, eiusque sempiternas origines repraesentant, consuevit tum in ecclesiasticis officiis, tum in sacrosancta Liturgia adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quae uno eodemque decreto cum Divinae Sapientiae incarnatione fuerant praestituta »;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Augustissimae Virginis,* 12 sept. 1897: Leonis XIII P. M. Acta, XVII, p. 285: [Deus] « eam enim ab aeterno ordinavit ut Mater Verbi fieret humanam carnem assumpturi; ideoque inter omnia, quae essent in triplici ordine naturae, gratiae, gloriaeque pulcherrima, ita distinxit, ut merito eidem Ecclesia verba illa tribuerit: " *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam* " [Eccli. 24, 5] »;

PIUS XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) p. 768: « Idcirco augusta Dei Mater, Iesu Christo, inde ab omni aeternitate " uno eodemque decreto " praedestinationis, arcano modo coniuncta... ».

[2] S. AUGUSTINUS, *De sancta virginitate,* VI, 6: PL 40, 399, CSEL 41, 240.

[3] S. AUGUSTINUS, *Sermo 25, De verbis Evangelii Matthaei XII,* 41-50, 7: PL 46, 938: « Maria portio est Ecclesiae, sanctum membrum, excellens membrum, supereminens membrum, sed tamen totius corporis membrum ».

[4] S. AMBROSIUS, *In Luc.* II, 7: PL 15, 1555 (1635-1636), CSEL 32/4, 45: Maria « bene desponsata, sed virgo quia est Ecclesiae typus »;

Cf. S. AUGUSTINUS, *Sermo 213,* 7: PL 38, 1064: « Mariae simillima est » Ecclesia. [Cf. MORIN G., O. S. B., *S. Aurelii Augustini Tractatus sive sermones inediti ex cod. Guelferbytano 4096,* Monaci 1917, p. 7];

S. AUGUSTINUS, *Sermo 25, De verbis Ev. Matthaei XII,* 41-50: PL 46, 938: « In ipsius typo [Ecclesiae] Maria virgo praecessit »; cf. DENIS M., *Sancti Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi Sermones inediti adiunctis quibusdam dubiis,* Vindobonae 1792, pp. 116-124; MORIN G., O. S. B., *S. Augustini Sermones post Maurinos reperti probatae dumtaxat auctoritatis nunc primum disquisiti...,* in: *Miscell. Agostiniana* (Studi e Testi, I), Romae 1930, p. 163.

[5] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: Leo-

nis XIII P. M. Acta, XV, p. 302: « ... verissime quidem Mater Ecclesiae atque magistra et regina Apostolorum... »;

BENEDICTUS XIV, Bulla aurea *Gloriosae Dominae,* 27 sept. 1748 [*Documentos Marianos,* n. 210]: « ... Catholica Ecclesia, Sancti Spiritus magisterio edocta, eamdem... tamquam amantissimam Matrem... semper professa est ».

[6] S. AUGUSTINUS, *Quaestiones Octoginta tres,* q. 11: PL 40, 14; *De Trin.* I, 13, c. 18: PL 42, 1032.

INNOCENTIUS III, *Sermo 28, In Assumptione B. M. V.*: PL 217, 581: « Oportebat enim, ut sicut per feminam mors intravit in orbem, ita per feminam vita rediret in orbem. Et ideo quod damnavit Eva, salvavit Maria, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret... ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954), pp. 634-635: « Si Maria, in spirituali procuranda salute, cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, *ex Dei placito sociata fuit,* et quidem simili quodam modo, quo Heva fuit cum Adam, mortis principio, consociata, ita ut asseverari possit nostrae salutis opus, secundum quandam " recapitulationem " [S. IRENAEUS, *Adv. haer.*, V, 19: PG 7, 1175 B] peractum fuisse, in qua genus humanum, sicut per virginem morti adstrictum fuit, ita per virginem salvatur... ».

[7] ALEXANDER VII, in Bulla *Sollicitudo omnium Ecclesiarum,* 8 dec. 1661, adhibuit formulam « eius animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius Filii humani generis *Redemptoris,* a macula peccati originalis praeservatam immunem » [cf. *Virgo Immaculata,* in: *Acta Congressus Mariologici-Mariani,* Romae anno 1954 celebrati, vol. II, Romae 1956, p. 219; Bulla *Ineffabilis Deus*: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. I, p. 602].

In ipsamet Bulla legitur: « Omnes pariter norunt quantopere solliciti fuerint Sacrorum Antistites vel in istis ecclesiasticis conventibus palam publiceque profiteri, sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam ob praevisa Christi Domini Redemptoris merita numquam originali subiacuisse peccato, sed praeservatam omnino fuisse ab originis labe, et IDCIRCO *sublimiori modo redemptam* » [SARDI V., *La solenne definizione del dogma dell'Immacolato concepimento,* Romae, 1905, II, p. 306].

In *Instrumento dogmaticae definitionis Immaculati Conceptus Beatae V. Mariae* legitur: « *gratia plenam, benedictam in mulieribus,* omnino nempe ab originis labe praeservatam, ET IDCIRCO SUBLIMIORI MODO REDEMPTAM » [SARDI V., *Op. cit.,* II, p. 454].

PIUS XII, Litt. Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: AAS 45 (1953) p. 581: « Facile cernimus Christum Dominum perfectissimo quodam modo divinam Matrem suam revera redemisse, cum, Ipsius meritorum intuitu, eadem a Deo praeservata esset a quavis hereditaria labe immunis ».

[8] In Lc. 1, maternitas divina proponitur Mariae [30-33], Maria difficultates exponit quas angelus solvit [34-37], et tunc demum Maria assentitur [38].

S. LEO MAGNUS, *Sermo 21,* c. 1: PL 54, 191: « Virgo regia Davidicae stirpis eligitur, quae sacro gravidanda foetu divinam humanamque prolem prius conciperet mente quam corpore ».

INNOCENTIUS III, *Sermo 12*: In Purificatione B. V. M.: PL 217, 506: « His ita peractis, statim Spiritus Sanctus advenit, et triplicem viam ante faciem Domini praeparavit. Prima fuit virginalis consensio... ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Octobri mense,* 22 sept. 1891: Leonis XIII P. M. Acta, XI, p. 303: « Filius Dei aeternus, quum, ad hominis redemptionem et decus, hominis naturam vellet suscipere, eaque re mysticum quoddam cum universo humano genere initurus esset connubium, non id ante perfecit quam liberrima consensio accessisset designatae Matris, quae ipsius generis humani personam quodammodo agebat ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: Leonis XIII P. M. Acta, XIV, p. 307: « Filius enim Dei aeternus sese inclinat ad homines, homo factus; assentiente vero Maria et *concipiente de Spiritu Sancto* ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Octobri mense*: ASS 24 (1891) p. 195. Virgineum consensum fuisse omnino liberum quamplurimi sancti, Patres et theologi affirmant. Cf. BOVER I. M., *Deiparae Virginis consensus corredemptionis ac mediationis fundamentum,* Matriti, 1942, pp. 245-248.

[9] Iuxta doctrinam Romanorum Pontificum, « FIAT » prolatum a B. Virgine in Annuntiatione fuit origo missionis et gloriae B. Virginis Matris et Reginae. Maria fuit sibi conscia se concipere Verbum Dei; fuit conscia loci et muneris quatenus est Mater Redemptoris et hominum; responsum dedit angelo prompte et nomine totius humanitatis faciens possibilem passionem, mortem et resurrectionem Christi; cum hoc « FIAT » facta est *mater spiritualis hominum.* Cf. *Notre-Dame,* « Les enseign. pontif. », p. [73], n. 701, 741, 214, 372, 381, 230, 648.

S. LEO MAGNUS, *Sermo 6 in Nativitate Domini*: PL 54, 213: « Generatio enim Christi origo est populi christiani, et natalis Capitis natalis est corporis ».

LEO XIII, Litt. Apost. *Parta humano generi,* 8 sept. 1901: Leonis XIII P. M. Acta, XXI, p. 158: « O quam suavis igitur, quam grata angelica salutatio accidit beatae Virgini, quae tum, cum Gabriel eam salutavit, SENSIT SE DE SPIRITU SANCTO CONCEPISSE Verbum Dei ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: Leonis XIII P. M. Acta, XVI, pp. 282-283: « Ipsa ad homines in sempiternum ruentes exitium Servatorem adduxit, iam tunc scilicet quum pacifici sacramenti nuncium, ab Angelo in terris allatum, admirabili assensu *loco totius humanae naturae,* excepit... inde simul elucent Mariae promerita de reconciliatione et salute nostra ».

S. PIUS X, Litt. Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: Acta Pii X, I, pp. 152-153: « An non Christi mater Maria? Nostra igitur et mater est... aeternum Dei Filium non ideo tantum concepit Virgo ut fieret homo, humanam ex ea assumens naturam; verum etiam ut, per naturam ex ea assumptam, mortalium fieret sospitator. ... In uno igitur eodemque alvo castissimae Matris et carnem Christus sibi assumpsit et *spiritale* simul corpus adiunxit, ex iis nempe coagmentatum *qui credituri erant* in eum. Ita ut Salvatorem habens Maria in utero, illos etiam dici queat gessisse omnes, quorum vitam continebat vita Salvatoris. Universi ergo, quotquot cum Christo iungimur, quique, ut ait Apostolus, *membra sumus corporis eius, de carne eius et ossibus eius,* de Mariae utero egressi sumus, tam-

quam corporis instar cohaerentis cum capite. Unde, spiritali quidem ratione ac mystica, et Mariae filii nos dicimur, et ipsa nostrum omnium mater est... ».

Eamdem ideam repetit Pius XII in sermone ad Congressum Marianum Canadensem, 19 iun. 1947: AAS 39 (1947) pp. 268-270.

Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) pp. 247-248: « Ipsa fuit, quae Christum Dominum, iam in virgineo gremio suo Ecclesiae Capitis dignitate donatum... edidit... Ipsa igitur, omnium membrorum Christi sanctissima Genitrix... ».

Ibid., p. 247: « Quaeque consensit " loco totius humanae naturae ", ut " quoddam spirituale matrimonium inter Filium Dei et humanam naturam " haberetur ».

Bover I. M., in *op. cit.* per plus quam 350 paginas probare conatur Deiparae Virginis consensum corredemptionis ac mediationis fundamentum esse. Et sane, angelus Virgini una cum divina maternitate humanam quoque salutem annuntiat, et Virgo, angelo respondens, humanam quoque salutem intendit ac spectat. Ulterius, Incarnatio est salutis exordium, et divina maternitas ad humanam salutem a Deo providenter ordinatur et fructum edit formaliter salutarem.

S. Ioannes Damascenus, *Homilia 1 in Nativ. B. V. M.*: PG 96, 671: « Maria divinae obsequens voluntati, deceptorem anguem ipsa decepit, ac mundo immortalitatem invexit ».

Nota sunt praeterea verba S. Leonis, *Sermo in Nativ. Domini,* c. 1: PL 54, 191: « *Prius mente quam corpore* » Virgo concepit.

Cf. etiam S. Augustinus, *Sermo 215,* 4: PL 38, 1074. Est consensus in Salvatorem incarnandum qui [Mt. 1, 21] « salvum faciet populum suum a peccatis eorum ».

Notum est auctores catholicos haud idem sentire quoad varios textus patristicos, qui in supra allegato opere P. Bover leguntur. Id potissimum dicendum quod attinet ad scripta S. Ephraem, de quo iure meritoque scribit Ricciotti: « Trattare degli scritti di S. Efrem è come mettersi a navigare in un mare le cui rive ancora non siano state tutte esplorate e sulla cui superficie s'intravedono minacciosi molti scogli: il mare è la quantità degli scritti, le rive sono il loro numero, gli scogli sono le interpolazioni e false attribuzioni » [cf. Ricciotti G., *S. Efrem Siro...,* Roma-Torino, 1925, p. 91].

[10] Cf. Lc. 2, 1-7; 2, 16-20; 22, 22-38; Mt. 1, 20-23; 2, 11. 13-15; Io. 19, 25-27.

Leo XIII, Litt. Apost. *Parta humano generi,* l. c. XXI, p. 159: Maria « mysteriis nostrae Redemptionis... *non adfuit tantum, sed interfuit* ».

Leo XIII, Litt. Encycl. *Iucunda semper*: l. c. XIV, p. 307: « Quum enim se Deo vel ancillam ad matris officium exhibuit vel totam cum Filio in templo devovit, utroque ex facto iam tum (!) consors cum eo exstitit laboriosae pro humano genere expiationis ».

S. Pius X, Litt. Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: Acta Pii X, I, p. 150: « Opus est omnino sanctissimam eius Matrem mysteriorum divinorum participem ac veluti custodem agnoscere, in qua, tamquam in fundamento post Christum nobilissimo, fidei saeculorum omnium exstruitur aedificatio ».

[11] Summi Pontifices loquendo de Maria sub cruce dicunt quod Maria exercebat actus fidei, spei et caritatis, ita unita amore doloribus Christi ut sit connexio inter compassionem Mariae et redemptionem; ipsa renuntiat iuribus maternis et offert sacrificium maternum, fitque nostra mater spiritualis. Paucis verbis: compassio Mariae connexionem habet cum redemptione, talique modo ut ipsa inde merito dici possit *corredemptrix,* et per modum unius recensentur fructus redemptionis Christi et compassionis Mariae.

En quidam textus:

Leo XIII, Litt. Apost. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: Acta Leonis XIII, XIV, pp. 307-308: « Concors cum eo exstitit laboriosae pro humano genere expiationis: ex quo etiam, in acerbissimis Filii angoribus et cruciamentis, maxime animo condoluisse dubitandum non est. Ceterum, praesente ipsa et spectante, divinum illud sacrificium erat conficiendum, cui victimam de se generosa aluerat... *stabat iuxta crucem Iesu Maria, Mater eius,* quae tacta in nos caritate immensa ut susciperet filios, Filium ipsa suum ultro obtulit iustitiae divinae, cum eo commoriens corde, doloris gladio transfixa ».

S. Pius X, Litt. Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: Acta Pii X, I, p. 153: « Ad haec, Deiparae sanctissimae non hoc tantum in laude ponendum est quod *nascituro ex humanis membris Unigenito Deo carnis suae materiam ministravit,* qua nimirum saluti hominum compararetur hostia; verum etiam officium eiusdem hostiae custodiendae nutriendaeque atque adeo, stato tempore, sistendae ad aram ».

Benedictus XV, Litt. Apost. *Inter sodalicia,* 22 mart. 1918: AAS 10 (1918) p. 182: « Ita cum Filio patiente et moriente passa est et paene commortua, sic materna in Filium iura pro hominum salute abdicavit placandaeque Dei iustitiae, quantum ad se pertinebat, Filium immolavit, ut dici merito queat, Ipsam cum Christo humanum genus redemisse ».

Pius XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus Redemptor,* 8 maii 1928: AAS 20 (1928) p. 178: « Praesens arrideat Virgo Dei Parens benignissima, quae, cum Iesum nobis Redemptorem ediderit, aluerit, apud crucem hostiam obtulerit, per arcanam cum Christo coniunctionem eiusdemque gratiam omnino singularem, Reparatrix item extitit pieque appellatur ».

Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis*: AAS 35 (1943), p. 247: « Ipsa fuit, quae vel propriae vel hereditariae labis expers, arctissime semper cum Filio suo coniuncta, eumdem in Golgotha, una cum maternorum iurium maternique amoris sui holocausto, nova veluti Eva, pro omnibus Adae filiis, miserando eius lapsu foedatis, Aeterno Patri obtulit ».

Afferri quoque potuissent, praeter testimonia Ss. Roberti Bellarmini et Petri Canisii, permultae aliorum theologorum auctoritates.

[12] Notum est plures Vicarios Christi constanter et consulto affirmasse Iesum Christum sanxisse Matrem suam nostram quoque esse Matrem, eamque testamento illo sollemni a Ioanne tradito [cf. Io. 19, 26-27], nobis in persona Discipuli dilecti reliquisse; cf. Unger D., O. F. M. Cap., *The Meaning of John 19. 26-27 in the Light of Papal Documents,* in: *Marianum* 21 (1959), pp. 186-221, ubi afferuntur testimonia Benedicti XIV, Pii VIII, Gregorii XVI, Pii IX, Leonis XIII, Benedicti XV,

Pii XI, Pii XII. Ex hisce quamplurimis testimoniis en quaedam tantummodo:

Leo XIII, Litt. Encycl. *Octobri mense*: ASS 24 (1891-92) p. 196: « ... talem de cruce praedicavit, quum *universitatem humani generis*, in Ioanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit... »;

Id., Epist. Apost. *Amantisimae voluntatis*, 14 apr. 1895: ASS 27 (1894/95) p. 592: « ... sanctissimam Dei Genitricem, quam *humano generi* Christus ipse e cruce reliquit atque attribuit matrem... »;

Id., Litt. Encycl. *Adiutricem populi*: ASS 28 (1895/96) p. 130: « Eximiae in nos caritatis [Christi] mysterium ex eo quoque luculenter proditur, quod moriens Matrem ille suam Ioanni discipulo matrem voluit relictam, testamento memori: " Ecce filius tuus ". In Ioanne autem, quod perpetuo sensit Ecclesia, designavit Christus personam *humani generis*, eorum in primis qui sibi ex fide adhaerescerent... »;

Benedictus XV, Litt. Apost. *Inter Sodalicia*, 22 mart. 1918: AAS 10 (1918) p. 182: « Liquet item, Virginem Perdolentem, utpote quae, a Iesu Christo *universorum hominum* Mater constituta... »;

Pius XI, Litt. Apost. *Explorata res*, 2 febr. 1923: AAS 15 (1923) p. 104: « ... Virgo perdolens redemptionis opus cum Iesu Christo participavit, et constituta *hominum Mater*, eos, sibi veluti testamento divinae caritatis commendatos, amplexa... »;

Id., Litt. Encycl. *Lux veritatis*, 25 dec. 1931: AAS 23 (1931) p. 514: « ... talem de cruce praedicavit, cum universitatem humani generis in Ioanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit » [citando Encycl. Leonis XIII, cf. supra];

Pius XII, Litt. Encycl. *Fulgens corona*, 8 sept. 1953: AAS 45 (1953) p. 584: « ... Mater nostra Maria nihil optatius habet, nihil iucundius, quam cum eos videt, quos sub Cruce Nati in eius vicem suscepit filios... »;

Id., *Epist. ad Em.mum Card. Al. Maglione*, 15 apr. 1942: AAS 34 (1942) p. 126;

Id., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui Sodalitatis internationalis " Filiarum Mariae Immaculatae "*, 17 iul. 1954: AAS 46 (1954) p. 494;

Ioannes XXIII, *Nuntius Radiophonicus VII Congressui Mariano Galliae*: *L'Oss. Rom.* 10-11 iul. 1961: « La sainte Ecriture, avec ce point très lumineux... qui vous conduit... au sommet sublime de la théologie mariale, Jésus au haut sur la croix: à ses pieds, Marie, la mère, et Jean, l'Apôtre de prédilection... »;

Id., *L'omaggio dei redenti alla Madre celeste*: *L'Oss. Rom.* 8 sept. 1960: « Il Nuovo Testamento incomincia, ben si può dire, con le parole del divino Inviato: " Angelus Domini nuntiavit Mariae ". Al termine, al vertice della comunicazione della Divinità con l'umanità, è Gesù il Redentore del mondo, il quale, poco prima della sua morte di croce, affida Maria all'Apostolo Giovanni dicendogli: " Ecco tua Madre ", e raccomandando il discepolo a Maria aggiunge: " Ecco il tuo figlio ". Il testamento del Signore è il suggello, la manifestazione più alta della vita della santa Chiesa... Nella vita del cristiano tutto dunque è illuminato da questa nota che tocca il cuore: Maria nostra Madre ».

Cf. KERRIGAN *A., O. F. M., Jo. 19, 23-27 in the Light of Johannine Theology and the Old Testament,* in: *Antonianum* 35 (1960) pp. 369-416.

[13] Act. 1, 14; 2, 1-4.

LEO XIII, Litt. Encycl. *Superiore anno,* 30 aug. 1884: Acta Leonis XIII, IV, p. 124: « Intuendum item in exemplum Apostolorum, qui maximum Spiritus Paracliti donum sibi promissum exspectaverunt, perseverantes unanimiter in oratione cum Maria Matre Iesu ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Adiutricem populi*: Acta Leonis XIII, XV, p. 302: « In Ioanne autem, quod perpetuo sensit Ecclesia, designavit Christus personam humani generis... Huius igitur singularis muneris et laboriosi partes ea suscepit obiitque magnanima, consecratis in Caenaculo auspiciis: christianae gentis primitias iam tum sanctimonia exempli, auctoritate consilii, solatii suavitate, efficacitate sanctarum precum admirabiliter fovit; verissime quidem mater Ecclesiae atque magistra et regina Apostolorum, quibus largita etiam est de divinis oraculis quae *conservabat in corde suo* ».

LEO XIII, Litt. Apost. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: Acta Leonis XIII, XIV, p. 308: « Quoniam vero humanae redemptionis sacramentum non ante perfectum erit quam promissus a Christo Spiritus Sanctus advenerit, ipsam idcirco in memori Caenaculo contemplamur, ubi simul cum Apostolis pro eisque postulans inenarrabili gemitu, eiusdem Paracliti amplitudinem maturat Ecclesiae, supremum Christi donum, thesaurum nullo tempore defecturum ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis*: AAS 35 (1943) p. 248: « Ipsa fuit, quae validissimis suis precibus impetravit, ut Divini Redemptoris Spiritus, iam in Cruce datus, recens ortae Ecclesiae prodigialibus muneribus Pentecostes die conferretur ».

[14] PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954) pp. 625-640. Hisce in litteris encyclicis quibus festum universale Mariae Reginae instituitur, huius regalitatis factum, tituli, natura explanantur. Regalitas Mariae eruitur ex Sacra Scriptura [Lc. 1, 30-35], ex traditione, ex ratione theologica: nempe ex divina maternitate et ex consortio cum Christo Rege. « Si Maria — scribit PIUS XII, *l. c.* p. 634 ss. — in spirituali procuranda salute, cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, ex Dei placito sociata fuit, et quidem simili quodam modo, quo Heva fuit cum Adam, mortis principio, consociata, ita ut asseverari possit nostrae salutis opus, secundum quandam " recapitulationem " peractum fuisse, in qua genus humanum, sicut per virginem morti adstrictum fuit, ita per virginem salvatur; si praeterea asseverari itidem potest hanc gloriosissimam Dominam ideo fuisse Christi matrem delectam " ut redimendi generis humani consors efficeretur "...; inde procul dubio concludere licet, quemadmodum Christus, novus Adam, non tantum quia Dei Filius est, Rex dici debet, sed etiam quia Redemptor est noster, ita quodam analogiae modo, Beatissimam Virginem esse Reginam non tantummodo quia mater Dei est, verum etiam quod nova veluti Heva cum novo Adam consociata fuit ».

Pag. 635: « Nullum igitur dubium est Mariam Sanctissimam digni-

tate sua super omnes res creatas excellere itemque super omnes post Filium suum obtinere primatum ».

[15] De tendentia « minimalistica » inter ipsos quosdam catholicos viros sparsa, qui potissimum sic dictam viam « ecclesiologicam » tenent, cf. e. g. PINSK J., *Grundsätzliche und praktische Erwägungen zur christlichen Verkündigung im Marianischen Jahr,* Berlin 1954;

GEISELMANN J. R., *Marien-Mythos und Marien-Glaube,* in: *Maria in Glaube und Frömmigkeit...,* 1954, pp. 39-91.

PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano,* Romae habito, 24 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 679: « Etsi verum est Beatissimam Virginem quoque, uti nos, Ecclesiae esse membrum, tamen non minus verum est eam esse Corporis Christi Mystici membrum PLANE SINGULARE ».

[16] In antiquitate christiana Maria solet nuncupari Eva qui titulus ex principio recirculationis seu parallelismi inter Mariam et Evam videtur esse desumptus. Testimonium huius adstat iam apud S. Iustinum (*Dialogus cum Triphone,* 100: PG 6, 710): « Et cum Eum Filium Dei esse... legamus... et ex Virgine hominem esse factum, *ut qua via initium orta a serpente inoboedientia accepit, eadem et dissolutionem acciperet...* ». Eodem autem principio suffultus S. Irenaeus Mariam explicite appellat *causam salutis* universi generis humani (*Adversus haereses,* III, c. 24, 4: PG 7, 959). Post Concilium Ephesinum ipsemet titulus *Mediatricis* vel, ut graeci aiunt, *Mesítes seu Mesetría,* Mariae attribuitur. Apud sat antiquum auctorem (quidam dicunt saec. v, sed certe ante saec. VIII) legitur: « Ipsa enim est caeli et terrae Mediatrix, quae unionem naturaliter peregit » (*Homilia V de laudibus S. Mariae Deiparae*: PG 43, 491). Qui titulus communior in dies evasit, uti videre est apud S. Andream Cretensem (PG 97, 866), S. Germanum Constantinopolitanum (*In Dormitione Deiparae*: PG 98, 362, 369), S. Ioannem Damascenum (*In Annuntiatione B. V. Mariae*: PG 96, 659), etc. Neque desunt SS. Patres qui Mariam salutant ceu « *Adiutricem Redemptoris* » (cf. *Encomium in Dormitionem S. Dominae Nostrae*: PG 86, 3294), vel *matrem viventium,* idque allegando Gen. 3, 15 (S. EPIPHANIUS, *Adversus haereses,* 78: PG 42, 727).

Quae omnia evoluta sunt a Theologis et a Summis Pontificibus, et creata est nomenclatura, ubi Maria vocatur mox *Mater spiritualis hominum,* mox *Regina caeli et terrae,* alia vice *Nova Heva, Mediatrix, Dispensatrix omnium gratiarum,* immo et *Corredemptrix.* Quod attinet ad titulum « Regina » cf. notam [14]; quoad titulum « Mater spiritualis », « Mater hominum » cf. notam [12]; quoad titulum « Corredemptrix », « Socia Christi Redemptoris » hic quaedam adiungenda sunt:

Iam saeculo x occurrit titulus *Redemptrix*: « Sancta redemptrix mundi, ora pro nobis ». Quando saeculo XV et XVI hic titulus usitatus evadit, et iam percipitur immediata cooperatio B. Virginis in opere nostrae redemptionis, vocabulo « Redemptrix » additur « con », et ita Mater Dei nuncupatur « corredemptrix », dum Christus « Redemptor » appellari pergit. Inde a saeculo XVII, titulus « Corredemptrix » communissime usurpatur non solum in operibus pietati ac devotioni inservientibus, verum

etiam in quamplurimis tractatibus theologicis [cf. CAROL J., *De corredemptione Beatae Virginis Mariae,* Romae, 1950, p. 482].

Quod vero attinet ad Romanos Pontifices, occurrit in quibusdam textibus S. Pii et Pii XI, in contextibus minoris ponderis: cf. ASS 41 (1908) p. 409; AAS 6 (1914) pp. 108 s.; *L'Osserv. Rom.,* 29-30 apr. 1935.

PIUS XII consulto vitare voluit hanc expressionem adhibendo frequenter formulas « Socia Redemptoris », « Generosa Redemptoris Socia », « Alma Redemptoris Socia », « Socia in Divini Redemptoris opere ».

Consortium Mariae cum Iesu in oeconomia nostrae salutis saepe saepius a Summis Pontificibus extollitur: « ad magnam Dei Matrem eamdemque reparandi humani generis consortem » [LEO XIII, Const. Apost. *Ubi primum,* 2 febr. 1898: Acta Leonis XIII, XVIII, p. 161];

PIUS XI, Alloc. *peregrinantibus e dioecesi Vicent.*: *L'Osserv. Rom.* 1 dec. 1933: « Il Redentore non poteva, per necessità di cose, non associare la Madre Sua alla Sua opera, e per questo noi la invochiamo col titolo di *Corredentrice...* »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 634: « Si Maria, in spirituali procuranda salute cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, ex Dei placito *sociata* fuit... ».

Praeter titulos allatos adsunt quamplurimi alii, quibus a christifidelibus Maria salutatur.

LEO XIII, Litt. Encycl. *Supremi Apostolatus,* 1 sept. 1883: Acta Leonis XIII, III, p. 282: « Veteris et recentioris aevi historiae, ac sanctiores Ecclesiae fasti publicas privatasque ad Deiparam obsecrationes vota commemorant, ac vicissim praebita per Ipsam auxilia partamque divinitus tranquillitatem et pacem. Hinc insignes illi tituli, quibus Eam catholicae gentes christianorum Auxiliatricem, Opiferam, Solatricem, bellorum potentem Victricem, Paciferam consalutarunt ».

Cf. PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794 [*Documentos Marianos,* n. 230]: « Item [doctrina] quae vetat, ne imagines, praesertim beatae Virginis, ullis titulis distinguantur, praeter denominationibus, quae sint analogae mysteriis, *de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio;* quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: temeraria, piarum aurium offensiva, *venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa* ».

[17] Perlustranti *Appendicem voluminis II Actorum et Documentorum Concilio Vaticano II apparando* (pp. 131-140) apparebit *plus quam 500* Episcopos et Praelatos ex omnibus quinque partibus mundi postulasse definitionem sollemnem alicuius socialis muneris B. Virginis, et potissimum eius universalis mediationis quoad gratias. Et sane, ut scribit P. DE ALDAMA, S. I., *Sacrae Theologiae Summa,* III, Matriti 1956, p. 419: « B. Virginem Mariam esse mediatricem *aliquo vero sensu,* idque ex titulo omnino speciali prae aliis Sanctis, *est de fide ex magisterio ordinario.* Recte usurpari titulum Mediatricis, *est certum ex multiplici usu Romanorum Pontificum, et Liturgiae;* nec de hoc licet dubitari ». Et iterum (p. 427): « Mediationem Mariae quoad gratias dispensandas esse omnino specialem ac mediationi Sanctorum longe antecellere, videtur esse de fide ex magi-

sterio ordinario. *Id referri ad omnes gratias generali modo, est saltem doctrina catholica* ». Simili modo alii probati auctores loquuntur.

En nonnulla testimonia ex documentis Pontificiis:

Pius IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: Pii IX P. M. Acta, pars I, vol. I, p. 617: « Totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum mediatrix et conciliatrix »;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Supremi Apostolatus*: Leonis XIII P. M. Acta, III, pp. 280-281: « Magnam Dei Parentem Mariam Virginem, quae pacis nostrae apud Deum sequestra et caelestium administra gratiarum, in celsissimo potestatis est gloriaeque fastigio in caelis collocata, ut hominibus ad sempiternam illam civitatem per tot labores et pericula contendentibus patrocinii sui subsidium impertiat »;

Id., Litt. Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: Leonis XIII P. M. Acta, XIV, p. 309: « Non alia nimirum nisi hac de qua dicimus conciliationis et deprecationis lege, a sancto Bernardino Senensi in hanc sententiam expressa: « Omnis gratia quae huic saeculo communicatur, triplicem habet processum. Nam a Deo in Christum, a Christo in Virginem, a Virgine in nos ordinatissime dispensantur »;

Id., Litt. Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: Leonis XIII P. M. Acta, XV, p. 303: « Ipsam dominam nostram, ipsam reparatricem totius orbis, ipsam donorum Dei esse conciliatricem »;

Id., *Ibid.*: « Quae sacramenti humanae redemptionis patrandi administra fuerat, eadem gratiae ex illo in omne tempus derivandae esset pariter administra »;

Id., Litt. Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: Leonis XIII P. M. Acta, XVI, p. 283: « Ipsa est de qua natus est Iesus, vera scilicet eius Mater, ob eamque causam digna et peraccepta ad *Mediatorem Mediatrix* »;

Id., Litt. Apost. *Parta humano generi,* 8 sept. 1901: Leonis XIII P. M. Acta, XXI, pp. 159-160: « Sic potentissima Virgo, Mater, quae *olim cooperata est caritate ut fideles in Ecclesia nascerentur,* sit etiam nunc nostrae salutis media et sequestra »;

S. Pius X, Litt. Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: Pii X P. M. Acta, I, pp. 153-154: « Ex hac autem Mariam inter et Christum communione dolorum ac voluntatis, *promeruit* illa *ut reparatrix perditi orbis dignissime fieret,* atque ideo universorum munerum dispensatrix quae nobis Iesus nece et sanguine comparavit (...) Pro ea, quam diximus, dolorum atque aerumnarum Matris cum Filio communione, hoc Virgini augustae datum est, ut sit *totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum mediatrix et conciliatrix* »;

Benedictus XV, Litt. Apost. *Inter sodalicia,* 22 mart. 1918: AAS 10 (1918) p. 182: « Quas e Redemptionis thesauro gratias omne genus percipimus, eae ipsius Perdolentis Virginis veluti e manibus ministrantur »;

Pius XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus,* 8 maii 1928: AAS 20 (1928) p. 178: « Cuius Nos confisi apud Christum deprecatione, qui unus cum sit « Mediator Dei et hominum », suam sibi Matrem adsciscere voluit peccatorum advocatam gratiaeque ministram ac mediatricem »;

Pius XII, Epist. ad Em.mum Card. Al. Maglione, *Superiore anno,*

15 apr. 1940: AAS 32 (1940) p. 145: « Quandoquidem autem, ut divus Bernardus asseverat, " sic est voluntas eius [Dei], qui totum nos habere voluit per Mariam ", ad Mariam confugiant omnes, ad eius sacratissimam aram preces, lacrimas, dolores afferant, ab eademque lenimenta ac solacia petant. Quod semper maiores nostri, ut historia loquitur, in trepidis rebus dubiisque temporibus, uberi cum fructu, facere sollemne habuere, id et nos in praesentissimo periculo, quo angimur, fidentes eorum vestigia ingressi, peragere ne desistamus. Tanta enim Beata Virgo apud Deum pollet gratia, tanta apud Unigenam suum potentia fruitur, ut quisquis, egens opis, non ad eam recurrat, nullo is alarum remigio, ut Aligherius concinit, volare conetur. Ea siquidem potentissima Dei Parens est, et, quod dulcissime sapit, nostra itidem amantissima Mater... ».

Beatissima Virgo aliquoties dicitur Mediatrix ad Mediatorem Christum, alias ad Deum. In Constitutione utraque formula adhibita est. Dicitur etiam quod intercedit per Christum, idque iuxta declarationem Concilii Tridentini de intercessione sanctorum: in sessione XXV, Decr. *De purgatorio,* dictum est: « Bonum atque utile esse, suppliciter eos [sanctos] invocare et ob beneficia impetranda a Deo *per Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum,* qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes opem auxiliumque confugere »: DENZ. 984.

Patres itaque aiunt « *ob beneficia per Christum impetranda* ». Unde, beata Virgo cum aliis sanctis est intercedens mediate, per Christum scilicet: inde intelligitur quare Ecclesia omnes orationes suas claudat hoc modo: *Per Dominum nostrum Iesum Christum...*

[18] Cf. Rom. 1, 10; Eph. 1, 15; Phil. 1, 3-4; Col. 1, 3 et 9; 1 Th. 1, 2-3; 2 Tim. 1, 1.

[19] Cf. Rom. 15, 30; 2 Cor. 1, 11; Eph. 6, 18-19; 1 Th. 5, 25; 2 Th. 3, 1; Hebr. 13, 18.

[20] LEO XIII, Litt. Encycl. *Fidentem piumque*: Acta Leonis XIII, XVI, p. 282: « Certissime quidem perfecti Conciliatoris nomen et partes alii nulli conveniunt quam Christo, quippe qui unus, homo idem et Deus, humanum genus summo Patri in gratiam restituerit... At vero, *si nihil prohibet,* ut docet Angelicus, *aliquos alios secundum quid dici mediatores inter Deum et homines, prout scilicet cooperantur ad unionem hominis cum Deo dispositive et ministerialiter,* cuiusmodi sunt angeli sanctique caelites, prophetae et utriusque testamenti sacerdotes, profecto eiusdem gloriae decus Virgini excelsae cumulatius convenit. Nemo etenim unus cogitari quidem potest, qui reconciliandis Deo hominibus parem atque illa operam vel umquam contulerit, vel aliquando sit collaturus... ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: AAS 45 (1953) pp. 581-582: « Immerito igitur acatholici et novatores non pauci hac etiam de causa nostram reprehendunt atque improbant erga Deiparam Virginem pietatem, quasi nos aliquid ex cultu uni Deo ac Iesu Christo debito subducamus; cum contra, quidquid honoris venerationisque caelesti Matri nostrae tribuimus, id procul dubio in Divini eius Filii decus redundet, non modo quod ex ipso omnes gratiae omniaque dona, vel excelsa, ut e primo fonte oriuntur, sed etiam quod " gloria filiorum patres eorum "».

PIUS XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui Sodalitatis internatio-*

nalis " Filiorum Mariae Immaculatae ", Romae habito, 17 iul. 1954: AAS 46 (1954) p. 492: « C'est pour devenir la Mère de Dieu qu'elle a reçu de son divin Fils tous les dons de la nature et de la grâce. Voilà pourquoi le culte de la Vierge, si du moins on le comprend bien, loin de rien ôter à la gloire de Dieu, remonte immédiatement à Lui, l'Auteur de tout bien, qui l'a voulue si grande et si pure ».

[21] Dum non est difficultas admittendi Mariam esse mediatricem omnium gratiarum quatenus associata fuit Christo in illis acquirendis (utique abstractione facta a quaestione an *immediate* vel *mediate, directe* vel *indirecte,* in *actu primo active* recipiendo vel alio modo...), variae quaestiones surgunt si gressum faciamus ad Mediatricem quatenus *distribuit* gratias, idque potissimum quoad earum *universalitatem.* Quod Maria potest nobis omnes gratias impetrare, clarum est. Quod autem *nulla gratia datur nisi interveniat* Maria, alia est res: venit enim quaestio de interventu *directo* et *indirecto, de Veteri Testamento* et de gratiis quae conferuntur in Sacramentis. Itaque in omnibus istis aliisque quaestionibus permittenda est libertas scholis catholicis disputandi, asserendo modo valde generali quod in omnibus gratiis quae conferuntur *adest materna caritas* Mariae, saltem iuxta illud S. Augustini initio allegatum « *cooperata est caritate,* ut fideles in Ecclesia nascerentur », et ut iugiter nascantur. In Litt. Encycl. *Octobri mense* (ASS 24, p. 195 s.) LEO XIII adhibet formulam « ... nihil prorsus de permagno illo omnis gratiae thesauro, quem attulit Dominus... nihil nobis nisi per Mariam, Deo sic volente, impertiri... ». In Subcommissione haud defuerunt qui voluissent hanc formulam in Const. adhibere. Sane, haec formula *exclusiva* fundamentum habet in documentis pontificiis et doctrina theologorum. At, magis placuit formulam genericam expressam ab ipso LEONE XIII, in Litt. Apost. *Parta humano,* et supra allatam (cf. etiam ASS 34, p. 195) adhibere: « ... Virgo Mater quae *olim cooperata est caritate* ut fideles in Ecclesia nascerentur, sit etiam nunc nostrae salutis media et sequestra ».

[22] Ita erronee cogitant haud pauci protestantes: cf. e. gr. MAURY P., *Le protestantisme et la Vierge Marie,* Paris, 1950, p. 65. Videsis BALIC C., O. F. M., *La mariologia es punto de convergencia o de divergencia para la unión?* in: *Ante el II Concilio Ecuménico Vaticano,* Burgos 1960, pp. 232-250; ID., *Maria e il movimento ecumenico,* in: BOYER C., *Il problema ecumenico oggi,* Brescia 1961, pp. 547-562.

[23] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: DENZ. 1691.

[24] CONC. TRIDENT., Sess. VI, Decr. *de iustificatione*: DENZ. 833;

S. AUGUSTINUS, *De natura et gratia,* c. 36, n. 42: PL 44, 267: « Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi volo quaestionem: (unde enim scimus quid ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quae concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum?): hac ergo Virgine excepta, si omnes illos sanctos et sanctas, cum hic viverent, congregare possemus et interrogare utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: Acta Leonis XIII, XIV, 310: « Eam salutamus, quae *gratiam apud Deum invenit,*

singulariter ab illo *plenam gratia,* cuius copia ad universos proflueret ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 636: « Iam in primo temporis momento, quo concepta fuit, tali gratiarum abundantia repletam fuisse, ut Sanctorum omnium gratiam superaret ».

[25] Cf. DENZ. 6, 13, 20, 111A, 144, 148, 214, 218, 256, 290, 429.

[26] *Sacramentarium Gregorianum* [quod Hadrianus I misit Carolo Magno inter annum 784-790] in die Assumptionis sequentem habet orationem: « Veneranda nobis, Domine, huius est diei festivitas, in qua sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quae filium tuum Dominum nostrum de se genuit incarnatum ». Cf. C. BALIC, O. F. M., *Testimona de assumptione beatae Virginis Mariae ex omnibus saeculis,* pars I, Romae 1948, p. 155.

Beatissimam Virginem mortem subiisse temporalem et ad similitudinem Filii sui resurrexisse, antiquissima et communissima est Ecclesiae doctrina. Plus quam tertia pars petitionum quae ad Sanctam Sedem delatae sunt ut definiatur Assumptio, definitionem quoque mortis Deiparae expostulant; dimidia vero pars talium petitionum intimam relationem ponunt inter mortem et Assumptionem. At, hisce ultimis annis incoepit divulgari sententia B. Virginem *abiisse* et non *obiisse.* Quae sententia nitebatur potissimum quadam relatione privata ex qua deducebatur ipsum Vicarium Christi [PIUM XII] haud tenere traditionalem Ecclesiae doctrinam hac in re. En quid dicendum circa mentem Romanorum Pontificum hisce ultimis decenniis hac in re:

PIUS XI et IOANNES XXIII docent B. Virginem mortuam esse; idem saltem implicite docuit ipsemet PIUS XII. Et re quidem vera:

PIUS XI, *Allocuzione nella lettura del Decreto de Tuto per la canonizzazione della Beata Thouret* [trad. it. *L'Oss. Rom.,* 16 aug. 1933, p. 1]: « Con l'assiduità nella preghiera si deve fare di Maria la quotidiana mediatrice, la nostra vera avvocata, sicchè possiamo sperare che Ella, assunta nella gloria del Cielo, nell'ora del nostro trapasso, che fu pure il suo — *poichè Ella pure fece questo passo, essendo in Lei non la grazia di creazione, ma la grazia di Redenzione, la quale non conferiva immortalità vera e propria* — possa Ella essere nostra avvocata presso la divina bontà e misericordia »;

IOANNES XXIII, Litt. Apost. in *L'Oss. Rom.,* 1 oct. 1961, p. 2: « L'immagine soave di Maria si irradia e si accende nella suprema esaltazione. Che bella scena la dormizione di Maria, così come i cristiani di Oriente la contemplano: Essa è distesa nel sonno placido della morte e Gesù è accanto a Lei, e tiene presso il suo petto come un bambino l'anima della Vergine, ad indicare il prodigio della immediata risurrezione e glorificazione », ... « Il mistero dell'Assunta ci mantiene familiari al pensiero della nostra morte... »;

Card. A. OTTAVIANI, in: *Acta Pontificiae Academiae Marianae Internationalis,* I, Romae 1961, p. 63 [cf. *L'Oss. Rom.,* 18 dec. 1961, p. 7]: « Non bisogna però confondere il magistero autentico con le voci incontrollate o le fantasie per le quali si attribuisce a questo o a quel Sommo Pontefice un'idea o un'espressione non controllabile. Si è sparsa, per esem-

pio, la voce che il compianto Pontefice Pio XII avrebbe espresso le sue preferenze per la sentenza di coloro che ritengono che l'Assunzione della Vergine non sia stata una risurrezione anticipata, ma una traslazione nei cieli senza la morte su questa terra: " abiit, et non obiit ". Per quanto mi consta, il compianto Pontefice non era di questa idea: è vero, anzi, il contrario. Questa sentenza del resto toglierebbe qualche cosa a quella cooperazione, per la quale la Vergine è detta *Alma Socia Redemptoris.* Come poteva Ella non subire, anche se non dovuta, la morte, se la volle subire il suo divin Figliuolo? Invece è così bello vedere in tutte le fasi del ciclo redentivo il parallelo degli eventi che congiunsero la Madre al Figlio divino! A questo accennava Pio XII nella *Munificentissimus Deus,* quando asseriva: " ... parique modo haud difficile iisdem [ossia ai fedeli] fuit, assentiri Magnam etiam Dei Matrem, quemadmodum iam Unigenitum suum, ex hac vita decessisse " ».

Traditio antiquissima et constans qua nititur Orientis et Occidentis christiani doctrina de morte B. V. Mariae non est « mere historica », sed etiam, immo potissimum, « theologica »; illa nempe traditio quae « per se ipsam » dedit Pio XII certissimum argumentum pro veritate Assumptionis dogmaticae definienda. Et si valor huius Traditionis in casu mortis B. Virginis ad nihilum reduceretur, tunc, ut iure meritoque scribit P. Colosio J., O. P., *Due pubblicazioni su Dionigi Areopagita,* in: *Rivista di ascetica e mistica,* 5 (1960) p. 202: « Per coerenza, vorremmo che questi teologi applicassero questo medesimo criterio a tanti altri casi del genere... ed allora si accorgerebbero che dobbiamo riformare o certe parti della dottrina comune o il loro non giusto criterio sull'argomento di tradizione ».

[27] In traditione christiana variae rationes allatae sunt ad illustrandum factum mortis B. V. Mariae [cf. Balic C., *Testimonia de assumptione Beatae Virginis Mariae ex omnibus saeculis,* II, Romae 1950, « Index analyticus », pp. 496-499].

« ... non fuit decens — scribit S. Bonaventura, *In III Sent.,* d. III, a. 2, q. 3, ad 3 [ed. Quaracchi, t. III, p. 78 b] — Filium Dei habere matrem immortalem, cum ipse esset mortalis ».

Alii vero dicunt quod mortua est ne Christo maior forte videretur... [cf. Balic, *op. cit.*]: « decuit enim eam in hoc esse suo Filio similem » [Balic, *Ibid.,* II, p. 239]; « quidquid autem fuit in Christo ut puro homine, etiam tribuendum est beatae Virgini, quae etiam sponte posuit animam et assumpsit poenalitates, ne Christo maior esse videretur et cooperaretur ad nostram redemptionem » [*Ibid.,* II, pp. 94-95]. Marcellinus Siuri [m. 1734], post Frances de Urrutygoiti [m. 1682], refert quemdam auctorem hispanum, immortalitatem Deiparae propugnantem, a sacro Inquisitionis tribunali damnatum fuisse: Universa Ecclesia enim tenet Mariam mortem subiisse temporalem etiam « ut *Filio conformaretur;* congruum enim erat ut sicut Iesus morti se subiecit in redemptionem humani generis, ita et quod Mater electa *in redemptionis cooperatricem* similiter morti subiaceret ». Et Cl. A. subiungit: « Quam rationem conformitatis cum Filio tanti faciendam a Matre existimo quod si ei optio daretur, potius eligeret mori ut Filio conformaretur, quam sine morte ad gloriam transferri, et tanti fieri a Filio matrem crediderim quod si in alio

ordine rerum voluisset sine propria morte genus humanum redimere Matrem quoque a morte immunem fecisset » [*Ibid.*, II, pp. 240-241].

Per se patet factum mortis B. Virginis non propter solas has similesque rationes, sed *potissimum* propter constantem et communissimum consensum Ecclesiae docentis et discentis, ut factum certum *admitti.*

[28] PIUS XII, Const. dogm. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) p. 770.

[29] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano,* 24 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 679: « Beata Dei Genitrix, quippe quae ipsa quoque ab Adamo descendat, nullum habet privilegium nullamque gratiam quam non debeat Filio suo, generis humani Redemptori; atque adeo, Matris excelsa dona mirantes ac rite celebrantes, ipsius Filii divinitatem, bonitatem, amorem, potentiam miramur et celebramus, neque umquam Filio displicebit, quidquid in laudem Matris, ab ipso tot gratiis cumulatae, fecerimus ».

[30] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: Acta Pii IX, pars I, vol. I, p. 598: « Venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum, quem de corde suo aequalem sibi genitum tanquam seipsum diligit, ita dare disposuit ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris et Virginis Filius, et quam ipse Filius substantialiter facere sibi matrem elegit, et de qua Spiritus Sanctus voluit et operatus est, ut conciperetur et nasceretur ille, de quo ipse procedit ».

[31] In professione oblata a Nicephoro, Patriarcha Constantinopolitano, et accepta a Leone III, claris verbis integritas corporalis B. Virginis in partu affirmatur: « Virginem quoque, quae *supernaturaliter et ineffabiliter pepererat,* post partum virginem conservavit, virginitatem illius secundum naturam nulla ex parte demutata aut labefactata » [DENZ. 314, n. 3]. In Epistola S. LEONIS, quam Patres Concilii Oecumenici IV susceperunt clamantes Petrum per Leonem locutum esse, legitur: « Nova autem nativitate generatus: quia INVIOLATA VIRGINITAS concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit... Quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis » [DENZ. 144].

In CONC. LATERANENSI, sub Martino I habito [quod licet non sit oecumenicum sensu technico, tamen mentem Ecclesiae, tam latinae quam graecae manifestat], expresse condemnatur anathemate qui virginitatem in partu nollet confiteri: « Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei genitricem sanctam semper Virginem et immaculatam Mariam utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Padre ante omnia saecula natus est, in ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et INCORRUPTIBILITER eam [eum?] genuisse, indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate, condemnatus sit » [DENZ. 256].

S. AMBROSIUS, *De institutione Virginis et S. Mariae virginitate perpetua,* c. 8: PL 16, 334: « Porta igitur Maria, per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, et genitalia virginitatis non solvit. Mansit intemeratum septum pudoris, et inviolata integritatis duravere signacula, cum exiret ex virgine... ».

Idem etiam docent S. AUGUSTINUS, *Epist. 137 ad Volusianum,* c. 2,

n. 8: PL 33, 519; S. HIERONYMUS, *Epist. 48,* 21: PL 22, 510, aliique plures SS. Patres. Quae quidem Traditionis christianae testimonia sic paucis verbis exprimit PETAVIUS, *De Incarnatione,* lib. 14, c. 6 [*Opera omnia,* VII, Parisiis, 1876, p. 76]: « Illud tamen ex Patrum omnium decreto pro certo tenendum est, quod catholica universa profitetur Ecclesia, beatissimam Virginem, hoc quidquid sit, quo a maritatis discerni virgines possunt, illibatum in partu integrumque retinuisse ».

Et communiter docetur hanc doctrinam esse tenendam fide divina et catholica. At, nonnulli moderni auctores putant virginitatem B. Virginis in partu haud consistere in aliqua incorruptibilitate, et virginitatem in partu dicunt univocam esse cum virginitate ante partum. Cf. MITTERER A., *Dogma und Biologie der heiligen Familie,* Wien 1952, pp. 122-124; GALOT J., S. I., *La virginité de Marie et la naissance de Jésus,* in *Nouvelle Revue Théologique,* 92 (1960) ,pp. 449-470.

[32] *Praefatio de Beata Maria Virgine.*

[33] S. GERMANUS CONSTANTINOPOLITANUS, *In Sanctae Dei Genitricis dormitionem, Sermo 1*: PG 98, 346-347: « Neque fieri poterat, ut quae Dei capax vasculum esses, emortuum corpus corrumpente difflueres pulvere » [347]; « Tu iuxta quod scriptum est, speciosa es, tuumque illud corpus virginale, totum sanctum est, totum castum, totum Dei domicilium; ut ideo quoque a resolutione in pulverem deinceps sit liberum... » [346]. « Quia enim is, qui in te fuerat exinanitus, Deus erat a principio, ac vita saeculis antiquior; utique *par quoque* erat ut Vitae Mater, Vitae pariter contubernalis fieret; dormitionemque somni instar susciperet; ac migrationem haud secus atque expergefactionem, ceu Vitae Parens, subiret... » [347].

S. IOANNES DAMASCENUS, *Homilia 2 in dormitione B. V. M.,* n. 14: PG 96, 741 [BALIC C., O. F. M., *Testimonia de assumptione B. V. Mariae ex omnibus saeculis,* pars prior: Ex aetate ante Concilium Tridentinum, Romae 1948, p. 89]: « Necesse enim fuit divinum illud domicilium... penetralibus terrae minime concludi, sed sicut sanctum illud incorruptumque corpus ex ipsa [assumptum et] cum Deo Verbo hypostatice coniunctum tertia die e monumento surrexit, sic etiam ipsam e sepulchro eripi, Matremque ad Filium transmigrare... *Necesse* fuit eam quae Deum Verbum uteri sui hospitio exceperat in tabernacula Filii sui deferri... *Necesse* fuit eius quae in partu virginitatem sine labe servaverat incorruptum etiam post mortem corpus servari. *Necesse* fuit eam quae Creatorem ut infantem sinu gestaverat in divinis degere tabernaculis. *Necesse* fuit Sponsam quam Pater sibi desponsaverat, caelestibus immorare thalamis. *Necesse* fuit eam quae Filium suum in cruce conspiciens, gladium quem pariendo effugerat, pectore tunc exceperat, Ipsum Patri considentem spectare oculis. *Necesse* fuit Dei Matrem ea quae Filii essent possidere, et ut Matrem Dei et ancillam coli ab omni creatura ».

Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) pp. 758 ss.; ubi afferuntur argumenta Patrum et theologorum, inter quos liceat afferre S. BELLARMINUM qui ait [p. 766]: « Et quis, obsecro, credere posset, arcam sanctitatis, domicilium Verbi, templum Spiritus Sancti corruisse? Exhorret plane animus meus vel cogitare car-

nem illam virgineam, quae Deum genuit, peperit, aluit, gestavit, vel in cinerem esse conversam, vel in escam vermibus traditam ».

Et S. FRANCISCUS SALESIUS adiungit [*Ibid.*]: « Quinam filius, si posset, matrem suam ad vitam non revocaret, atque eam post mortem in Paradisum non adduceret? ». Utique, concludit S. ALPHONSUS [*Ibid.*]: « Iesus Mariae corpus post mortem corrumpi noluit, cum in suum dedecus redundaret virginalem eius carnem in tabem redigi, ex qua suam ipsemet carnem assumpserat ».

[34] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: Acta Pii IX, pars I, vol. I, pp. 597-598: « Quapropter illam longe ante omnes Angelicos Spiritus, cunctosque Sanctos caelestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirifice cumulavit, ut ipsa ab omni prorsus peccati labe semper libera, ac tota pulchra et perfecta, eam innocentiae ac sanctitatis plenitudinem prae se ferret, qua maior sub Deo nullatenus intelligitur, et quam praeter Deum nemo assequi cogitando potest ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 635: « Nullum igitur dubium est Mariam Sanctissimam dignitate sua omnes res creatas excellere itemque super omnes post Filium suum obtinere primatum ».

Cf. S. BONAVENTURA, *In III Sent.,* d. 9, a. 1, q. 3, in sol. [ed. Quaracchi III, 206 a]: « Quoniam [Maria] excellentissimum nomen habet, ita quod excellentius purae creaturae convenire non potest, ideo non tantum debetur ei honor *duliae,* sed *hyperduliae...* Ex hoc enim quod Mater Dei est, praelata est ceteris creaturis, et eam prae ceteris decens est honorari et venerari ».

[35] PIUS VII, Breve *Quod divino,* 24 ian. 1806 [*Documentos marianos,* n. 235]: « Quod divino afflata spiritu beatissima ac gloriosa Dei Genetrix Virgo Maria de se ipsa praenuntiavit generationes omnes beatam illam nuncupaturas, id sane non modo prioribus Ecclesiae saeculis impletum novimus, cum toto terrarum orbe ad eius honorem templa aedificata fuerint, atque arae erectae, verum etiam aucta quotidie magis fidelium pietate erga amantissimam Parentem nostram, ac gratiarum omnium dispensatricem, maiori semper devotionis ardore, alia aliis successerint monumenta pietatis et quaedam praesertim loca inscrutabili Dei consilio, constituta sint, in quibus peculiari beatae Virginis intercessione quaedam mira veniunt, quae in aliis aeque contigisse novimus ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: AAS 45 (1953) p. 582: « ... inde ab antiquissima Ecclesiae aetate, hoc doctrinae caput [scilicet doctrina de cultu B. V. Mariae] cotidie magis inclaruit, ac cotidie latius viguit cum apud sacros Pastores, tum in mente animoque christianae plebis ».

Cf. Decreta CONC. NICAENI II et CONC. TRID. de sacris imaginibus sive Christi sive « intemeratae dominae nostrae sanctae Dei genitricis », sive sanctorum in genere: « honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant... » [DENZ. 302, 986].

[36] BENEDICTUS XIV, Bulla aurea *Gloriosae Dominae,* 27 sept. 1748 [*Documentos Marianos,* n. 210]: « Gloriosae Dominae, Dei Genitricis Mariae cultum ac venerationem, Dei manifesta voluntate ac veraci semper

Ecclesiae spiritu, magnopere commendari, nec minus iuste quam fructuose eidem a fidelibus exhiberi, adeo manifestum esse nòn dubitamus, ut ad christianorum corda religioso devotionis studio erga eam inflammanda apostolicae adhortationes Nostrae superfluae propemodum fore videantur. Sicut enim omnipotens Deus hanc virginem electam ex millibus, et ad ineffabilem divinae maternitatis dignitatem Angelo nuntiante evectam, gratiae suae donis abundantius prae ceteris omnibus puris creaturis replevit, ac splendidissimis gloriae coronis super alia omnia manuum suarum opera decoravit; sic etiam Catholica Ecclesia, Sancti Spiritus magisterio edocta, eamdem, et tamquam Domini ac Redemptoris sui Parentem caelitus ac terrae Reginam impensissimis obsequiis colere, et tamquam amantissimam Matrem, extrema, Sponsi sui morientis voce sibi relictam, filialis pietatis affectu prosequi studiosissime semper professa est ».

Leo XIII, Litt. Encycl. *Augustissimae Virginis Mariae,* 12 sept. 1897: Acta Leonis XIII, XVII, p. 285: « Augustissimae Virginis Mariae foveri assidue cultum et contentiore quotidie studio promoveri quisque perspiciet, qui secum reputaverit, quam excelso dignitatis et gloriae fastigio Deus ipsam collocavit ».

Pius XII, *Nuntius Radioph. Christifidelibus datus ob conventum marialem e tota Argentina in urbe Luján coadunatum*: AAS 39 (1947) p. 628: « El culto a la Madre de Dios, por Ella misma profetizado cuando anunció: " Beatam me dicent omnes generationes ", es un *elemento fundamental* en la vida cristiana... Honremosla, pues, reconociendo el brillo sin par de su hermosura, los primores de su bondad y lo irresistible de su poder; por la excelsitud de sus virtudes y por la dignidad incomparable de su misión, reverenciémosla proclamando su grandeza, manifestándole nuestro respeto y pidiéndole su intercesión; finalmente, imitémosla sin cejar en tan noble empeño... ».

Pius XII, Epist. Apost. *Ex hoc,* 25 mart. 1950: AAS 42 (1950) p. 717: « " Ex hoc, ut ait Sanctus Bonaventura, quod Virgo Maria effecta est Dei Mater, est effecta Mater omnium creaturarum "; idcirco, tantae Parenti dicata, plurima per orbem surgunt Templa, e quibus praecipua ac maiore Christifidelium concursu commendata, e Romanorum Pontificum instituto potiore dignitate solent decorari ».

Ioannes XXIII, *La presenza dell'insegnamento di Cristo e del patrocinio di Maria nel cuore di ogni fedele*: *L'Oss. Rom.,* 18 aug. 1960: « Accanto a Gesù la Madre sua Maria. All'indomani della celebrazione della celebrità dell'Assunta, il sentimento filiale si rivolge con fiducia ed affetto verso tanta Madre, per la quale i cattolici nutrono la più alta e sentita devozione. Qualcuno, già in passato, ha voluto criticare questo sentimento, quasi si trattasse di un'adorazione, che è dovuta a Dio solo. È chiaro invece che i cattolici venerano la Madre di Gesù con tutto il loro entusiasmo, ben sapendo che, a causa delle sue prerogative, del suo insigne privilegio d'essere la Madre del Figlio di Dio fatto Uomo, dei doni dal Signore ricevuti e della sua potenza d'intercessione, Ella è la creatura che sulla terra più si avvicina a Dio... Noi dunque portiamo sempre Gesù nel cuore: fonte di fortezza, di consolazione, di ogni conforto. Del pari abbiamo con noi sempre l'immagine di Maria: e tanta Madre aiuta

ogni suo figlio nei vari momenti della esistenza; sorregge a raggiungere bene la meta che a ciascuno è assegnata quaggiù di conoscere, cioè amare, servire il Signore; di praticare le virtù della carità e della pazienza, segnatamente durante le prove che la vita ci offre, sempre continuando nella sicurezza dei beni eterni. Così, questo l'augurio del Padre comune delle anime, Gesù e Maria ci salvino e ci benedicano sempre! ».

[37] PIUS XII, *Nuntius Radioph. Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano* Romae habito: AAS 46 (1954) p. 679: « Ita etiam haec disciplina [mariologica] recta illa media via procedere poterit, qua et ab omni falsa et immodica veritatis superlatione caveat et ab illis se segreget, qui vano quodam agitantur timore, ne Beatissimae Virgini plus aequo concedant aut, ut non raro dictitant, Matre honorata et pie invocata, ipsi Divino Redemptori aliquid honoris et fiduciae detrahant ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: AAS 46 (1954) p. 637: « In his tamen aliisque quaestionibus ad Beatam Virginem spectantibus, curent theologi ac divini verbi praecones ut quasdam e recto itinere aberrationes devitent, ne in duplicis generis errores inducantur; caveant nempe et sententias fundamento carentes ac veritatem quadam verborum superlatione excedentes, et nimiam mentis angustiam in singulari illa, omnino excelsa, immo fere divina Deiparae dignitate consideranda, quam quidem Doctor Angelicus eidem agnoscendam esse docet " ex bono infinito quod est Deus " ».

[38] S. PIUS X, Litt. Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: Acta Pii X, pp. 155-156: « Nullus equidem honor Mariae optabilior, nullus iucundior quam ut noscamus rite et amemus Iesum. Sint igitur fidelium celebritates in templis, sint festi apparatus, sint laetitiae civium; quae res omnes non mediocres usus afferunt ad pietatem fovendam. Verumtamen nisi his voluntas animi accedat, formas habebimus, quae speciem tantum offerant religionis. Has Virgo quum videat, iusta reprehensione Christi verbis in nos utetur: " *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me* ". Nam ea demum est germana adversus Deiparentem religio, quae profluat animo... Quapropter hoc quisque persuasum habeat: si pietas, quam in Virginem beatissimam quis profitetur, non eum a peccato retinet, vel pravos emendandi mores consilium non indit, fucatam esse pietatem ac fallacem, utpote quae proprio nativoque careat fructu... Quamvis autem deceat filios Matris sanctissimae nullam praeterire laudem quin imitentur; illas tamen Eiusdem virtutes ipsos fideles assequi prae ceteris desideramus, quae principes sunt ac veluti nervi atque artus christianae sapientiae: fidem inquimus, spem et caritatem in Deum atque homines... ».

PIUS XII, *Allocutio pro canonizatione Beati Ludovici de Montfort,* 21 iul. 1947: AAS 39 (1947) p. 413: « La vraie dévotion, celle de la tradition, celle de l'Eglise, celle, dirions-Nous, du bon sens chrétien et catholique, tend essentiellement vers l'union à Jésus, sous la conduite de Marie ».

IOANNES XXIII, *Epist. ad Card. Mimmi,* 2 oct. 1960: AAS 52 (1960) p. 498: « Qui autem pia Deiparae Virginis tutela confidunt, et cum ipsa volunt claros referre triumphos, probe necesse est, ipsius decorentur virtutibus et maternis dotibus utpote filii sincerae indolis emineant. Nam

ita hortatur illa suos, ut currant in odorem unguentorum suorum [*Cant.* 1, 3]: " *Ego mater pulchrae dilectionis et timoris et agnitionis et sanctae spei... In me omnis spes vitae et virtutis* " ».

Cf. S. AMBROSIUS, *De virginibus,* lib. II, c. 2, n. 15: PL 16, 210 B: « Talis enim fuit Maria, ut eius unius vita, omnium sit disciplina ».

S. BONAVENTURA, *Sermo I De Purificatione* [Opera IX, 638 A]: « Verum est quod Virgo gloriosa perfectissime habuit omnes virtutes... ».

[39] S. AUGUSTINUS, *De sancta virginitate,* c. 3: PL 40, 398.

[40] PETRUS MOGHILA in sua Confessione scribit: « De beatissima Virgine quae cum tantum mysterium digna facta sit persolvere, omnes orthodoxi ipsam honore debito ac reverentia prosequi tenentur » [cf. GORDILLO M., *Mariologia Orientalis,* Romae 1954, p. 259].

Aethiopes confitentur « testante Sacra Scriptura Deiparam honorandam esse » [*Ibid.,* p. 261]. Certissimum est quod cultus Beatissimae Virginis in Oriente christiano longe superat cultum aliorum Sanctorum, etsi non adhibetur terminus « hyperdulia ».

[41] LEO XIII, Litt. Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: Acta Leonis XIII, XVI, p. 287.

LEO XIII misit Congressui Mariano Liburnensi poema:

« *Virgine favente, fiat unum ovile!*
Auspicium felix! Orientis personat oras;
Vox lapsa e caelo, personat occiduas:
Una fides Christi, Pastor regat unus ovile,
Dispersas gentes colligat unus amor.
Virgo, fave: errantes, ah! lumine mater amico
Respice, et Unigenae iunge benigna tuo ».

[Cf. *Documentos Marianos,* n. 423].

PIUS XI, Litt. Encycl. *Ecclesiam Dei,* 12 nov. 1923: AAS 15 (1923) p. 581: « Alterum unitatis reconciliandae vinculum cum Orientalibus Slavis in eorum singulari studio erga magnam Dei Matrem Virginem ac pietate continetur, eos ab haereticis compluribus seiungens, nobisque efficiens propiores ».

[42] PIUS XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 febr. 1926: AAS 18 (1926) p. 83: « Communibus autem benigne adrideat foveatque coeptis sanctissima Regina Apostolorum Maria, quae, cum homines universos in Calvaria habuerit materno animo suo commendatos, non minus eos fovet ac diligit, qui se fuisse a Christo Iesu redemptos ignorant, quam qui ipsius redemptionis beneficiis fruuntur feliciter ».

Cf. LAURENTIN R., *Lettre sur le problème de la maternité de Marie à l'égard des infidèles,* in: *L'Union Missionnaire du Clergé de France,* 13, n. 4 (oct. 1953), pp. 148-155.

[43] LEO XIII, Litt. Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: Leonis XIII P. M. Acta, XV, pp. 302 ss.;

BEA A., S. I., « *Erant perseverantes... cum Maria Matre Iesu... in communicatione fractionis panis* » (*Atti 1, 14; 2, 42*), in: *Alma Socia Christi,* VI, fasc. I: « De B. V. Maria et SS. Eucharistia », Romae 1952, pp. 36-37: « quegli anni erano anzitutto per la nascente Chiesa una prima

e preziosa esperienza quasi tangibile di quella materna cura e sollecitudine della mediatrice e madre, che poi, nel corso dei secoli, si doveva manifestare sempre più luminosamente e si manifesterà sino alla fine dei tempi ».

Cf. *L'Ausiliatrice nel domma e nel culto,* relazioni presentate al Congresso Mariologico Internazionale del 1950, Torino 1950; *L'Immacolata Ausiliatrice,* relazioni commemorative dell'anno mariano 1954, Torino 1955.

[44] Pius IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: Acta Pii IX, pars I, vol. I, p. 617: « Certissima vero spe et omni prorsus fiducia nitimur fore, ut ipsa beatissima Virgo... velit validissimo suo patrocinio, efficere, ut... omnes errantes discussa mentis caligine ad veritatis ac iustitiae semitam redeant, ac fiant unum ovile et unus pastor ».

Pius XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) p. 769: « Futurum enim sperandum est ut christifideles omnes ad impensiorem erga caelestem Matrem pietatem excitentur; utque eorum omnium animi, qui christiano gloriantur nomine, ad desiderium moveantur Mystici Iesu Christi Corporis participandae unitatis... ».

[45] Leo XIII, Litt. Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: Acta Leonis XIII, XVI, p. 287: « Ut igitur ad eam, tamquam ad unitatis fautricem et custodem eximiam, recte se Ecclesia exoriens precando adiunxit, id similiter his temporibus per orbem catholicum fieri peropportunum est; ... caleat ubique huiusmodi precis studium, ad propositum in primis sanctae unitatis. Neque aliud quidquam Mariae gratius acceptiusque fuerit, utpote quae Christo maxime coniuncta, maximopere id cupiat et velit ut qui uno eodemque donati sunt eius baptismate, una omnes eademque fide perfectaque caritate cum ipso et inter se cohaereant ».

Pius XII, Litt. Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: AAS 45 (1953) pp. 590-591: « Ac praeterea eos etiam, qui ob vetus schisma a Nobis seiuncti sunt, et quos ceteroquin paterno adamamus animo, ad has effundendas concordes preces supplicationesque advocamus, quandoquidem probe novimus eosdem almam Iesu Christi Genetricem venerari quam maxime eiusque intaminatum celebrare conceptum. Cernat eadem beata Virgo Maria eos universos, qui se christianos esse gloriantur, caritatis saltem vinculis coniunctos, suppliciter oculos, animos, precesque ad ipsam convertere, lucem illam impetrantes, quae mentes superno lumine collustret, atque illam efflagitantes unitatem, qua tandem aliquando fiat unum ovile et unus Pastor ».

[46] Mansi, *Conciliorum amplissima collectio,* IV, 1287-1288.

Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Lux veritatis,* 25 dec. 1931: AAS 23 (1931) p. 515: « Redeant ad communem Patrem, cuius sententiam omnes Ephesinae Synodi Patres observantissime exceperunt, quemque concordi plausu « custodem fidei » consalutarunt; ad Nos redeant omnes qui paternum omnino in eos gerimus animum, quique libenter amantissima illa verba facimus Nostra, quibus Cyrillus Nestorium enixe adhortatus est ut « Ecclesiarum pax conservetur, dilectionisque et concordiae vinculum inter Dei sacerdotes indissolubile permaneat ». Et remittit ad Mansi IV, 891, ubi verba Cyrilli prostant.)

Nuncupatio Vicarii Christi tamquam « custodis fidei » et sermo de *acclamatione Coelestini* prostat apud MANSI, IV, 1287 [cf. 1288]; cf. etiam SCHWARZ, *A.C.O.*, t. I, vol. I, P. III, p. 57, l. 25: « Omnes reverendissimi episcopi *simul acclamaverunt*: Hoc iustum iudicium. Novo Paulo Coelestino, novo Paulo Cyrillo, *Coelestino custodi fidei,* Coelestino cum Synodo concordi, *Coelestino universa synodus gratias agit. Unus Coelestinus, unus Cyrillus, una fides orbis terrarum* ».

INDEX